

 МАУП	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ» НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ІМ.КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО Кафедра: цивільного та господарського права ОДЕСЬКИЙ ІНСТИТУТ Кафедра правових дисциплін
Затверджую/Перезатверджую: Директор навчального підрозділу (підпис) О. Ф. Каракасіді (П.І.Б.) 01.09.2020 р.	Схвалено на засіданні кафедри правових дисциплін _____ (назва кафедри) Протокол № 1 від 31.08.2020 р. Завідувач кафедри (підпис) В. М. Пьохов (П. І. Б.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА»

Статус дисципліни: **обов'язкова дисципліна професійної підготовки**

Освітньо-професійна програма: **Право**

Для галузі: **08 Право**

Спеціальність: **081 Право**

Спеціалізація: ---

Форма навчання: **денна, заочна; Курс 1: магістратура; Семестр:1**

Обсяг в кредитах ЄКТС/ Всього годин **5/150** за навчальним планом від 25.09.2019 р.

Денна/заочна:

- лекції (Л) **34 / 8**
- семінарські заняття (СЗ) **16 / 4**
- практичні заняття (ПЗ)
- індивідуально-консультативна робота (ІКР)
- самостійна робота студентів (СРС) **100 / 138**

Робоча програма навчальної дисципліни складена на основі навчальної програми з дисципліни «Актуальні проблеми цивільного права» к.ю.н., доцента, професора кафедри Д.І. Минюка (затверджена на засіданні кафедри цивільного та господарського права, протокол № 2 від 26.09.2019 року); Розробник робочої програми навчальної дисципліни: Д.І.Минюк; затв. на засіданні кафедри правових дисциплін Одеського інституту, Пр. № 1 від 31.08.2020 р.

Укладач робочої програми – к.ю.н., доцент Т. В. Євчук

Одеса, 2020 р.

II. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни є: формування у студентів системи науково-теоретичних та практичних знань з проблем приватного права, визначення та розкриття основних проблем розуміння його понять, категорій та інститутів, напрямів розвитку й удосконалення цивільного законодавства в умовах ринкової економіки і правової держави, а також допомога студентам застосовувати на практиці здобуті теоретичні знання, розв'язувати прикладні завдання та набути досвіду складання правових документів.

Статус дисципліни: обов'язкова дисципліна професійної підготовки.

Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі освітньо-професійної програми підготовки фахівців за відповідним ступенем вищої освіти. Дисципліна «Актуальні проблеми цивільного права» належить до вибіркової дисципліни професійної підготовки за ступенем вищої освіти «Магістр» для галузі 08 Право, спеціальності 081 Право.

Компетентності та програмні результати навчання з дисципліни «Актуальні проблеми цивільного права»:

- володіти концептуальними знаннями, що формують сучасну термінологію науки цивільного права;
- здатність правильно застосовувати приписи цивільних та цивільно-процесуальних нормативно-правових актів під час здійснення професійної діяльності;
- знати нормативно-правові основи державних та місцевих (локальних) програм, які регламентують охорону цивільно-правових правовідносин;
- проводити наукові дослідження проблем цивільно-правового характеру, виявляти актуальні теоретичні і практичні питання;
- критично осмислювати й логічно розв'язувати складні цивільно-правові задачі та проблеми, що потребують міждисциплінарних підходів, оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та/або суперечливих вимог;
- визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти, виявляти та критично й системно аналізувати проблеми цивільно-правового регулювання, пропонувати способи їх вирішення, включаючи подолання юридичної невизначеності;
- формувати правові позиції й належним чином обґрунтовувати їх, посилаючись на норми чинного вітчизняного законодавства, положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ), прецеденту практику ЄСПЛ;
- застосовувати норми права, розуміти правовий характер і значення документів, створювати й оформлювати різні види документів відповідно до правових, мовних, технічних норм і правил документообігу;
- консультувати у цивільних справах різної складності;
- розробляти комплекс загальнодержавних, організаційних заходів щодо попередження цивільно-правової відповідальності;
- свідомо реалізовувати конституційні права та обов'язки громадянина України, мати активну громадянську позицію;
- поважати честь і гідність людини, діяти згідно з вимогами професійної етики;
- систематично підвищувати рівень професійної компетентності, у т. ч. самостійно, продовжувати навчання з високим ступенем автономії;
- конструктивно взаємодіяти з колегами, у т. ч. з інших галузей знань, узгоджувати дії у процесі спільної діяльності під час навчання, виконання професійних обов'язків, вирішуючи складні правові питання.

III. Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати

- теоретичні засади приватного права,
- концепції, напрями й основні проблеми його розвитку,
- удосконалення цивільного законодавства,
- тенденції та перспективи його розвитку в умовах ринкової економіки демократизації суспільства,
- основні наукові теорії науки цивільного права;

уміти

- правильно визначати проблеми приватноправових відносин, шляхи їхнього подолання,
- тлумачити та розкривати основні поняття, інститути та категорії приватного права,
- здійснювати наукові дослідження і забезпечувати навчальний процес.

IV. Критерії оцінювання результатів навчання

Під час вивчення дисципліни застосовується поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться для оцінювання рівня навчальних досягнень під час семінарських, практичних занять та якості виконання індивідуальної і самостійної роботи та передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого модуля навчальної дисципліни.

Поточний контроль – проведення семінарських занять, відпрацювання академічних заборгованостей.

Поточний контроль під час проведення семінарських занять передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого навчального (змістового) модуля навчальної дисципліни та їх корекцію. Прозорість оцінювання рівня знань студентів забезпечується чіткими критеріями.

Модульний контроль – визначає якість виконаної студентом навчальної роботи з певного навчального (змістового) модуля та оцінюється за сукупними підсумками поточної успішності, включаючи виконану індивідуальну, самостійну та модульну контрольну роботу.

Підсумковий контроль – виставляється як сума балів з усіх модулів навчальної дисципліни та обраховується, як правило, як середнє арифметичне складових модулів.

По закінченню вивчення навчальної дисципліни студент складає семестровий іспит.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЕСТ8	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	---	--	---

Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Форма контролю
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	
Відвідування лекцій	1	9	9	4	4	КСР, Іспит
Відвідування семінарських занять	1	4	4	4	4	
Робота на семінарському занятті	10	4	40	4	40	
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	
Виконання ІНДЗ	30	30				
Разом	-		83	-	78	
Максимальна кількість балів:		191				
191:100=1,91 Студент набрав X балів; Розрахунок X: 1,91 = загальна кількість балів ЄКТС студента.						100

Критерії оцінювання ІНДЗ (навчально-педагогічного дослідження у вигляді есе, реферату)

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна оцінка (у балах)
1	Формулювання мети і завдань роботи	2
2	Складання плану, чіткість і послідовність викладу матеріалу	5
3	Обґрунтоване розкриття проблеми, аналіз різних інформаційних джерел (наукових видань, навчальної літератури, періодичних видань, матеріалів мережі Internet), критична та незалежна оцінка різноманітних точок зору, позицій, аргументів	10
4	Зв'язок з реальною практикою, аналіз діяльності окремих організацій, конкретних проблемних ситуацій	5
5	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання поставлених завдань, творчий підхід до виконання ІНДЗ	5
6	Якість оформлення роботи	3
	Разом	30

V. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування студентами результатів вивчення дисципліни «Актуальні проблеми цивільного права» є:

- усний виступ;
- виконання письмового завдання;
- тестування;
- есе, дайджест;
- реферат;
- складання словника основних термінів, що визначені програмою курсу;
- ведення опорного конспекту лекцій;
- письмова контрольна робота;
- інші види навчально-наукової роботи (участь у гуртках, наукових конференціях тощо);
- модульна робота;
- екзамен.

VI. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Курс магістратура Семестр 2 Обсяг в кредитах ЄКТС/Всього годин 3/ 90 Назва теми	Кількість годин, з них:						
		ДЕННА ФОРМА				ЗАОЧНА ФОРМА		
		Лек-ції (Л)	Семін. зан. (СЗ)	Сам. роб. студ. (СРС)	Форма контролю	Лек-ції (Л)	Семін. зан. (СЗ)	Сам. роб. студ. (СРС)
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Загальні положення навчальної дисципліни Актуальні проблеми цивільного права 68								
1.	Теорія приватного права.	2	1	5	У, ПК, Т, СР, Р	1		
2.	Основні категорії та інститути приватного права	2	1	6	У, ПК, Т, СР, Р	1		
3.	Учасники приватноправових відносин	2	1	6	У, ПК, Т, СР, Р	1		
4.	Правочини в електронній формі. Проблеми віртуальних приватноправових відносин.	2	1	6	У, ПК, Т, СР, Р	1	1	
5.	Охорона приватноправових відносин. Судова практика. Правові колізії.	2		6	У, ПК, Т, СР, Р	1		
6.	Актуальні проблеми цивільного права	2	1	6	У, ПК, Т, СР, Р	1	1	
7.	Актуальні проблеми сімейного права у контексті цивільних правовідносин	2	1	6	У, ПК, Т, СР, Р			
8.	Актуальні проблеми спадкового права у контексті цивільних правовідносин	2		6	У, ПК, Т, СР, Р			
9.	Актуальні проблеми права інтелектуальної власності	2		5	У, ПК, Т, СР, Р		1	
	МКР - 1		2		К, МКР1			
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2: Актуальні проблеми окремих інститутів приватного права 70								
10.	Актуальні проблеми трудового права у контексті цивільних правовідносин	2		6	У, ПК, Т, СР, Р			
11.	Актуальні проблеми житлового права у контексті цивільних правовідносин	2	2	6	У, ПК, Т, СР, Р		1	
12.	Цивільно-правовий захист прав споживачів	2		6	У, ПК, Т, СР, Р			
13.	Актуальні проблеми права соціального захисту в частині приватноправових відносин	2	2	6	У, ПК, Т, СР, Р			
14.	Актуальні проблеми медичного права у контексті цивільних правовідносин	2		6	У, ПК, Т, СР, Р	1		

15.	Верховенство права як основоположний принцип здійснення правосуддя у цивільних справах	2	2	6	У, ПК, Т, СР, Р	1		
16.	Правова допомога у цивільному судочинстві	2		6	У, ПК, Т, СР, Р			
17.	Процесуальні особливості розгляду окремих категорій справ у цивільному судочинстві	2		6	У, ПК, Т, СР, Р			
	МКР-2		2		К, МКР2			
		34	16	100		8	4	138
	ВСЬОГО	150 год.						
	Форма контролю	КСР, іспит						

Форми контролю:

- Усне опитування – У
- Тестування – Т
- Перевірка конспектів – ПК
- Перевірка завдань для самостійної роботи – СР
- Контрольні роботи – КР
- Реферати – Р
- Колоквіум – К
- Модульна КР – МКР

6.1. Плани лекцій
МОДУЛЬ 1
ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ПРИВАТНОГО ПРАВА

План

- 1.1. Генезис поняття приватного права. Римське право як основа сучасного приватного права.
- 1.2. Загальні положення приватного права. Співвідношення приватного та публічного права.
- 1.3. Місце приватного права в загальній системі права.
- 1.4. Предмет, об'єкт, структура актуальних проблем приватного права як навчальної дисципліни та наукової категорії.
- 1.5. Джерела приватного права.

Література: 1,2,5,8-11,75-76,90,117,121,130,144,163,176,181,204,206,231,246-254,265-267

ТЕМА 2. ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ТА ІНСТИТУТИ ПРИВАТНОГО ПРАВА

План

- 2.1. Правочини як категорія приватного права.
- 2.2. Договір у приватноправових відносинах.
- 2.3. Теорії права власності. Актуальні проблеми встановлення права власності.
- 2.4. Зобов'язання. Проблеми забезпечення виконання зобов'язань.
- 2.5. Делікти в приватноправових відносинах.
- 2.6. Охорона прав суб'єктів приватноправових відносин.

Література: 1,2,5,12-14,78,86,89,127-128,164-165,174-175,189,202-203,209-210,243,262-264

ТЕМА 3. УЧАСНИКИ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

План

- 3.1. Фізичні особи як суб'єкти приватного права.
- 3.2. Юридичні особи як суб'єкти приватного права.
- 3.3. Держава як учасник цивільних правовідносин.

Література: 1,2,5,15-17,80,90-94,100-101,135-140,145,162,191,201,209,246-254

ТЕМА 4. ПРАВОЧИНИ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ. ПРОБЛЕМИ ВІРТУАЛЬНИХ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

План

- 4.1. Історичні аспекти виникнення правочинів в електронній формі.
- 4.2. Поняття та сутність правочинів в електронній формі.
- 4.3. Забезпечувальні засоби здійснення правочинів в електронній формі.
- 4.4. Права та обов'язки учасників приватних правовідносин у сфері електронної комерції.

Література: 1,2,18-21,102,122-124,126,166

ТЕМА 5. ОХОРОНА ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН. СУДОВА ПРАКТИКА. ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ

План

- 5.1. Поняття охорони та захисту прав і інтересів фізичних осіб.
- 5.2. Особливості реалізації юрисдикційної і неюрисдикційної форм захисту.
- 5.3. Способи захисту цивільних прав і інтересів фізичних осіб.

Література: 1,2,5,95,192-193,195-200,205,246-254,279-282

ТЕМА 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

План

- 6.1. Місце цивільного права в загальній системі права. Співвідношення цивільного та господарського права в регулюванні приватноправових відносин.
- 6.2. Актуальні проблеми процесуального регулювання норм приватного права.

Література: 2,6,12,22-31,246-255

ТЕМА 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНОГО ПРАВА

План

- 7.1. Аліментні зобов'язання на утримання дитини: новелізації законодавства.
- 7.2. Особливості правового регулювання сурогатного материнства.
- 7.3. Інститут цивільного партнерства: зарубіжний досвід правового регулювання.

Література: 1, 2, 6, 32, 33-39, 74, 103, 115, 133, 147, 171, 173, 177, 182, 224, 268, 269

ТЕМА 8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПАДКОВОГО ПРАВА

План

- 8.1. Актуальні проблеми спадкування за заповітом.
- 8.2. Актуальні проблеми спадкування за законом.
- 8.3. Актуальні проблеми укладання спадкового договору.

Література: 1, 2, 87, 121, 129, 131, 146, 168-169, 221, 232, 243-244, 256, 278

ТЕМА 9. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

План

- 9.1. Відмінності об'єкта права власності від об'єктів права інтелектуальної власності.
- 9.2. Поняття права інтелектуальної власності.
- 9.3. Критерії розмежування інститутів права інтелектуальної власності.
- 9.4. Здійснення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам.

Література: 1, 2, 40-44, 119, 143, 207, 217-220, 246-254, 280

МОДУЛЬ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОКРЕМИХ ІНСТИТУТІВ ПРИВАТНОГО ПРАВА

ТЕМА 10. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ПРАВА

План

- 10.1. Трудовий договір як організаційно-правова форма реалізації права на працю.
- 10.2. Проблеми відповідальності у трудовому праві.

Література: 1, 7, 45, 67, 98, 104, 118, 142, 149, 156-158, 211, 283

ТЕМА 11. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЖИТЛОВОГО ПРАВА

План

- 1.1. Проблеми захисту права на житло в сучасній правовій системі.
- 1.2. Суб'єкти житлових правовідносин.

Література: 1-2, 46-57, 77, 81-85, 105-109, 150-151, 152, 154-155, 172, 183, 190, 222-223, 225, 238-239, 240, 242

ТЕМА 12. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

План

- 12.0. Особливості правового статусу споживача у цивільних правовідносинах.
- 12.1. Права споживачів.
- 12.2. Проблеми цивільно-правового захисту прав споживачів.

Література: 1-2, 54-56, 114, 120, 134, 141, 160, 170, 184-188, 214, 250-254

ТЕМА 13. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ЧАСТИНІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

План

- 13.1. Соціальний захист учасників АТО.
- 13.2. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб.

Література: 1, 7, 58-66, 153, 96, 272-276

ТЕМА 14. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДИЧНОГО ПРАВА

План

- 14.1. Правове забезпечення приватної медицини. Договір про надання медичних послуг.
- 14.2. Проблеми правового регулювання застосування допоміжних репродуктивних технологій.
- 14.3. Актуальні проблеми правового регулювання транспантології.

Література: 2, 6, 68-73, 79, 215, 167, 178-180, 228-229, 268

ТЕМА 15. ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

План

15.1. Сучасні концепції розуміння принципу верховенства права у цивільному судочинстві.

15.2. Співвідношення принципів верховенства права і законності у контексті реалізації компетенції суду при здійсненні правосуддя та формування цивільного процесуального законодавства.

Література: 1,3-4, 88,99, 11-113,116,132,148,212-213,236,237,245,257-258,259

ТЕМА 16. ПРАВОВА ДОПОМОГА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

План

16.1. Набуття статусу представника в цивільному судочинстві в умовах реформування: основні законодавчі новації.

16.2. Участь судового представника в цивільному судочинстві в умовах розвитку «електронного правосуддя».

Література: 1,3,88,132,161,194,201,216,226-227,233-235,241,257,258

ТЕМА 17. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

План

17.1. Правова природа права на судовий захист.

17.2. Актуальні аспекти судового захисту цивільних прав.

17.3. Особливості судового захисту в сімейних спорах.

17.4. Особливості судової форми захисту трудових прав.

17.5. Процесуальні особливості розгляду справ, що виникають із житлових спорів.

Література: 1-3,6-7,97,110

6.2. Плани семінарських (практичних, лабораторних) занять ЗМ. МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ПРИВАТНОГО ПРАВА

План

1. Генезис поняття приватного права. Римське право як основа сучасного приватного права.

2. Загальні положення приватного права. Співвідношення приватного та публічного права.

3. Місце приватного права в загальній системі права.

4. Предмет, об'єкт, структура актуальних проблем приватного права як навчальної дисципліни та наукової категорії.

5. Джерела приватного права.

Підготуйте есе на одну із запропонованих тем:

- «Сучасне українське приватне право: основні напрями розвитку»;
- «Співвідношення приватного і публічного права: основні критерії розмежування»;
- «Функції приватного права»;
- «Приватне право як концепт: пошук парадигми»;
- «Відмежування приватного (цивільного) права від суміжних галузей права»;
- «Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні приватного (цивільного) законодавства»;
- «Співвідношення приватного (цивільного) права та приватного (цивільного) законодавства»;
- «Роль звичаїв ділового обороту в регулюванні приватних (цивільних) правовідносин».

Підготуйте реферат на одну із запропонованих тем:

- «Взаємодія публічного та приватного права в контексті врегулювання відносин

власності»;

- «Історія розвитку приватного права»;
- «Значення римського приватного права для розвитку правової системи України».

Напишіть доповідь на одну із запропонованих тем:

- «Система приватного (цивільного) законодавства»;
- «Римське приватне право і право ЄС».

Література: 1,2,5,8-11,75-76,90,117,121,130,144,163,176,181,204,206,231,246-254,265-267

ТЕМА 2. ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ТА ІНСТИТУТИ ПРИВАТНОГО ПРАВА

План

1. Правочини як категорія приватного права.
2. Договір у приватноправових відносинах.
3. Теорії права власності. Актуальні проблеми встановлення права власності.
4. Зобов'язання. Проблеми забезпечення виконання зобов'язань.
5. Делікти в приватноправових відносинах.
6. Охорона прав суб'єктів приватноправових відносин.

Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

- «Види юридичних осіб: співвідношення Цивільного і Господарського кодексів України»;
- «Єдність (відповідність) волі і волевиявлення сторін правочину»;
- «Співвідношення понять «охорона» та «захист» прав суб'єктів приватноправових відносин»;
- «Правові підстави захисту цивільних прав та інтересів у договірних відносинах».

Підготуйте доповідь на тему

- «Власність і право власності: співвідношення».

Підготуйте реферат на тему

- «Історія виникнення самозахисту».

Література: 1,2,5,12-14,78,86,89,127-128,164-165,174-175,189,202-203,209-210,243,262-264

ТЕМА 3. УЧАСНИКИ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

План

- 3.1. Фізичні особи як суб'єкти приватного права.
- 3.2. Юридичні особи як суб'єкти приватного права.
- 3.3. Держава як учасник цивільних правовідносин.

Підготуйте есе на одну із запропонованих тем:

- «Співвідношення цивільної правоздатності і суб'єктивних цивільних прав»;
- «Фізична особа як суб'єкт підприємницької діяльності»;
- «Державна реєстрація юридичної особи та її правове значення».

Напишіть доповідь на тему

- «Види юридичних осіб: співвідношення Цивільного і Господарського кодексів України».

Підготуйте реферат на одну із запропонованих тем:

- «Особливості правового положення держави як суб'єкта приватноправових (цивільно-правових) відносин»;
- «Територіальні громади сіл, селищ, міст як учасники приватних (цивільних) відносин»;
- «Іноземні держави як учасники приватних (цивільних) відносин».

Література: 1,2,5,15-17,80,90-94,100-101,135-140,145,162,191,201,209,246-254

ТЕМА 4. ПРАВОЧИНИ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ. ПРОБЛЕМИ ВІРТУАЛЬНИХ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

План

1. Історичні аспекти виникнення правочинів в електронній формі.
2. Поняття та сутність правочинів в електронній формі.
3. Забезпечувальні засоби здійснення правочинів в електронній формі.

4. Права та обов'язки учасників приватних правовідносин у сфері електронної комерції.
Підготуйте есе на тему:

- «Міжнародний досвід правового регулювання вчинення електронних правочинів».
Література: 1,2,18-21,102,122-124,126,166

ТЕМА 5. ОХОРОНА ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН. СУДОВА ПРАКТИКА. ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ

План

1. Поняття охорони та захисту прав і інтересів фізичних осіб.
2. Особливості реалізації юрисдикційної і неюрисдикційної форм захисту.
3. Способи захисту цивільних прав і інтересів фізичних осіб.

Підготуйте есе на одну із запропонованих тем:

- «Співвідношення понять «охорона» та «захист» прав суб'єктів приватноправових відносин»;
- «Конституційний захист прав суб'єктів приватноправових відносин»;
- «Проблеми недійсності цивільних договорів»;
- «Захист речових прав на чуже майно»;
- «Правова природа суперфіція»;
- «Особливості визнання незаконним рішення органу державної влади»;
- «Мирова угода та медіація: загальні риси та відмінності».

Підготуйте реферат на одну із запропонованих тем:

- «Захист права власності»;
- «Правові наслідки недотримання істотних умов договору»;
- «Історія виникнення самозахисту»;
- «Правова природа реституції».

Література: 1,2,5,95,192-193,195-200,205,246-254,279-282

ТЕМА 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

План

1. Місце цивільного права в загальній системі права. Співвідношення цивільного та господарського права в регулюванні приватноправових відносин.
2. Актуальні проблеми процесуального регулювання норм приватного права.

Підготуйте доповідь на тему

- «Приватноправові відносини у господарському та цивільному праві: порівняльний аналіз».
- «Застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді».

Напишіть есе на тему

- «Процесуальний захист приватноправових відносин».

Література: 2,6,12,22-31,246-255

ТЕМА 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНОГО ПРАВА

План

1. Аліментні зобов'язання на утримання дитини: новелізації законодавства.
2. Особливості правового регулювання сурогатного материнства.
3. Інститут цивільного партнерства: зарубіжний досвід правового регулювання.

Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

- «Відповідальність за прострочення сплати аліментів»;
- «Сурогатне материнство: договір надання послуг чи торгівля людьми?»;
- «Відмінні та спільні риси інституту шлюбу і цивільного партнерства»;
- «Цивільне партнерство в законодавстві Франції».

Підготуйте реферат на тему

- «Співвідношення понять «цивільне партнерство та шлюб», «цивільне партнерство» і «сім'я».

Підготуйте доповідь на тему

- «Правове регулювання сурогатного материнства в Україні».
Література: 1,2,6,32,33-39,74,103,115,133,147,171,173,177,182,224,268,269

ТЕМА 8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПАДКОВОГО ПРАВА

План

1. Актуальні проблеми спадкування за заповітом.
2. Актуальні проблеми спадкування за законом.
3. Актуальні проблеми укладання спадкового договору.

Підготуйте реферат на одну із запропонованих тем:

- «Еволюція розвитку інституту спадкування за заповітом»,
- «Історія розвитку інституту спадкування за законом».

Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

- «Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні спадкового законодавства»;
- «Особливості спадкування майна особами одна після одної, які проживають у фактичному шлюбі»;
- «Правові наслідки пропущення строку подання заяви на прийняття спадщини»;
- «Співвідношення спадкового договору та договору довічного утримання»;
- «Співвідношення спадкового договору та заповіту».

Література: 1,2,87,121,129,131,146,168-169,221,232,243-244,256,278

ТЕМА 9. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

План

1. Відмінності об'єкта права власності від об'єктів права інтелектуальної власності.
2. Поняття права інтелектуальної власності.
3. Критерії розмежування інститутів права інтелектуальної власності.
4. Здійснення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам.

Напишіть есе на тему

- «Діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності».

Література: 1,2,40-44,119,143,207, 217-220,246-254,280

МОДУЛЬ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОКРЕМИХ ІНСТИТУТІВ ПРИВАТНОГО ПРАВА

ТЕМА 10. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ПРАВА

План

1. Трудовий договір як організаційно-правова форма реалізації права на працю.
2. Проблеми відповідальності у трудовому праві.

Підготуйте есе на одну із запропонованих тем:

- «Особливості трудових договорів у країнах Європейського Союзу»;
- «Особливості змісту трудового договору з керівником підприємства, установи, організації»;
- «Проблеми реалізації відповідальності у трудовому праві»;
- «Відповідальність роботодавця за законодавством Європейського Союзу».

Література: 1,7,45,67,98,104,118,142,149,156-158,211,283

ТЕМА 11. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЖИТЛОВОГО ПРАВА

План

1. Проблеми захисту права на житло в сучасній правовій системі.
2. Суб'єкти житлових правовідносин.

Підготуйте реферат на тему

- «Найбільш ефективний шлях боротьби із порушенням житлових прав громадян».

Література: 1-2,46-57,77,81-85,105-109,150-151,152,154-155,172,183,190,222-223,225,238-239,240,242

ТЕМА 12. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

План

1. Особливості правового статусу споживача у цивільних правовідносинах.
2. Права споживачів.
3. Проблеми цивільно-правового захисту прав споживачів.

Підготуйте доповідь на тему

- «Аналіз законодавства у сфері захисту прав споживачів».

Підготуйте реферат на тему

- «Найбільш ефективний шлях боротьби із порушенням прав споживачів».

Література: 1-2,54-56,114,120,134,141,160,170,184-188,214,250-254

ТЕМА 13. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ЧАСТИНІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

План

1. Соціальний захист учасників АТО.
2. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб.

Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

- «Співвідношення понять «учасник бойових дій» та «учасник АТО»;
- «Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні законодавства щодо соціального захисту учасників АТО»;
- «Порядок забезпечення учасників АТО технічними та іншими засобами реабілітації»;
- «Співвідношення понять «біженець» та «внутрішньо переміщена особа»;
- «Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні законодавства щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб».

Підготуйте реферат на одну із запропонованих тем:

- «Особливості реалізації права на безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням учасникам АТО»;
- «Порядок призначення і виплати одноразової допомоги від держави учасникам АТО»;
- «Правовий статус біженців та його особливості в Україні»;
- «Право притулку»;
- «Законодавство України про захист прав біженців та осіб, які потребують додаткового та тимчасового захисту, у світлі її міжнародних зобов'язань».

Література: 1,7,58-66,153,96,272-276

ТЕМА 14. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДИЧНОГО ПРАВА

План

1. Правове забезпечення приватної медицини. Договір про надання медичних послуг.
2. Проблеми правового регулювання застосування допоміжних репродуктивних технологій.
3. Актуальні проблеми правового регулювання трансплантології.

Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

- «Ціна в договорі про надання медичних послуг»;
- «Юридична природа та особливості зобов'язань з договору про надання медичних послуг»;
- «Репродуктивні права: співвідношення норм моралі та права»;
- «Права реципієнта»;
- «Права донора».

Підготуйте реферат на одну із запропонованих тем:

- «Права та обов'язки сторін договору про надання медичних послуг»;
- «Зарубіжний досвід правового регулювання ДРТ»;
- «Відповідальність за дотримання законності при вилученні органного трансплантата»;
- «Відповідальність за незаконне вилучення і використання трансплантатів в Україні».

Література: 2,6,68-73, 79,215,167,178-180,228-229,268

ТЕМА 15. ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

План

1. Сучасні концепції розуміння принципу верховенства права у цивільному судочинстві.
2. Співвідношення принципів верховенства права і законності у контексті реалізації компетенції суду при здійсненні правосуддя та формування цивільного процесуального законодавства.

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

- «Процесуальна аналогія та право на доступ до суду: питання співвідношення»;
- «Законність та судові рішення (гл. 9 р. 3 ЦПК України)».

Підготуйте реферат на одну із запропонованих тем:

- «Правова визначеність та судові рішення (гл. 9 р. 3 ЦПК України)»;
- «Роль засад принципу верховенства права у визначенні змісту принципів диспозитивності, змагальності, процесуальної рівноправності сторін»;
- «Наказне провадження та реалізація права на справедливий суд»;
- «Можливість та межі застосування процесуальної аналогії»;
- «Роль засад принципу законності у визначенні змісту принципів диспозитивності, змагальності, процесуальної рівноправності сторін».

Підготуйте есе на одну із запропонованих тем:

- «Співвідношення принципу верховенства права у цивільному судочинстві із принципом законної істини»;
- «Спрощене провадження та реалізація права на справедливий суд».

Література: 1,3-4, 88,99, 11-113,116,132,148,212-213,236,237,245,257-258,259

ТЕМА 16. ПРАВОВА ДОПОМОГА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

План

1. Набуття статусу представника в цивільному судочинстві в умовах реформування: основні законодавчі новації.
2. Участь судового представника в цивільному судочинстві в умовах розвитку «електронного правосуддя».

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

- «Безоплатна правова допомога та реформування участі представника в цивільних справах»;
- «Зміст повноваження на ведення справи в суді»;
- «Статус представника: процесуальні права чи повноваження»;
- «Підстави допуску до участі у справі як представника особи, яка не є адвокатом»;
- «Малозначність спору як підстава для допуску до участі у справі представника»;
- «Електронний цифровий підпис як засіб здійснення представництва у суді».

Підготуйте реферат на одну із запропонованих тем:

- «Особливості вимог щодо належності електронних доказів»;
- «Знання, уміння, навички, якими повинен володіти процесуальний представник в умовах реалізації засад електронного правосуддя»;
- «Актуальні в сучасних умовах засоби «електронного правосуддя»»;
- «Участь представника у спрощеному провадженні».

Література: 1,3,88,132,161,194,201,216,226-227,233-235,241,257,258

ТЕМА 17. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

План

1. Правова природа права на судовий захист.
2. Актуальні аспекти судового захисту цивільних прав.
3. Особливості судового захисту в сімейних спорах.
4. Особливості судової форми захисту трудових прав.
5. Процесуальні особливості розгляду справ, що виникають із житлових спорів.

Підготуйте есе на тему:

«Аналіз новітнього законодавства у сфері судового захисту цивільних прав та інтересів».

Література: 1-3,6-7,97,110

6.3. Завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти. ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Норми яких країн здійснили вплив на розвиток права у Стародавньому Римі?
2. Визначте сутність та характерні риси римського приватного та публічного права.
3. Охарактеризуйте співвідношення *jus naturale* (природного права), *jus gentium* (права народів) та *jus civile* (права цивільного) у Стародавньому Римі.
4. Які види та типи рецепції римського приватного права вам відомі?
5. Охарактеризуйте принципи римського приватного права.
6. Чому римське приватне право характеризується системою позовів?
7. Розкрийте співвідношення публічного та приватного права.
8. Назвіть метод приватного (цивільного) права.
9. Що потрібно розуміти під системою приватного права?
10. Дайте визначення поняття та назвіть види джерел приватного (цивільного) права.
11. Яка історія розвитку приватного (цивільного) права?
12. Яке місце приватного (цивільного) права в системі галузей права?
13. Розкрийте питання відмежування приватного (цивільного) права від інших галузей права.
14. Що є предметом регулювання приватного права?
15. Охарактеризуйте ознаки приватного права.
16. Дайте визначення поняття приватного (цивільного) законодавства.
17. Проведіть співвідношення приватного (цивільного) права і приватного законодавства.
18. Назвіть порядок і значення офіційного опублікування нормативних актів.
19. Яка роль звичаїв ділового обороту в регулюванні приватних правовідносин?
20. Визначте юридичне значення рішень і висновків Конституційного Суду України, постанов (роз'яснень) Пленуму Верховного Суду України і Вищого Господарського Суду України.
21. Охарактеризуйте форми систематизації приватного (цивільного) законодавства.
22. Розкрийте зміст тлумачення приватноправових (цивільно-правових) норм.
23. Як здійснюється застосування приватного (цивільного) законодавства за аналогією?
24. Визначте, в чому полягає взаємозв'язок і диференціація приватного (цивільного) та господарського законодавства.

Тести

1. *Як вплинуло римське приватне право на теорію права:*
  - а) визначило подальший розвиток усієї науки права;
  - б) ніяк не вплинуло через своє виключно практичне значення;
  - в) стало основою, на якій зародилася загальна теорія буржуазного цивільного права;
  - г) вплинуло виключно на формування і розвиток догматики в німецькій правовій науці.
2. *Вплив римського приватного права у Цивільному кодексі України найбільш помітний у:*
  - а) правовому регулюванні права власності;
  - б) правовому регулюванні права інтелектуальної власності;
  - в) правовому регулюванні зобов'язальних відносин;
  - г) правовому регулюванні спадкових відносин.
3. *Форми рецепції римського приватного права:*
  - а) вивчення Римського права в юридичних навчальних закладах;
  - б) дослідження, аналіз та коментування давньоримських юридичних джерел;
  - в) використання норм Римського права як взірця при створенні нормативних актів;
  - г) використання методики створення норм права.
4. *Приватне право – це:*
  - а) норми цивільного, сімейного, підприємницького та інших галузей права. Тут юридичний

пріоритет належить волі приватних осіб, громадян, їхніх об'єднань, регулювання відбувається на засадах координації, тобто за принципами юридичної рівності, автономії;

б) передусім норми конституційного, адміністративного, кримінального, фінансового, процесуального права. Тут юридичний пріоритет має воля органів державної влади, яка, у першочергу, спрямована на захист інтересів особи і населення країни в цілому;

в) норми конституційного, адміністративного, кримінального, фінансового, процесуального права, цивільного, сімейного, підприємницького та інших галузей права;

г) сукупність правових норм, охороняючих і регулюючих стосунки приватних власників у процесі виробництва й обміну, їхні інтереси як вільних суб'єктів ринку.

5. *Цивільне (приватне) право – це:*

- а) інститут сімейного права;
- б) підгалузь цивільного процесуального права;
- в) самостійна галузь права;
- г) підінститут спадкового права.

6. *Предметом вивчення приватного (цивільного) права є:*

- а) особисті немайнові та майнові відносини;
- б) особисті відносини;
- в) відносини власності;
- г) трудові відносини.

7. *Особливості методу цивільно-правового регулювання виявляються:*

- а) юридичній рівності сторін;
- б) диспозитивності;
- в) самостійності та незалежності сторін; г) ініціативності сторін.

8. *Як називаються «майнові та особисті немайнові відносини, врегульовані нормами приватного (цивільного) права, що виникають між майново відокремленими, юридично рівними учасниками»?*

- а) метод приватного (цивільного) права;
- б) система приватного (цивільного) права;
- в) принципи приватного (цивільного) права;
- г) приватно (цивільно)-правові відносини.

9. *Метод приватного права:*

- а) диспозитивний;
- б) імперативний;
- в) дедукції;
- г) порівняльно-правовий.

10. *Ознаки приватного права:*

- а) регулює відносини приватних осіб між собою;
- б) забезпечує приватний інтерес, акцентує увагу на економічній свободі, вільному самовиявленні й рівності товаровиробників, захисті власників від сваволі держави;
- в) припускає широке використання договірної форми регулювання;
- г) усі відповіді правильні.

11. *Диспозитивний метод – це:*

а) такий, що проявляється в сукупності засобів, прийомів, способів, за допомогою яких здійснюється юридичний вплив на відносини рівноправних суб'єктів, положення яких характеризується взаємною координацією цілей та інтересів, та які в процесі взаємодії задовольняють свої власні інтереси;

б) це один із основних методів правового регулювання, який передбачає категоричну та детальну регламентацію поведінки учасників правових відносин;

- в) засіб регулювання відносин між рівноправними учасниками правових відносин;
- г) відповіді а) і в) правильні.

12. *Характерною рисою приватного права є:*

- а) регулюють відносини між нерівними, юридично підпорядкованими суб'єктами;
- б) забезпечує приватний інтерес: акцентує на економічній свободі, вільному

самовираженні та рівності товаровиробників, захисті власників від свавілля держави;

в) норми спрямовані на регулювання відносин, в яких суб'єкти задовольняють загальний (публічний, державний) інтерес;

г) усі відповіді неправильні.

Задачі

Задача 1

Як узгодити (і чи можливо це) відоме «дозволене все те, що не заборонене» із сентенцією Павла (префект Преторія II–III стст. н.е.) «Не все, що дозволено, гідне поваги» (Д.50.17.144)?

Задача 2

Проаналізуйте історію створення та зміст Законів XII таблиць складіть обґрунтований висновок стосовно його походження та сутності як форми правотворення. Чи можна їх вважати кодифікацією цивільного права?

Задача 3

Як розуміти сентенцію Ульпіана «Кого силою позбавили володіння, той вважається володарем» (Д.41.2.17)? Що це означає?

Задача 4

Відомо, що застереження про публічний порядок може застосовуватися для регулювання внутрішніх відносин, наприклад для встановлення нікчемності правочину (ст. 228 ЦКУ України).

Чи відрізняється зміст «внутрішнього публічного порядку» від публічного порядку, дотримання якого є підставою для відмови у застосуванні права іноземної держави? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5

Які з вказаних суспільних відносин регулюються нормами приватного (цивільного) права і, відповідно, становлять його предмет?

- відносини між підприємствами, які уклали договір поставки;
- відносини між двома громадянами з приводу позики грошей один у одного;
- відносини між виконкомом місцевої ради і громадянином П. у зв'язку з видачею ордеру на квартиру;
- відносини між фінансовим органом та підприємцем, що виникають з приводу сплати податків;
- відносини між громадянином і банківською установою з приводу відкриття рахунку в банку;
- відносини між засновниками товариства з обмеженою відповідальністю та державним реєстратором з приводу реєстрації товариства;
- відносини між фізичною та сільською радою з приводу виділення земельної ділянки в оренду;
- відносини між двома громадянами з приводу купівлі-продажу будинку;
- відносини між автором книги та видавництвом з приводу видання книги;
- відносини між акціонерним товариством та фізичною особою з приводу прийняття на роботу.

Задача 6

Які із вказаних суспільних відносин регулюються нормами приватного (цивільного) права і, відповідно, становлять його предмет?

- 1) відносини між акціонерним комерційним банком і громадянином І., який вніс вклад у банк;
- 2) відносини між підприємством і працівником цього підприємства, що виникли у зв'язку із завданням шкоди здоров'ю працівника наслідком неотримання підприємством правил технічної безпеки;
- 3) відносини між товариством з обмеженою відповідальністю і громадянином, який придбав товари в кредит у цього господарського товариства;
- 4) відносини між виконавчим комітетом місцевої Ради депутатів і громадянином С. у зв'язку із видачею йому ордеру на квартиру;

- 5) відносини між двома державними підприємствами, які уклали договірпоставки;
- 6) відносини між податковою інспекцією і громадянином, що виникають у зв'язку зі сплатою останнім податку з доходів фізичних осіб.

Задача 7

Громадянин І. звернувся до суду з позовною заявою до готелю «Либідь» у м. Харків про відшкодування вартості мобільного телефону, який у нього вкрав під час проживання в готелі. Відповідач висунув заперечення проти позову, посилаючись на те, що, відповідно до розпорядження адміністрації готелю «Либідь», гр. І. повинен був здати своє речі на зберігання до камерисхову, яка працює цілодобово. В іншому випадку адміністрація готелю не несе відповідальності за зникнення речей. Адвокат І. звернувся до суду на те, що розпорядження адміністрації готелю не є нормативним актом і суперечить ст. 1029 ЦКУ України, згідно з якою готель відповідає за збереження майна, внесеного до нього, як проживає в ньому. Представник готелю, у свою чергу, посилався на правила проживання в готелях м. Харкова, затверджені головою адміністрації міста. Так, у правилах було зазначено, що готель не відповідає за втрату речей, які не були здані до камерисхову.

Вирішіть справу. Поясніть правила співвідношення законів та підзаконних нормативних актів.

Задача 8

Офіційним чи неофіційним є тлумачення правових норм:

- 1) у коментарі до Цивільного кодексу України;
- 2) у підзаконному нормативному акті, що виданий на виконання закону;
- 3) на лекції з цивільного права юриду факультету університету;
- 4) на прийомі у адвоката в юридичній консультації;
- 5) у постанові Пленуму Верховного Суду України.

Задача 9

Громадяни Г. та її рідні сестри громадяниці П. на праві власності належали, відповідно, $\frac{3}{4}$ і $\frac{1}{4}$ житлового будинку. За правочином, посвідченим у нотаріальній конторі, гр. П. подарувала частку у спільній власності на будинок, що їй належала, сину своєї подруги гр. Б. Гр. Г. звернулася до суду з позовом про визнання договору дарування не дійсним і про передання неї прав покупця, мотивуючи тим, що гр. П. провела відчуження своєї частини будинку, позбавивши тим самим її переважної купівлі частки у праві спільної сумісної власності, передбаченого ст. 362 ЦКУ України. У позовній заяві гр. Г. також вказала, що між нею і сестрою склалися неприємні стосунки останнім часом, жити в своїй частині будинку для того, щоб позбавити гр. Г. великої суми грошей, якої вона потребувала для покращення житлових умов, можливості користуватися всією площею домоволодіння.

Суд відмовив у задоволенні позовної вимоги, зазначивши, що, відповідно до ст. 361 ЦКУ України, кожен учасник спільної часткової власності має право самостійно розпорядитися своєю часткою. Таке розпорядження може бути зроблено і за договором дарування, що не містить будь-яких обмежень у виборі особи, обдаровуваної учасником спільної власності на будинок. Жодних доказів того, що цей договір є удаваним правочином і приховує насправді договір купівлі-продажу, судом встановлено не було.

Чи правильно тлумачаться судом положення, що містяться в ЦКУ України?

Задача 10

Громадянин Б. під час поїздки в автомобілі здійснив наїзд на громадянина Г., якому у зв'язку з цим було завдано шкоду. Пізніше гр. Т. звернувся до суду з вимогою про відшкодування. Гр. Б. зробив заяву, що він був визнаний невинним у карному судочинстві і звільнений від відповідальності. Він не може бути притягнений до цивільно-правової відповідальності, тому що ст. 1166 ЦК України передбачає вину як обов'язкову умову відповідальності. На це адвокат гр. Т. зауважив, що в цій ситуації потрібно користуватися не загальною, а спеціальною нормою – ст. 1187 ЦК України, відповідно до якої гр. Б. має нести відповідальність за вчинені ним дії.

Поясніть позицію адвоката по території. Як співвідносяться загальні і спеціальні норми цивільного законодавства?

ТЕМА 2. ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ТА ІНСТИТУТИ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття та правову природу правочину.
2. Назвіть і проаналізуйте види правочину.
3. Охарактеризуйте умови дійсності правочину.
4. Які форми правочину ви знаєте?
5. Хто є сторонами в правочині?
6. Що являє собою зміст правочину?
7. Дайте визначення поняття недійсного правочину. Які правові наслідки недійсності правочину?
8. Що таке нікчемні та оспорювані правочини?
9. Які правочини є фіктивними та удаваними?
10. Охарактеризуйте правові наслідки недійсності частини правочину.
11. Розкрийте зміст поняття договору та його функцій.
12. Назвіть види договорів.
13. Розкрийте зміст договору як юридичного факту та види його умов.
14. Які ви знаєте форми укладання договору?
15. Як відбувається зміна та розірвання договору: охарактеризуйте підстави та правові наслідки.
16. Що таке власність та зміст права власності?
17. Охарактеризуйте підстави виникнення та припинення права власності.
18. Назвіть юридичні гарантії здійснення права власності.
19. Розкрийте поняття зобов'язання та назвіть його основні риси.
20. Які є підстави виникнення зобов'язань?
21. Які відомі вам види зобов'язань?
22. Що таке зобов'язання із завдання шкоди та які його елементи?
23. Дайте визначення поняття деліктна відповідальність, назвіть її зміст та підстави.
24. Охарактеризуйте підстави звільнення від відповідальності за завдання шкоди.
25. Проаналізуйте окремі (спеціальні) випадки відповідальності за завдання шкоди.
26. Що являє собою суб'єктивне цивільне право та який його зміст?
27. Які ви знаєте способи захисту приватних (цивільних) прав?
28. Розкрийте систему державних органів, які здійснюють захист цивільних прав.
29. Дайте визначення поняття та розкрийте зміст самозахисту приватних (цивільних) прав.

Тести

1. Підставами визнання правочину недійсним є:
  - а) дефект волі;
  - б) укладання правочину між фізичною особою і юридичною особою;
  - в) недотримання форми правочину;
  - г) укладання правочину недієздатною особою.
2. Наслідки недійсності правочину:
  - а) відшкодування збитків;
  - б) відшкодування моральної шкоди;
  - в) двостороння реституція.
3. Умовами дійсності правочину є:
  - а) про форму правочину;
  - б) про зміст правочину;
  - в) про сторони правочину;
  - г) про відповідність внутрішньої волі і волевиявлення.
4. Як називаються правочини, які не відповідають вимогам закону:
  - а) односторонні;
  - б) недійсні;
  - в) платні;
  - г) консенсуальні.

5. *Дайте визначення поняттю «правочин»:*
- а) відшкодування збитків;
  - б) одностороння реституція;
  - в) двостороння реституція;
  - г) штраф однієї сторони.
6. *Консенсуальний договір вважається укладеним:*
- а) з моменту, коли сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору;
  - б) з моменту його виконання;
  - в) з наступного дня після його підписання;
  - г) з моменту передачі речі.
7. *«Звернення до невизначеного кола осіб (з точною вказівкою пропонованих товарів, їхньої вартості, адреси особи) про готовність укласти договір на оголошених умовах з будь-яким бажаним» — це визначення:*
- а) оферти;
  - б) акцепту;
  - в) попереднього договору;
  - г) публічної оферти.
8. *У змісті договорів розрізняють такі види умов:*
- а) основні, типові;
  - б) обов'язкові, умовні, неістотні;
  - в) бланкетні, відсильні, звичайні;
  - г) істотні, звичайні, випадкові.
9. *Залежно від розподілу прав та обов'язків між сторонами договори поділяються на:*
- а) строкові та умовні;
  - б) реальні та консенсуальні;
  - в) односторонні та двосторонні;
  - г) попередні та остаточні.
10. *Як називається юридично забезпечена можливість власника мати майно у своєму віданні, у сфері свого фактичного господарського впливу:*
- а) право власності;
  - б) право користування;
  - в) право володіння;
  - г) право розпорядження.
11. *Як називається юридично забезпечена можливість господарського використання майна та вилучення з нього корисних властивостей власником чи уповноваженими ним особами:*
- а) право власності;
  - б) право користування;
  - в) право володіння;
  - г) право розпорядження.
12. *Як називається юридично забезпечена можливість власника самостійно вирішувати долю майна шляхом його відчуження іншим особам, зміни його стану та призначення:*
- а) право власності;
  - б) право користування;
  - в) право володіння;
  - г) право розпорядження.
13. *Як називається володіння особи річчю на законних підставах:*
- а) законне (титульне);
  - б) незаконне;
  - в) добросовісне;
  - г) недобросовісне.
14. *Що є змістом зобов'язання:*
- а) угоди;
  - б) суб'єкти, об'єкти, зміст;
  - в) об'єкти;
  - г) суб'єктивні права та обов'язки учасників.
15. *Як називається уступка кредитором своїх прав вимоги за зобов'язанням іншій особі:*

- а) цесія;
- б) предмет виконання;
- в) пролонгація;
- г) переведення боргу.

16. Як називається певна грошова сума, визначена законом або договором, яку боржник зобов'язаний сплатити кредиторіві у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання:

- а) порука;
- б) гарантія;
- в) застава;
- г) неустойка.

17. Як називається певна грошова сума, що її видає одна з договірних сторін у рахунок належних з неї за договором платежів другій стороні на підтвердження укладання договору і забезпечення його виконання:

- а) порука;
- б) гарантія;
- в) застава;
- г) неустойка.

18. Як називаються зобов'язання, що виникають унаслідок заподіяння шкоди:

- а) деліктні;
- б) договірні;
- в) солідарні;
- г) часткові.

19. Як називається зменшення або знищення майнових чи немайнових (особистих) благ, що охороняються законом:

- а) шкода;
- б) вина;
- в) суб'єкти, об'єкти, зміст;
- г) майнова шкода.

20. Як називається шкода, яка має певну економічну цінність і виражається у грошах:

- а) шкода;
- б) вина;
- в) суб'єкти, об'єкти, зміст;
- г) майнова.

21. Як називається шкода, яка не має економічного змісту, являє собою моральні або фізичні страждання, заподіяні внаслідок порушення особистих прав громадянина або організації чи їхніх майнових прав?

- а) шкода;
- б) вина;
- в) суб'єкти, об'єкти, зміст;
- г) моральна.

22. Позначте відповідь, у якій міститься найбільш повне визначення поняття «самозахист»:

- а) це застосування усіх засобів протидії;
- б) це застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства;
- в) це застосування засобів протидії, які передбачені законом та не суперечать моральним засадам суспільства;
- г) це застосування засобів протидії, які не суперечать моральним засадам суспільства;
- д) ЦК України не дає визначення цьому поняттю.

23. Оберіть, чи правильне законодавче положення: Твердження, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від громадянства винної особи, характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань потерпілого та сімейного стану потерпілого:

- а) правильне;
- б) неправильне;
- в) частково правильне;

г) правильні відповіді а) і б).

24. Назвіть один із способів захисту цивільних прав та інтересів:

- а) визнання права;
- б) визнання обов'язку;
- в) визнання правочину недійсним;
- г) визнання фізичної особи недійсною.

Задачі

Задача 1

Громадянин П. був опікуном неповнолітнього С. Дружина гр. П. доручила йому продаж будинку, який вона отримала у спадщину. Оскільки покупців не виявилось, гр. П. вирішив придбати будинок для свого підопічного.

Чи дійсна ця угода?

Задача 2

Громадянин К. заповідав усе своє майно, в тому числі і будинок, своєму брату громадянину І. Заповіт було складено і підписано на прохання громадянина К. медичною сестрою лікарні, де знаходився на лікуванні гр. К.

Дата і місце складання заповіту не вказані. Після смерті гр. К. його дружина заявила позов про визнання заповіту недійсним.

Яка форма заповіту? Як обґрунтувати позовні вимоги дружини громадянина К.? Яке рішення повинен винести суд?

Задача 3

У договорі постачання, який був укладений між оптовим підприємством і виробничим об'єднанням (постачальником), записана умова, відповідно до якої покупець (оптове підприємство) приймає продукцію за кількістю на складі постачальника. Для вивозу продукції одержувачем зі складу постачальника оптове підприємство видало робітнику своєї організації доручення на отримання товарно-матеріальних цінностей.

Назвіть види і форми угод: договори постачання, доручення. Який критерій (ознака) покладений в основу розподілу угод на односторонні, двосторонні або багатосторонні, а також на письмову та усну форми?

Задача 4

АТ «Фармація» (далі - АТ) були укладені правочини щодо реалізації фармацевтичних препаратів. При перевірці діяльності АТ податковою інспекцією було встановлено, що воно діє без ліцензії. За позовом податкової інспекції, правочини, укладені АТ, були визнані недійсними.

Як повинна бути вирішена справа?

Задача 5

Громадянка С. звернулася до суду з позовною заявою до громадянки Івашків про повернення належного їй годинника.

Позивачка посилалася на те, що громадянка І. знайшла загублений нею годинник і відмовляється його повернути. Відповідачка не визнала позову, категорично заперечуючи факт знахідки.

Яким може бути рішення суду? Дайте правову оцінку ситуації. Чи зміниться рішення суду, якщо:

- а) громадянка І. купила годинник у комісійному магазині;
- б) годинник був подарований гр. І. її другом;
- в) гр. С. здала годинник у ремонтну майстерню і не забрала його, а ремонтна майстерня через півроку реалізувала годинник через комісійний магазин.

Задача 6

Громадяни Н., П. та М. ремонтували огорожу біля будинку громадянина Р. При цьому вони пошкодили дах гаражу, який перебував біля огорожі. Вартість необхідного ремонту становила 1 350 гривень. Гр. Р. звернувся з позовом до гр. Н. про стягнення 1 350 гривень, але останній погодився заплатити лише 450 гривень, оскільки шкоду заподіяв не тільки він, а і гр. П та М.

Чи підлягає позов задоволенню? Який спосіб захисту цивільних прав може використати гр. Р. ? Обґрунтуйте відповідь.

Задача 7

Громадяни Г. та П. є власниками присадибних земельних ділянок, які межують. Син П. вирішив змінити паркан на подвір'ї матері і тимчасового засипав будівельним сміттям прохід. Громадянка Г. звернулася з вимогою до громадянки П. про усунення перешкод у користуванні проходом до будівлі. Однак П. відмовилася виконати вимогу, посилаючись на те, що будівельне сміття перебуває на території громадянки Г., а відтак остання має його прибрати.

1. Які способи захисту прав може застосувати громадянка Г.? Обґрунтуйте відповідь.
2. В якому випадку громадянка Г. може претендувати на відшкодування моральної шкоди? Спрогнозуйте розвиток ситуації.

Задача 8

ТОВ «Гостинець» подано позов про зобов'язання виконкому Івано-Франківської міської ради скасувати записи в реєстраційних документах. Доводами у справі є те, що рішенням господарського суду Івано-Франківської області визнано право ТОВ «Гостинець», вул. Шашкевича, 6 у м. Івано-Франківськ, на ідентифікаційний код 13652907 як правонаступника ТОВ «Світлиця» згідно з реєстраційною карткою. Проте, незважаючи на це, міськвиконком присвоїв іншій юридичній особі такий самий ідентифікаційний код, що порушує чинне законодавство та права чинного ТОВ «Гостинець».

Який спосіб захисту прав може застосувати ТОВ «Гостинець»? Обґрунтуйте відповідь.

Література: 1,2,5,12-14,78,86,89,127-128,164-165,174-175,189,202-203,209-210,243,262-264

ТЕМА 3. УЧАСНИКИ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття фізичної особи (громадянина) як суб'єкта приватного (цивільного) права.
2. Охарактеризуйте поняття правоздатності фізичних осіб. Проведіть співвідношення приватної (цивільної) правоздатності та суб'єктивних цивільних прав.
3. Визначте поняття та назвіть види дієздатності фізичних осіб.
4. Що таке обмеження дієздатності фізичної особи: підстави, порядок та правові наслідки?
5. Що являє собою визнання фізичної особи недієздатною: підстави, порядок та правові наслідки?
6. Розкрийте зміст поняття опіки та піклування.
7. Що таке місце проживання фізичної особи та яке його юридичне значення?
8. Охарактеризуйте особливості правового положення фізичних осіб-підприємців.
9. Акти цивільного стану: поняття, види і значення.
10. Дайте визначення поняття та назвіть ознаки юридичної особи.
11. Дайте визначення поняття і назвіть види правосуб'єктності юридичних осіб.
12. Які ви знаєте органи юридичних осіб? Що являє собою індивідуалізація юридичних осіб, її способи та цивільно-правове значення?
13. Охарактеризуйте правовий статус філії та представництва юридичної особи.
14. Назвіть порядок і способи утворення юридичних осіб.
15. Який порядок припинення діяльності юридичної особи? Який порядок ліквідації юридичної особи?
16. Визначте поняття банкрутства юридичної особи.
17. Розкрийте поняття, зміст та особливості приватної (цивільної) правосуб'єктності держави.
18. Які особливості участі територіальних громад у приватних (цивільних) правовідносинах?
19. Які є інші публічно-правові утворення як учасники приватних (цивільних) правовідносин?

Тести

1. Як називається здатність особи своїми діями набувати цивільних прав та створювати для себе цивільні обов'язки:

- а) цивільна дієздатність;

- б) суб'єктивне право;
  - в) цивільна правоздатність;
  - г) цивільна деліктоздатність.
2. Як називається здатність особи нести відповідальність за протиправну поведінку:
- а) цивільна дієздатність;
  - б) суб'єктивне право;
  - в) цивільна правоздатність;
  - г) цивільна деліктоздатність.
3. З якого віку виникає цивільна правоздатність фізичної особи:
- а) з 15 років;
  - б) з 18 років;
  - в) з моменту народження;
  - г) з моменту одруження.
4. Хто укладає правочини від імені малолітніх до 14 років:
- а) піклувальник;
  - б) батьки (усиновителі);
  - в) опікун;
  - г) бабуся.
5. До неспіприємницьких товариств належать:
- а) споживчі кооперативи;
  - б) приватні підприємства;
  - в) господарські товариства;
  - г) об'єднання громадян.
6. До підприємницьких товариств належать:
- а) повне товариство;
  - б) політична партія;
  - в) приватне підприємство;
  - г) виробничий кооператив.
7. Ліквідація юридичної особи може бути проведена:
- а) за рішенням її учасників;
  - б) у зв'язку з досягненням мети, для якої вона створена;
  - в) за рішенням суду;
  - г) за рішенням органу державної реєстрації.
8. Як називається товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і відповідають усім своїм майном:
- а) повне;
  - б) акціонерне;
  - в) командитне;
  - г) з обмеженою відповідальністю.
9. Чи правильним є таке твердження: «Держава діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин»:
- а) правильне;
  - б) неправильне;
  - в) частково правильне;
  - г) не відповідає дійсності.
10. Чи може держава створювати юридичні особи публічного права:
- а) може;
  - б) не може;
  - в) у виняткових випадках;
  - г) тільки брати участь у їхній діяльності.
11. Держава відповідає за своїми зобов'язаннями...
- а) своїм майном;
  - б) не відповідає;
  - в) частково відповідає;
  - г) правильні відповіді а) і в).
12. Який характер має відповідальність держави:

- а) майновий;
- б) особистий;
- в) адміністративний;
- г) приватний.

Задачі

Задача 1

Шістнадцятирічний громадянин С., який навчається у технікумі, на одержану стипендію придбав декілька білетів грошово-речової лотереї. За одним із цих білетів він виграв телевізор. Не проінформувавши своїх батьків, він продав його за 2 000 грн другу громадянину І.

Батько громадянина С. звернувся до громадянина І. з проханням повернути телевізор. Проте гр. І. відмовився це зробити, посилаючись на те, що білети грошово-речової лотереї гр. С. придбав на свою стипендію, тому він може самостійно розпоряджатися цими білетами і виграшами. Тоді батько гр. С. пред'явив до гр. І. позов про визнання договору купівлі-продажу недійсним.

Яке рішення повинен винести суд?

Задача 2

Громадянка Ф. звернулася до органів опіки та піклування з проханням призначити їй піклувальника, в заяві вона посилалася на те, що не може проживати самостійно, оскільки потребує стороннього догляду. Органи опіки та піклування відмовили у її призначенні піклувальника, посилаючись на те, що у заявниці є дорослий син, який проживає у тому ж населеному пункті, що й гр. Ф.

Чи правомірні дії органів опіки та піклування?

Задача 3

Громадянин П., якому 18 років, купив у свого товариша громадянина К., якому 17 років, магнітофон. Дізнавшись про це, батько гр. К. звернувся до суду з вимогою визнати договір купівлі-продажу недійсним. Гр. П. заперечував проти цього, посилаючись на те, що магнітофон був раніше придбаний гр. К. на свою стипендію і останній має право розпоряджатися ним самостійно.

Яка цивільна дієздатність неповнолітніх? Розгляньте докази сторін та підготуйте висновок про те, як повинен бути вирішений цей спір.

Задача 4

Громадянин І. та П. вирішили заснувати товариство з обмеженою відповідальністю. Однак орган державної реєстрації відмовив у реєстрації, мотивуючи тим, що кількість учасників товариства з обмеженою відповідальністю повинна бути не менше трьох осіб, оскільки за Законом України «Про господарські товариства» кількість членів ревізійної комісії повинна бути не менше 3-х осіб.

Чи є законними дії органу державної реєстрації?

В яких випадках може бути відмовлено в реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності? Яким чином громадяни І. та П. можуть захистити свої права та яку аргументацію вони повинні при цьому надати?

Задача 5

Зробіть аналіз ситуації з наведенням посилань на відповідні статті ЦКУ

Наказом директора технікуму був оголошений набір студентів для навчання на базі технікуму за кошти фізичних та юридичних осіб за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра.

Група студентів була набрана та приступила до занять 1 вересня.

Через півроку після цього прокурор Дніпропетровської області заявив позов про визнання діяльності технікуму щодо надання освітніх послуг на рівні кваліфікаційних вимог до бакалавра такою, що не відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, та про відсутність у технікумі відповідної ліцензії на впровадження освітньої діяльності на рівні освітньо-кваліфікаційних вимог до підготовки за стандартом бакалавра.

Після прокурорської перевірки та фактичної заборони здійснювати вищезазначену діяльність група студентів звернулася до суду з колективним позовом про відшкодування збитків, завданих зміною або розірванням договору, відповідно до пункту 5 статті 653 ЦК України.

Чи пов'язана правоздатність юридичної особи та наявність ліцензії на впровадження певних видів діяльності? Де навчальний заклад може отримати ліцензію на впровадження освітньої діяльності, чи це обов'язкова умова роботи навчального закладу?

Література: 1,2,5,15-17,80,90-94,100-101,135-140,145,162,191,201,209,246-254

ТЕМА 4. ПРАВОЧИНИ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ. ПРОБЛЕМИ ВІРТУАЛЬНИХ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть передумови виникнення правочинів в електронній формі.
2. Встановіть відмінності між правочином у письмовій, усній та електронній формах.
3. Розкрийте сутність електронного правочину.
4. Визначте умови дійсності електронного правочину.
  5. Назвіть способи забезпечення ідентифікації сторін електронного правочину.
  6. Охарактеризуйте забезпечувальні засоби здійснення правочинів в електронній формі.
  7. Розкрийте правовий статус учасників приватних правовідносин у сфері електронної комерції.

Тести

1. Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо воля сторін виражається за допомогою:
  - а) телетайпного зв'язку;
  - б) електронного зв'язку;
  - в) іншого технічного засобу зв'язку;
  - г) телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку.
2. Що було поштовхом для створення електронної форми правочину:
  - а) поява нових форм цивільних правочинів, таких як електронний документ;
  - б) розвиток інформаційних правовідносин;
  - в) розвиток громадянського суспільства;
  - г) розвиток комп'ютерних технологій.
3. Видами електронного бізнесу є:
  - а) електронна комерція, інтернет-комерція, рг-менеджмент, інтернет-банкінг, інтернет-трейдинг, електронні аукціони, електронні страхові послуги, дистанційне навчання, електронні бюро;
  - б) електронна комерція, електронна банківська діяльність, електронні брокерські послуги, електронні аукціони, електронна пошта, електронні бюро, електронні страхові послуги, дистанційне навчання;
  - в) електронна комерція, інтернет-комерція, інтернет-банкінг, інтернет-трейдинг, електронні аукціони, електронні страхові послуги, дистанційне навчання;
  - г) електронна комерція, електронна банківська діяльність, електронні брокерські послуги, електронні аукціони, електронні страхові послуги, дистанційне навчання.
4. Як на законодавчому рівні врегульовується вчинення правочинів в електронній формі:
  - а) відповідно до Цивільного кодексу України;
  - б) відповідно до Закону України «Про електронну комерцію»;
  - в) ці правовідносини на сьогодні ніяк не врегульовані;
  - г) відповідно до Господарського кодексу України.
5. Характерною рисою електронних правочинів є:
  - а) інтерактивність, безпосередність та мультимедійність пропозицій і реклами;
  - б) багатосторонність;
  - в) мультимедійність;
  - г) оплатність.
6. Місцем укладання електронного договору є:
  - а) такого місця не існує;
  - б) мережа Інтернет;
  - в) місцезнаходження юридичної або фізичної особи, яка є покупцем товарів, робіт, послуг;

г) місцезнаходження юридичної або фізичної особи, яка є продавцем товарів, робіт, послуг.

7. Електронний договір вважається укладеним з моменту:

- а) здійснення оплати;
- б) одержання особою, яка направила пропозицію, акцепту іншої сторони;
- в) поставлення на договорі електронного цифрового підпису;
- г) одержання товару покупцем.

8. Правочин вважається неукладеним та не створює юридичних наслідків, якщо:

а) непідписане електронне повідомлення, в якому інформація не може бути доступна для подальшого використання (аналог усної форми правочину);

б) електронне повідомлення, підписане таким чином, що можна достовірно встановити, що повідомлення виходить від другої сторони (аналог простої письмової форми у вітчизняному законодавстві);

в) автоматична або автоматизована електронна платіжна система, торговельна система продавця не надає покупцеві можливості перевірити платежі, правильність оформлення електронних документів (повідомлень), їхніх записів і виправити помилки;

г) непідписане електронне повідомлення, в якому інформація може бути доступна для подальшого використання.

9. Особливістю електронного договору є:

а) договір, укладений у письмовій формі;

б) оферта, направлена в електронній формі;

в) те, що і оферта, і акцепт направляються сторонами електронного договору в електронній формі;

г) жодних особливостей немає.

10. Моментом підписання електронного договору є використання:

а) електронного підпису або електронного цифрового підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис», за умови використання засобу електронного цифрового підпису всіма сторонами електронного правочину;

б) фотокопії власноручного підпису;

в) спеціального узгодженого сторонами цифрового коду;

г) направлення скан. копії договору з проставленою печаткою.

11. Що є підставою поширення комерційного електронного повідомлення:

а) згода на отримання таких повідомлень надана особою, якій таке повідомлення адресовано;

б) реєстрація в мережі Інтернет;

в) створення комерційної інтернет-сторінки;

г) рекламна розсилка.

12. Основною вимогою, якій повинне відповідати комерційне електронне повідомлення, є:

а) складання його виключно в електронній формі;

б) особа, від імені якої надсилається комерційне електронне повідомлення, зобов'язана забезпечити прямий, простий доступ осіб, яким воно адресовано, до відомостей щодо правового статусу продавця в електронній комерції;

в) розміщення його у мережі Інтернет або інших інформаційно-телекомунікаційних системах;

г) особливих вимог немає.

13. Принцип юридичної сили електронного документа, електронних правочинів та електронного договору полягає в тому, що:

а) правочин, незалежно від форми і способу його вчинення, не може бути позбавлений юридичної сили, чинності або позовного захисту лише на тій підставі, що він укладений у формі повідомлення даних;

б) вчинювані дії повинні здійснюватися на підставі реальних обставин, які були підтвержені необхідними відомостями та документами;

в) під час вчинення електронних правочинів повинні бути присутні всі учасники правочинів та не допускається вчинення правочину у разі відсутності осіб - її учасників або їхніх уповноважених представників;

г) суб'єкти повинні дотримуватися вимог законодавства, правил професійної етики, поваги до прав, свобод, законних інтересів учасників відносин у сфері електронної комерції.

14. Що зобов'язаний гарантувати продавець (виконавець, постачальник) під час вчинення електронного правочину:

а) оперативно підтвердити отримання замовлення покупця, а також підтвердити вчинення електронного правочину на момент вчинення правочину або на момент виконання ним договору;

б) повну відповідність предмета електронного договору, узгодженого сторонами, кількісним і якісним характеристикам;

в) інформацію про інших покупців;

г) відповіді а) і б) правильні.

15. До суб'єктів електронного ринку належать:

а) продавці, покупці, організації;

б) організації, посередники, покупці;

в) організації, що забезпечують інфраструктуру та правила ринку, продавці, покупці;

г) продавці, покупці та посередники, а також організації, що забезпечують інфраструктуру та правила ринку.

16. Які форми захисту цивільних прав у сфері електронної комерції передбачені законодавством:

а) цивільні права захищаються тільки в судовому порядку, в порядку цивільного судочинства;

б) цивільні права захищаються тільки в судовому порядку або нотаріусом;

в) цивільні права захищаються тільки в судовому порядку, в порядку цивільного судочинства, комісіями з трудових спорів, нотаріусом і посадовими особами, третейськими судами;

г) у порядку цивільного судочинства або третейського.

Задачі

Задача 1

Громадянин Д. придбав в інтернет-магазині акційний телевізор, здійснивши оплату за нього через термінал банку. Зазначений товар позивачу не доставили.

Які докази потрібно дослідити у справі?

Задача 2

1 березня 2017 року громадянин С. звернувся до суду з позовом до відповідача інтернет-магазину «Сова» про розірвання договору купівлі-продажу та відшкодування моральної шкоди, мотивуючи свій позов тим, що 26 грудня 2017 року він придбав через інтернет-магазин (серійний номер НОМЕР_1) за 12 200 грн. Товар замовив за телефоном НОМЕР_2. У зв'язку з тим, що фотоапарат має низький рівень світлочутливості, ним незручно користуватися, а відсутність інструкції до фотоапарата українською чи російською мовами не дозволяє використовувати його повною мірою за призначенням, він вирішив розірвати договір купівлі-продажу, укладений на відстані, не чекаючи сплину 14 днів з дня придбання товару.

Вирішіть спір.

Задача 3

18 січня 2017 року між товариством з обмеженою відповідальністю «Інститут інформаційних технологій та дизайну» як виконавця (далі - відповідач) та приватним підприємством «Орбітокс» як замовника (далі - позивач) укладено договір № 1278/01 на розробку веб-сайту, відповідно до умов якого виконавець забезпечує розробку, постачання та встановлення програмного забезпечення (далі - продукт), а замовник приймає продукт в експлуатацію. Відповідно до п. 1.2 договору технічні, економічні та інші вимоги до продукту, що є предметом договору, обумовлюються в Технічному завданні (Додаток 1), яке є невід'ємною частиною цього договору. У зв'язку з тим, що з моменту укладання договору відповідач не виконав свої обов'язки за договором, а саме: не надав позивачу Технічне завдання (Додаток 1) та Календарний план (Додаток 2), позивач просить суд розірвати договір № 1278/01 на поставку програмного забезпечення від 18.01.2017 та стягнути з відповідача сплачений аванс у розмірі 3 500 грн. У матеріалах справи міститься електронне листування між сторонами як підтвердження погодження сторонами редагування текстового та гра-

фічного наповнення макета продукту шляхом внесення послідовних поправок.

Чи можна вважати електронне листування, додане позивачем до матеріалів справи, письмовим погодженням сторонами додатків до договору (Технічного завдання та Календарного плану)? Чи договір про поставку програмного продукту є укладеним?

Література: 1,2,18-21,102,122-124,126,166

ТЕМА 5. ОХОРОНА ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН. СУДОВА ПРАКТИКА. ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Сформулюйте поняття «право на захист».
2. Дайте характеристику принципу справедливості і рівності можливостей набувати права і нести обов'язки.
3. Поясніть співвідношення заходів захисту і заходів цивільної відповідальності.
4. Що розуміють під поняттям «охоронні правовідносини»?
5. Примус як елемент правоохоронного правовідношення?
6. Дайте визначення поняття вини та розкрийте її значення у цивільних правовідносинах.
7. Сформулюйте функції цивільної відповідальності та розкрийте їхній зміст.
8. Назвіть структурні елементи механізму захисту цивільних прав.
9. Визначте роль нотаріуса у справах про стягнення заборгованості у безспірному порядку.
10. Досудове врегулювання спорів, його зміст та функція.
11. Що означає поняття «превентивний захист»?
12. Назвіть переваги юрисдикційної і неюрисдикційної форм захисту прав.
13. У яких випадках допускається самозахист?
14. У чому полягає захисна функція нотаріату?
15. У чому полягає цивільно-правовий обов'язок відшкодувати шкоду?
16. Назвіть особливості застосування такого способу захисту як припинення дії, яка порушує право.
17. Чи є відшкодування шкоди універсальним способом захисту прав і інтересів суб'єктів приватноправових відносин? Обґрунтуйте відповідь.
18. Назвіть загальне правило для відшкодування збитків.
19. Чим відрізняються поняття «реальні збитки» та «упущена вигода»?
20. Що означає вираз «Збагачення кредитора за рахунок боржника»?

Тести

1. Яким є співвідношення понять «охорона» та «захист» прав суб'єктів приватноправових відносин:

а) поняття «охорона» є значно ширшим, ніж «захист», і співвідносяться як загальне і спеціальне поняття;

б) «охорона» є частиною «захисту», яка застосовується у разі порушення цивільних прав;

в) «охорона» застосовується у разі порушення інтересів суб'єктів приватноправових відносин, а «захист» - при порушенні суб'єктивних прав;

г) «охорона» та «захист» прав суб'єктів приватноправових відносин є тотожними поняттями.

2. *Віндикаційний позов - це позов:*

а) власника про усунення будь-яких перешкод у здійсненні ним права користування майном;

б) неволодіючого майном власника до його фактичного набувача про витребування індивідуально визначеного майна з чужого незаконного володіння;

в) власника про визнання його права власності;

г) власника про визнання його права володіння та користування майном.

3. *Негаторний позов - це позов:*

а) про визнання права власності;

б) про визнання права користування;

в) позов власника про усунення будь-яких перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном;

г) позов орендаря про усунення будь-яких перешкод у здійсненні ним права володіння та користування майном.

4. *Добросовісним набувачем є особа, що:*

- а) знала, що вона придбаває майно в особи, яка не мала права його відчужувати;
- б) завідомо знала, що вона придбаває майно в особи, яка не мала права його відчужувати;
- в) могла знати, що вона придбаває майно в особи, яка не мала права його відчужувати;
- г) не знала і не могла знати, що вона придбаває майно в особи, яка не мала права його відчужувати.

5. *Самозахист, за Цивільним кодексом України, — це:*

- а) спосіб захисту, який обирається самою особою та встановлюється у договорі;
- б) проведення заходів з приводу забезпечення схоронності майна чи особи;
- в) застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства;

г) ЦК України не містить такого визначення.

6. *Захист цивільних прав нотаріусом здійснюється шляхом:*

- а) вчинення передавального напису на борговому документі;
- б) застосування інструментів медіації;
- в) вчинення виконавчого напису на борговому документі;
- г) оскарження дій у суді.

7. *Реквізоване майно переходить:*

- а) у власність органів місцевого самоврядування;
- б) оголошується безхазяйним майном і підлягає поверненню після закінчення обставин, що зумовили реквізицію;
- в) у власність держави;
- г) усі варіанти правильні.

8. *Яка із перелічених назв не є видом речових прав на чуже майно:*

- а) сервітут;
- б) право володіння;
- в) право власності;
- г) емфітевзис.

9. *Визнання права — це спосіб захисту, який застосовується у випадку спору між суб'єктами цивільного права з приводу:*

- а) трансформації цивільних правовідносин між ними;
- б) наявності чи відсутності цивільних правовідносин між ними;
- в) належного виконання зобов'язання;
- г) зловживання цивільними правами та обов'язками.

10. *Вкажіть на спосіб захисту прав:*

- а) визнання фізичної особи недієздатною;
- б) визнання правочину недійсним;
- в) визнання обов'язку;
- г) припинення дії, яка захищає право.

11. *Розкрийте зміст поняття «збитки» за ЦК України:*

- а) доходи, які особа могла б одержати за звичайними обставинами, якби її право не було порушено;
- б) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі;
- в) втрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права;
- г) усі відповіді правильні.

12. *Знайдіть правильну відповідь. Моральна шкода відшкодовуватиметься:*

- а) незалежно від майнової шкоди;
- б) багаторазово, якщо це передбачено договором чи законом;
- в) грішми або іншим майном;
- г) усі варіанти правильні.

Задачі

Задача 1

Громадянка П. у лісі знайшла мотоблок. Враховуючи, що вона не вміла ним користуватися, через 3 дні запропонувала сусіду К. купити цей мотоблок. Громадянин К. погодився і заплатив за нього 1 000 гривень. Через місяць до гр. К. звернувся громадянин Г., який стверджував, що мотоблок належить йому та вимагав від гр. К. негайного повернення свого майна.

Які мають бути дії громадянина К. у цій ситуації? Розгляньте усі можливі варіанти розвитку подій.

Задача 2

Сім'я В. володіє правом земельного сервітуту на частину земельної ділянки, яку використовує для проходу на вулицю. Однак 2 місяці потому їхня сусідка (власниця цієї ділянки) померла і єдиною спадкоємницею є громадянка Ц., яка є громадянкою Грузії. Під час зустрічі пані Ц. при свідках заявила, що як тільки вона отримає право власності на земельну ділянку, вона заборонить користуватися нею сім'ї В.

Запропонуйте сім'ї В. шляхи вирішення цього спору в досу- довому та судовому порядку.

Який порядок отримання права власності на земельну ділянку передбачено законодавством?

Задача 3

Громадянка Ч., використовуючи мережу Інтернет, взяла екс- прес-кредит під високі відсотки. Прошло 8 місяців і за цей час гр. Ч. жодного разу не з'являлася у банк і не сплатила жодної копійки. Відповідно, поряд з відсотками банк нараховував також пеню щоденної прострочки виконання основного зобов'язання. Несподівано через 9 місяців гр. Ч. зателефонувала у банк і сказала, що ніякого кредиту вона не брала, із банком не підписувала жодного договору, а безпідставно зараховану на її кредитну картку суму готова повернути в будь-який момент.

Які дії банку мають бути в такому випадку? Яка відповідальність передбачена за ухилення від виконання основного зобов'язання за кредитним договором? Чи існують обмеження до нарахування пені? Розшифруйте поняття «помилковий переказ» та нагадайте, якою є процедура його повернення.

Задача 4

Громадянки Г. та П. є власниками присадибних земельних ділянок, які межують. Син П. вирішив змінити паркан на подвір'ї матері і тимчасово засипав будівельним сміттям прохід. Громадянка Г. звернулася з вимогою до П. про усунення перешкод у користуванні проходом до будівлі. Однак П. відмовилася виконати вимогу, посилаючись на те, що будівельне сміття перебуває на території громадянки Г., а відтак остання має його прибрати.

Які способи захисту прав може застосувати громадянка Г. ? Обґрунтуйте відповідь.

В якому випадку громадянка Г. може претендувати на відшкодування моральної шкоди. Спрогнозуйте розвиток ситуації.

Задача 5

ТОВ «Гостинець» подано позов про зобов'язання державного реєстратора скасувати записи в реєстраційних документах. Доводами у справі є те, що рішенням господарського суду Івано-Франківської області визнано право ТОВ «Гостинець», вул. Шашкевича, у м. Івано-Франківськ, на ідентифікаційний код 13652907 як правонаступника ТОВ «Світлиця» згідно з реєстраційною картою. Проте, незважаючи на це, державний реєстратор присвоїв іншій юридичній особі такий самий ідентифікаційний код, що порушує чинне законодавство та права чинного ТОВ «Гостинець».

Який спосіб захисту прав може застосувати ТОВ «Гостинець»? Обґрунтуйте відповідь.

Задача 6

Страхова компанія купила для свого офісу 5 комп'ютерів у магазині. Доставити придбані комп'ютери доручено водію П. та спеціалісту відділу комп'ютеризації О. На зворотному шляху П. і

О. потрапили в аварію, оскільки в їхній автомобіль врізався автомобіль громадянина Л. У результаті зіткнення комп'ютери були пошкоджені.

Скільки виникло зобов'язань?

Які способи захисту прав може обрати страхова компанія?

Який спосіб захисту прав оберуть П. і .О.?

Хто нестиме відповідальність за випадкове знищення чи псування комп'ютерів?

Задача 7

Громадянин К. виготовляв на замовлення дерев'яні дверні блоки. У квітні він взяв на себе зобов'язання виготовити на замовлення 10 блоків для громадянина Ш. Проте К. виконав половину замовлення і помер. Донька К. звернулася до громадянина Ш. з вимогою оплатити вартість виконаної їй батьком частини замовлення. Гр. Ш. відмовився задовольнити вимогу, посилаючись на те, що зобов'язання не виконане повним обсягом. Донька К. звернулася до суду.

Який спосіб захисту прав має обрати донька К.?

Чи є відмова гр. Ш. правомірною?

Обґрунтуйте відповідь.

Задача 8

Громадянка А. підбрала на вулиці бездоглядну собаку. Через два тижні вона побачила на каналі місцевого телебачення оголошення громадянки П. про виплату винагороди у розмірі 600 гривень. Громадянка А. доставила собаку за вказаною адресою. Громадянка П. собаку забрала, однак винагороду виплатити відмовилася, посилаючись на відсутність коштів.

Які правові наслідки дотримання публічної обіцянки винагороди?

Який спосіб захисту прав необхідно обрати громадянці А.? Обґрунтуйте відповідь.

Література: 1,2,5,95,192-193,195-200,205,246-254,279-282

ТЕМА 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте колізійні моменти господарського і цивільного права.
2. Який вплив кримінального права на приватноправові відносини?
3. Яка різниця між приватноправовими та трудовими нормами?
4. У чому суть індивідуального регулювання приватноправових відносин?
5. Дайте характеристику стадій правового регулювання приватноправових норм.
6. Охарактеризуйте зміст приватнопроцесуальних відносин.

Тести

1. *Яка роль фінансового права з цивільним:*

- а) розглядається як одне із зобов'язань втілення цивільно-правових норм;
- б) укладання цивільно-правового договору залежить від реалізації фінансово-правових відносин щодо затвердження відповідної статті витрат у кошторисі бюджетної установи;
- в) охоплює регулювання господарських процесів, але в зовсім інших аспектах, іншими методами;
- г) немає правильної відповіді.

2. *Яким чином можна зменшити вплив кримінального права на приватноправові відносини:*

- а) збільшити свободу економічної поведінки людей;
- б) застосувати необхідні юридично-технічні засоби;
- в) розширити повноваження відповідних органів;
- г) зменшити повноваження відповідних органів.

3. *Трудове право теж співвідноситься з цивільним у випадках:*

- а) регулювання трудового договору і цивільно-правового договору підряду;
- б) регулювання господарського договору і цивільно-правового договору підряду;
- в) регулювання трудового договору і цивільно-правового договору підряду, відшкодування шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків;
- г) регулювання господарського договору і цивільно-правового договору підряду, відшкодування шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків.

4. *Яка колізія у регулюванні господарсько-правових та цивільно-правових відносин:*

- а) з приводу методу;
- б) з приводу предмета;

- в) з приводу методу та предмета;
г) з приводу методу, предмета та об'єкта.
5. Чи правильне твердження про те, чи є умовною межа між цивільно-правовими та сімейно-правовими договорами:
- а) так;
б) ні;
в) не знаю;
г) потрібно визначити.
6. Процесуальна діяльність може здійснюватися в приватних (цивільних) відносинах завдяки:
- а) нормі права;
б) гіпотезі;
в) диспозиції;
г) санкції.
7. Які є стадії процесу регулювання приватноправових відносин:
- а) правова регламентація суспільних відносин; виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків; реалізація суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;
б) виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків; реалізація суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;
в) правова регламентація суспільних відносин; виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;
г) правова регламентація суспільних відносин; реалізація суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.
8. Правове регулювання цивільного процесу в цій сфері відносин забезпечує:
- а) належний механізм реалізації завдань цивільного судочинства;
б) належний об'єкт цивільного судочинства;
в) належні методи цивільного судочинства;
г) належний суб'єкт реалізації завдань цивільного судочинства.
9. Яка характерна особливість процесуальних прав:
- а) застосовуються лише на основі диспозитивності та обмеженості межами процесуальної форми;
б) обмеженості межами процесуальної форми;
в) не застосовуються лише на основі диспозитивності та обмеженості межами процесуальної форми;
г) застосовуються лише на основі диспозитивності та необмеженості межами процесуальної форми.
10. Чи правильне твердження про те, що будь-якому цивільному процесуальному праву відповідає цивільний процесуальний обов'язок:
- а) так;
б) ні;
в) не знаю;
г) важко визначити.

Задачі

Задача 1

Товариство з обмеженою відповідальністю «Теплосервіс» звернулося до громадянина О. з проханням укласти договір про надання послуг за утриманням будинку та прибудинкових територій (далі - договір). Громадянин О. відмовився підписати цей договір у зв'язку із невідповідністю договору нормам Закону України «Про житлово-комунальні послуги». Після тривалих переговорів Сторони не дійшли згоди і ТОВ «Теплосервіс» звернулося до суду про зобов'язання гр. О. укласти договір.

Чи є ці відносини цивільно-правовими? Відповідь обґрунтуйте.

Чи підлягає розгляду цей спір у порядку цивільного судочинства? Яке рішення має прийняти суд?

Задача 2

Громадянин П. придбав на аукціоні у державного підприємства будинок. Між підприємство і гр. П. був підписаний договір купівлі-продажу і нотаріально засвідчений.

Які правовідносини виникли у державного підприємства і громадянина П.? Чи правомірно громадянин П. набув право власності на житловий будинок? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3

Громадянин І. 2014 р. придбав собі двокімнатну квартиру на околиці Києва. 2015 р. гр. І. одружився з гр. К. 2016 р. вони купили земельну ділянку площею 0,20 га. Уже через рік подружжя вирішує розлучитись. Громадянка К. претендує на половину майна, у тому числі половину квартири. Громадянин І. відмовляється ділити майно, і дружина звернулася до суду.

Який спір виник між подружжям? Яке рішення має прийняти суд? Відповідь обґрунтуйте.

Література: 2,6,12,22-31,246-255

ТЕМА 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНОГО ПРАВА

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які види аліментних зобов'язань між матір'ю, батьком і дитиною можна виділити?
2. Назвіть підстави для стягнення аліментів на дитину в судовому порядку.
3. Розкрийте особливості укладання договору між батьками про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно.
4. За якими підставами виникає обов'язок батьків утримувати повнолітніх доньку, сина?
5. У якому порядку можуть бути стягнуті аліменти на дитину?
6. Назвіть суттєві умови договору, що укладаються між сурогатною матір'ю та біологічними батьками (подружжям).
7. Який нормативно-правовий акт містить визначення понять «сурогатне материнство», «сурогатна матір», «договір про сурогатне материнство»?
8. Які види сурогатного материнства вам відомі?
9. Які зобов'язання має виконати гестаційний кур'єр?
10. Які напрями удосконалення вітчизняного законодавства щодо врегулювання відносин сурогатного материнства ви можете назвати?
11. Чи доцільним є, на вашу думку, розробка законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння й успадкування майна, утримання одного партнера іншим у разі непрацездатності, конституційного права не свідчити проти свого партнера?
12. Дайте визначення поняттю «фактичні шлюбні відносини».
13. У чому полягає різниця між простим співжиттям (конкубінатом) і зареєстрованим партнерством?
14. Процедура укладання пакту передбачає.
15. У чому полягає відмінність інституту шлюбу від інституту цивільного партнерства?

Тести

1. *Мінімальний розмір аліментів на одну дитину становить:*
  - а) 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку;
  - б) 30 відсотків прожиткового мінімуму;
  - в) 50 відсотків прожиткового мінімуму;
  - г) однієї чверті заробітку (доходу) платника аліментів.
2. *Власником аліментів є:*
  - а) дитина;
  - б) той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти;
  - в) органи опіки та піклування;
  - г) дитина та той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти.
3. *Яким чином визначається заборгованість за аліментами, присудженими у частці від заробітку (доходу):*
  - а) виходячи з фактичного заробітку (доходу), який платник аліментів одержував за

час, упродовж якого не провадилося їхнє стягнення;

б) виходячи із середньої заробітної плати працівника, яку платник аліментів одержував за час, упродовж якого не провадилося їхнє стягнення;

в) виходячи з доходу, який платник аліментів одержував за час, упродовж якого не провадилося їхнє стягнення;

г) виходячи з фактичного заробітку (доходу), який платник аліментів одержував за час, упродовж якого не провадилося їхнє стягнення, незалежно від того, одержано такий заробіток (дохід) в Україні чи за кордоном.

4. *Одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі:*

а) одного відсотка суми несплачених аліментів за щоденне прострочення від дня прострочення сплати аліментів до дня їхнього повного погашення;

б) одного відсотка суми несплачених аліментів за щоденне прострочення від дня прострочення сплати аліментів до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені;

в) трьох відсотків несплачених аліментів за щоденне прострочення від дня прострочення сплати аліментів до дня їхнього повного погашення;

г) одного відсотка суми несплачених аліментів за щоденне прострочення від дня прострочення сплати аліментів до дня їхнього повного погашення або до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені, але не більше 100 відсотків заборгованості.

5. *Які форми сурогатного материнства вам відомі:*

а) гестаційне сурогатне материнство та традиційне;

б) традиційне сурогатне материнство, сурогатна вагітність, донорська сурогатна вагітність;

в) гестаційне сурогатне материнство, традиційне сурогатне материнство, донорська сурогатна вагітність;

г) сурогатна вагітність, донорська сурогатна вагітність.

6. *Сурогатне материнство - це:*

а) певна юридична дія, яка має певні ознаки: взаємна домовленість осіб, що беруть участь у програмі сурогатного материнства; чітке визначення осіб, які мають право на участь у програмі сурогатного материнства; факт зачаття екз з наступною імплантацією ембріона;

б) фізична особа (жінка), яка має відповідати певним критеріям для участі у програмі сурогатного материнства: вік, стан здоров'я, наявність власних здорових дітей, дієздатність (ст. 211 Сімейного кодексу України);

в) запліднення генетично сторонньої жінки;

г) метод допоміжних репродуктивних технологій.

7. *Існуюче законодавство стосовно сурогатного материнства учені поділяють на такі основні режими:*

а) альтруїстичний, дозвільний, заборонний;

б) класичний, демократичний, заборонний;

в) ліберальний, соціально-демократичний, тоталітарний;

г) немає правильної відповіді.

8. *Які складові визначення торгівлі людьми наведені в Протоколі ООН про попередження і припинення торгівлі людьми:*

а) вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей; застосування форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення; експлуатація, що також включає послуги;

б) дія: вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей; засіб: шляхом загрози силою або її застосування чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу; мета: з метою експлуатації, що також включає послуги (ст. 3);

в) немає правильної відповіді.

9. *Цивільне партнерство - це:*

а) правовий договір про партнерство між двома особами будь-якої статі з метою оформлення їхнього спільного проживання;

б) контракт, який укладають дві повнолітні особи різної чи тієї ж статі для організації спільного життя;

в) визнаний державою соціальний інститут, у якому юридично визнані відносини між двома людьми, які можуть бути однієї або різної статі та не бажають або не мають можливості за законом зареєструвати шлюб;

г) угода між двома особами однієї статі з метою оформлення їхнього спільного проживання.

10. *Громадянський пакт солідарності - це:*

а) правова форма спільного ведення господарства;

б) контракт, який укладають дві повнолітні особи різної чи тієї ж статі для організації спільного життя;

в) угода, яка не встановлює родинні зв'язки та батьківські права;

г) угода, яка визначає права та обов'язки партнерів, зокрема допомогу - взаємну і матеріальну.

11. *У яких випадках неможливо укласти Громадянський пакт солідарності:*

а) якщо люди пов'язані родинними чи близькими сімейними стосунками; якщо одна з осіб перебуває у шлюбі;

б) якщо одна з осіб уже уклала пакт з іншою особою; якщо одна з осіб неповнолітня, хоч і є юридично дієздатною;

в) якщо одна з осіб повнолітня, але перебуває під опікою;

г) усе вищенаведене.

12. *Які адміністративні і податкові переваги мають укладачі Громадянського пакту солідарності:*

а) партнери сплачують менше податків та мають доступ до соціальної допомоги; спадок оподатковується менше;

б) контракт про оренду житла в разі смерті одного з партнерів переходить до іншого; зареєстровані партнери мають право на відпустку водночас;

в) у разі направлення одного з них на інше місце роботи, пов'язане з переїздом, інший партнер, звільнившись з роботи, має право на соціальну допомогу тощо;

г) усе вищенаведене.

Задачі

Задача 1

Громадянин Д. з вересня 2015 року не виплачував аліменти на дитину, які були встановлені за домовленістю між батьками. У квітні 2017 року до нього колишньою дружиною був пред'явлений позов про стягнення аліментів. Але в суді громадянин Д. проти позову заперечував, посилаючись на те, що весь цей час він лікувався за кордоном і ці гроші йому були занадто потрібні.

Чи присудить суд сплачувати аліменти? Якщо так, то з якого моменту?

Задача 2

Громадянин К. просив звільнити його від обов'язку сплачувати аліменти на утримання доньки від першого шлюбу, бо доньці К. 17 років, вона навчається на 1 курсі Педагогічного університету й отримує стипендію. Крім того, вона нещодавно вийшла заміж за працівника митниці, який отримує достатню зарплатню. Громадянин К. ще повинен утримувати непрацездатну дружину і 75-річну тещу, а його заробіток дорівнює лише 3 723 грн на місяць.

Яке рішення повинен винести суд?

Задача 3

Подружжя С. при розлученні уклали договір про припинення права їхньої дитини, що проживала з матір'ю, на аліменти у зв'язку з передачею в її власність нерухомого майна. Через 2 роки після розлучення мати дитини була змушена понести значні витрати для оплати операції, що була негайно необхідна дитині. Після цього вона звернулася до чоловіка з проханням компенсувати їй ці витрати. Батько дитини заперечував проти сплати аліментів на підставі того, що, на його думку, він уже виконав свій обов'язок з утримання дитини, передавши їй нерухомість досить великої вартості.

Яке має винести рішення суд?

Чи зміниться вирішення задачі, якщо у договорі про припинення права на аліменти буде прямо вказано, що батько звільняється від обов'язку брати участь у додаткових витратах на дитину?

Задача 4

Рішенням суду було встановлено обов'язок громадянина Ф. сплачувати аліменти в твердій сумі у розмірі 1 000 грн на місяць. Упродовж п'яти місяців він без поважних причин не виплачував аліменти. Одержувач аліментів бажає отримати з нього не тільки несплачені аліменти, а й пеню.

Яким чином необхідно діяти для того, щоб отримати аліменти та пеню? Обрахуйте розмір пені.

Задача 5

Громадянка З. звернулася до суду з позовом щодо стягнення аліментів з її батька у розмірі 1/4 його заробітної плати щомісячно. В обґрунтування позову вона посилалась на те, що їй виповнилось 18 років і тому стягнення аліментів за рішенням суду автоматично припинилось; між тим за рішенням медико-санітарної експертизи вона визнана інвалідом 2 групи і їй призначена пенсія в сумі 1 700 грн, яка не забезпечує можливості нормального існування. Відповідач позову не визнав і заявив, що у нього зарплата невелика і він добросовісно сплачував аліменти до досягнення донькою 18 років. Суд виніс рішення стягнути з батька на користь його повнолітньої доньки аліменти в розмірі 1 000 грн щомісячно.

На яких підставах суд виніс таке рішення? Чому стягнення аліментів визначене судом у твердій грошовій сумі, а не в частковому співвідношенні до заробітку відповідача, як просила позивачка? Як довго стягуватимуться аліменти з батька на повнолітню доньку?

Задача 6

Громадяни Свірідови перебували в шлюбі 15 років, але дітей не мали через хворобу дружини. У лікарні їм порадили імплантувати запліднену клітину в організм іншої жінки, яка б змогла виносити дитину та народити її для Свірідових. Подружжя погодилося, але після народження немовля жінка, яка його народила, стала наполягати, щоб її визнали матір'ю дитини, а Свірідова - батьком.

Як вирішити цю справу?

Задача 7

Громадянка Г. назвала себе матір'ю дівчинки, народженою її неповнолітньою сестрою, і була записана як мати в свідоцтві про народження. Через п'ять років вона звернулася до відділу РАЦС щодо виправлення актового запису в свідоцтві про народження дівчинки, оскільки уклала шлюб, має своїх дітей і не бажає вважатися матір'ю дитини, якої не народжувала.

Чи має право відділ РАЦС виправити актовий запис про народження за проханням гр. Г.? Який порядок оспорювання цього акта цивільного стану?

Задача 8

Громадянин К. одружився з громадянкою М., а через два роки у них народилася донька. Ще через рік гр. К. потрапив до лікарні, де після загального обстеження було встановлено, що він не може мати дітей. Після розмови з дружиною з'ясувалося, що донька народилася внаслідок застосування ДРТ.

Чи може гр. К. відмовитися від батьківства?

Задача 9

У ст. 51 Конституції України зазначається, що «шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права й обов'язки у шлюбі та сім'ї». У ст. 9 Конституції України вказано, що «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України». Ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» 2004 р. передбачає: «Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору». Чи означає це, що в Україні діє примат міжнародного права, але крім Конституції України? Обґрунтуйте власну думку щодо доцільності запровадження змін у національне законодавство України з метою унормування стосунків одностатевих пар?

Задача 10

Обґрунтуйте власну думку на доцільність розробки законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з

урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння й успадкування майна, утримання одного партнера іншим у разі непрацездатності, конституційного права не свідчити проти свого партнера.

Література: 1,2,6,32,33-39,74,103,115,133,147,171,173,177,182,224,268,269

ТЕМА 8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПАДКОВОГО ПРАВА

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Визначте поняття та порядок укладання заповіту.
2. Назвіть мови чинності заповіту.
3. Оцініть роль свідків при складанні заповіту.
4. Яка форма заповіту та які правові наслідки її недодержання?
5. Що таке підпризначення спадкоємця?
6. Що потрібно розуміти під заповітом подружжя?
7. Охарактеризуйте заповіт з умовою.
8. Як здійснюється призначення виконавця заповіту?
9. Назвіть підстави спадкування за законом.
10. Які є особливості спадкування майна особами, що народилися після смерті спадкодавця?
11. Як здійснюється спадкування майна за правом представлення?
12. Охарактеризуйте спадкування майна усиновленими особами.
13. Які особливості спадкування майна утриманцями?
14. Які особливості спадкування майна малолітніми особами?
15. Які особливості спадкування майна неповнолітніми особами?
16. Охарактеризуйте форму укладання спадкового договору.
17. Здійсніть юридичну характеристику спадкового договору.
18. Визначте істотні умови спадкового договору.
19. Назвіть особливості спадкового договору.
20. Проаналізуйте порядок розірвання та припинення спадкового договору.
21. Оцініть правові наслідки розірвання спадкового договору.

Тести

1. До кола спадкоємців не входять:
  - а) малолітні особи;
  - б) неповнолітні особи;
  - в) обмежені у дієздатності особи;
  - г) спадкоємці, які перешкоджали складанню заповіту.
2. Заповіт визнається недійсним, якщо він складений:
  - а) без присутності свідків;
  - б) без присутності спадкоємців;
  - в) під тиском;
  - г) за межами нотаріальної контори.
3. Заповідачем не може бути:
  - а) непрацездатна особа;
  - б) особа, що відбуває покарання в місцях позбавлення волі;
  - в) особа, що перебуває на лікуванні в лікарні;
  - г) неповнолітня особа.
4. Законодавець розрізняє такі види заповітів:
  - а) умовний заповіт;
  - б) сімейний заповіт;
  - в) секретний заповіт;
  - г) спадковий заповіт.
5. До кола спадкоємців другої черги входять:
  - а) чоловік та дружина;
  - б) рідні брати та сестри;
  - в) усиновлені діти;
  - г) непрацездатні батьки.
6. Право на обов'язкову частку у спадщині мають:
  - а) чоловік та дружина;

- б) рідні брати та сестри;
  - в) усиновлені діти;
  - г) непрацездатні батьки.
7. *Особи, що проживають у фактичному шлюбі, входять до:*
- а) першої черги спадкоємців;
  - б) третьої черги спадкоємців;
  - в) четвертої черги спадкоємців;
  - г) п'ятої черги спадкоємців.
7. *Відумерла спадщина переходить на користь:*
- а) сусідів;
  - б) держави;
  - в) територіальної громади;
  - г) спадкоємців п'ятої черги.
8. *Сторонами у спадковому договорі є:*
- а) спадкодавець і спадкоємець;
  - б) відчужувач і набувач;
  - в) спадкодавець і набувач;
  - г) відчужувач і одержувач.
9. *За правовою характеристикою спадковий договір є:*
- а) консенсуальний та відплатний;
  - б) алеаторний і безоплатний;
  - в) консенсуальний та двосторонній;
  - г) алеаторний та двосторонній.
10. *Істотними умовами спадкового договору є:*
- а) предмет і ціна;
  - б) предмет;
  - в) предмет і строк;
  - г) строк і ціна.
11. *Спадковий договір набирає чинності:*
- а) з моменту досягнення згоди з приводу істотних умов;
  - б) з моменту підписання договору;
  - в) з моменту нотаріального посвідчення договору;
  - г) з моменту внесення договору до державного реєстру.

Задачі

Задача 1

Сім'я громадянина Т. складалася: з дружини віком 60 років, чоловіка доньки, яка померла за рік до смерті гр. Т., та двох онуків. Громадянин Т. помер, залишивши заповіт, в якому єдиним спадкоємцем була зазначена померла донька.

Яка в цьому випадку підстава спадкування? Як має бути розподілене спадкове майно? Як його належало б розподілити, якби донька гр. Т. померла через місяць після смерті свого батька, не встигнувши прийняти майно?

Задача 2

Після смерті важко хворого громадянина С. залишилася спадщина, на отримання якої претендували: громадянин П. - єдиний спадкоємець за заповітом, що проживав разом із спадкодавцем і доглядав його б останніх років перед смертю; син В., що проживав окремо від спадкодавця і не підтримував з ним зв'язків; рідний брат О. - інвалід І групи, що проживав та працював в іншому місті. Громадянин П. у суді просив усунути від надання спадщини сина В. на тій підставі, що останній злісно ухилився від матеріальної допомоги батькові, про що були пред'явлені відповідні докази. Брат померлого О. просив суд включити його до складу спадкоємців як непрацездатного, хоча він і не отримував матеріальної допомоги від спадкодавця.

Як має бути вирішений такий спір?

Задача 3

Громадянка К. з дитиною проживала з 1990 р. з громадянином Б. однією сім'єю, не перебуваючи з ним у шлюбі. Дитина гр. К. не була всиновлена гр. Б. За час спільного життя у них народилося ще двоє дітей, щодо яких гр. Б. визнавав своє батьківство з оформленням в

органах РАЦС. Громадянка К. була на утриманні гр. Б., здійснюючи догляд за дітьми та ведучи домашнє господарство. 2006 р. громадянин Б. помер, залишивши єдиним спадкоємцем за заповітом невинновлену дитину гр. К. Інших родичів та утриманців він не мав.

Чи можуть громадянка К. та діти громадянина Б. отримати спадщину після смерті гр. Б.?

Задача 4

Подружжя Н. та П. мали доньку, неповнолітнього сина, тітку і, крім того, на їхньому утриманні з 30 червня 2009 року перебував родич П. віком 68 років, який весь час проживав спільно з ними.

У травні 2014 року П. помер. Після його смерті відкрилася спадщина загальною вартістю 272 тис. грн, включаючи предмети домашньої обстановки та вжитку вартістю 38 тис. грн.

Визначте коло спадкоємців та вартість майна, яке кожен з них успадковує.

Задача 5

У результаті зіткнення автомобілів ВАЗ-2121 та Ауді-100 зазнав смертельних травм і через 7 днів помер у лікарні громадянин О. (власник автомобіля ВАЗ).

Після його смерті залишилось майно: пошкоджений автомобіль вартістю 13 тис. грн та приватизована його сім'єю (він, теща, дружина та двоє неповнолітніх дітей) квартира вартістю 350 тис. грн.

Напередодні автокатастрофи в користь померлого було присуджено 26 тис. грн відшкодування шкоди і 5 500 грн компенсації моральної шкоди. На день смерті підприємство, де працював гр. О., заборгувало йому 6 230 грн заробітної плати.

За фактом ДТП була порушена кримінальна справа. До громадянина О. було заявлено цивільний позов про відшкодування вартості пошкодженої автомашини Ауді-100 на суму 30 000 грн.

Визначте склад спадщини та вартість майна, яке успадкує кожен із спадкоємців.

Задача 6

10 серпня 2003 року в автокатастрофі загинули батько, дід і прадід неповнолітньої Б. і відкрилася спадщина на житловий будинок та інше майно, власником якого був прадід М.

У нотаріальну контору із заявами про прийняття спадщини звернулися Д. та Т. (брат та сестра спадкодавця) і їм було видано свідоцтво про право спадкування.

У серпні 2004 року мати неповнолітньої пред'явила в інтересах доньки (Б.) позов до Д. та Т. про визнання недійсним спадкування житлового будинку та анулювання свідоцтва, виданого Д. та Т. Позивачка зазначала, що Б. є спадкоємницею першої черги і саме їй повинно перейти спадкове майно.

Розкрийте зміст понять: «спадкова трансмісія», «спадкування за правом представлення». Вирішіть справу.

Задача 7

За спадковим договором, укладеним між гр. О. та гр. М. і посвідченим нотаріально, до гр. М. повинен був перейти будинок, належний гр. О. Натомість гр. М. зобов'язувався утримувати гр. О. до його смерті, поховати його, спорудити надмогильний пам'ятник та доглядати могилу.

Гр. О. помер 20.06.2004. Згідно з умовами договору гр. М. здійснив поховання. У нотаріальну контору звернулася сестра гр. О. за оформленням права на спадщину. Одночасно вона звернулася до суду з позовом до гр. М. про усунення перешкод у користуванні житловим будинком. Сестра гр. О. заявила, що гр. М. не спорудив пам'ятника, в будинку не проживає і не доглядає за ним, права власності на будинок не оформив.

Дайте правову оцінку ситуації. Що таке спадковий договір? Які спільні та відмінні риси спадкового договору, договору ренти та договору довічного утримання? Чи входить будинок до складу спадщини? Чи правомірні вимоги сестри померлого?

Задача 8

До нотаріальної контори звернулася громадянка Р з проханням надати їй юридичну консультацію, як краще оформити документи, щоб усе належне їй майно після її смерті залишилось племінниці, яка її доглядає. Громадянка Р. турбується, що на частину майна претендуватиме її син І., інвалід 2 групи, який пропиває свою пенсію та неодноразово піднімав руку на матір.

Яку консультацію має надати нотаріус? Які переваги спадкового договору?

Задача 9

За спадковим договором, укладеним між гр. Л. та гр. М. і посвідченим нотаріально, до гр. М. повинен був перейти будинок, що належить гр. Л. Після смерті гр. Л. її діти, що проживали в Росії, звернулись до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини та вимогою включити квартиру до спадкової маси.

Дайте правову оцінку ситуації. Чи правомірні вимоги спадкоємців?

Література: 1,2,87,121,129,131,146,168-169,221,232,243-244,256,278

ТЕМА 9. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть відмінності об'єкта права власності у власному розумінні від об'єктів права інтелектуальної власності.
2. Поясніть передумови правової регламентації відносин, пов'язаних з нематеріальними об'єктами.
3. Які властивості речі (об'єктів права власності у власному розумінні) та властивості об'єкта права інтелектуальної власності?
4. Який є зв'язок властивостей об'єкта права інтелектуальної власності зі змістом окремих прав та обов'язків?
5. Визначте поняття права інтелектуальної власності.
6. Назвіть загальні риси виключних прав на нематеріальні об'єкти.
7. Охарактеризуйте критерії розмежування інститутів права інтелектуальної власності.
8. Визначте систему інститутів права інтелектуальної власності.
9. Поясніть підстави виникнення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам.
10. Як потрібно розуміти спільне здійснення прав інтелектуальної власності?
11. Поясніть належність особистих немайнових прав на об'єкт, створений за замовленням.
12. Поясніть належність майнових прав на об'єкт, створений за замовленням.

Тести

1. *Право інтелектуальної власності - це:*
  - а) право особи на результати інтелектуальної діяльності;
  - б) право особи на результати розумово-психологічної діяльності;
  - в) право особи на результати фізичної діяльності;
  - г) усе вищезазначене.
2. *Не є об'єктами інтелектуальної власності:*
  - а) право на комерційну таємницю;
  - б) авторське право;
  - в) промислова власність;
  - г) індивідуальна власність.
3. *Які права передбачає право інтелектуальної власності:*
  - а) право володіння та використання;
  - б) майнове та немайнове право;
  - в) право розпоряджатись та використовувати;
  - г) право на авторство та недоторканність твору.
4. *Плагіатом вважається:*
  - а) вчинення дій, що загрожують порушенню авторських прав;
  - б) підроблення, зміна і вилучення інформації в електронній формі;
  - в) опублікування, відтворення і розповсюдження без дозволу примірників твору;
  - г) оприлюднення твору під іменем особи, що не є його автором.
5. *Право інтелектуальної власності - це:*
  - а) інститут цивільного права;
  - б) норма права;
  - в) підрозділ сімейного права;
  - г) кодекс України.
6. *Не є об'єктами інтелектуальної власності:*

- а) право на комерційну таємницю;
  - б) авторське право;
  - в) промислова власність;
  - г) індивідуальна власність.
7. *Право інтелектуальної власності є:*
- а) непорушним, його ніхто не може бути позбавленим;
  - б) непорушним, однак може бути оскаржене та передане іншому в установленому для цього законом порядку;
  - в) перехідним правом власності, може бути переданим третім особам чи проданим;
  - г) відносною категорією власності, якій притаманні властивості непостійності та короткочасності.
8. *Які права передбачає право інтелектуальної власності:*
- а) право володіння та використання;
  - б) майнове та немайнове право;
  - в) право розпоряджатись та використовувати;
  - г) право на авторство та недоторканність твору.
9. *Право власності на об'єкт за фактологічною системою виникає:*
- а) внаслідок факту його створення;
  - б) тільки після його реєстрації;
  - в) з моменту виконання всіх формальностей щодо ідентифікації твору;
  - г) з моменту сплати платежу за користування значком .
10. *Право промислової власності є:*
- а) інститутом авторського права;
  - б) самостійним інститутом права інтелектуальної власності;
  - в) підгалуззю економічного права;
  - г) матеріальними активами держави.
11. *Фактична монополія - це:*
- а) система, у якій обсяг правової охорони визначається певними формальними ознаками, як то формула винаходу, суттєві ознаки промислового зразка та ін.;
  - б) система, у якій для надання правової охорони не потрібно реєструвати твір, проводити експертизу на новизну або оригінальність;
  - в) збереження певної інформації в секреті, її використання надає особі певні переваги;
  - г) усі відповіді правильні.
12. *Віднесення об'єкта до реєстраційної системи дозволяє:*
- а) тримати в секреті будь-які відомості необмежений час;
  - б) визначити момент виникнення права - момент створення об'єкта, виникнення права не пов'язано з виконанням будь-яких формальностей, правова охорона визначається формою об'єкта та не розповсюджується на змістовну складову об'єкта та ін.;
  - в) визначити момент виникнення права моментом реєстрації та видачею відповідного охоронного документа (патенту або свідоцтва), правова охорона визначається певними зазначеними в охоронному документі ознаками (формулою винаходу, суттєвими ознаками промислового зразка та іншими) тобто змістовною частиною об'єкта;
  - г) усі відповіді неправильні.
13. *Що з перерахованого не входить до переліку об'єктів інтелектуальної власності:*
- а) винаходи, корисні моделі;
  - б) основні засоби та матеріальні активи;
  - в) комерційні таємниці;
  - г) торгові марки, ноу-хау.
14. *Які права передбачає право інтелектуальної власності:*
- а) право володіння та використання;
  - б) майнове та немайнове право;
  - в) право розпоряджатись та використовувати;
  - г) право на авторство та недоторканність твору.
15. *Як здійснюється розпорядження майновими правами інтелектуальної власності:*
- а) шляхом укладання ліцензійного договору;
  - б) шляхом внесення їх до статутного капіталу юридичної особи;

- в) шляхом передачі у заставу;
- г) усі відповіді правильні.

16. Підставами визнання результату інтелектуальної творчої діяльності «службовим об'єктом» є:

а) об'єкт повинен бути створений працівником у зв'язку із виконанням обов'язків за трудовим договором (часовий фактор). Тобто потрібно, щоб службовий об'єкт був створений упродовж певного періоду, в межах терміну дії належним чином оформленого трудового договору (контракту) між працівником та роботодавцем;

б) результат інтелектуальної творчої діяльності повинен бути пов'язаний з виконанням трудових обов'язків працівником. У законодавстві щодо правового регулювання службових об'єктів права інтелектуальної власності чітко не визначено поняття та зміст службових обов'язків;

в) створення працівником об'єкта права інтелектуальної власності з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва й обладнання, матеріальних і фінансових засобів роботодавця;

- г) усі відповіді правильні.

17. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать:

- а) працівникові, який створив цей об'єкт;
- б) працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором;
- в) юридичній або фізичній особі, де або у якої працює працівник;
- г) державі.

Задачі

Задача 1

За попередньою домовленістю між кореспондентом газети громадянином М. та представником студентського самоврядування університету громадянином О. газета мала надрукувати інтерв'ю останнього. За тиждень до публікації гр. О. дав інтерв'ю, яке було записано гр. М., і погодився на його публікацію. Але у зв'язку з тим, що в Києві, де виходила газета, водночас проходив пісенний конкурс «Пісня року», значна частина площі номера була відведена цій темі. Наслідком цього стало скорочення інтерв'ю більш ніж удвічі.

Гр. О. заявив, що його права як автора грубо порушені. Гр. М. з цим не погодився, наполягаючи на те, що ці питання не врегульовані законодавством про інтелектуальну власність.

Хто правий у цій ситуації? Кому належать авторські права на інтерв'ю? Обґрунтуйте свою відповідь.

Задача 2

Громадяни Ж. і З. звернулись до суду з позовом до судноремонтного заводу про стягнення грошової винагороди. У своїй позовній заяві вказували, що вони є авторами використання раціоналізаторської пропозиції щодо зміни конструкції зварювання широких пластів заліза. На цю раціоналізаторську пропозицію їм було видано свідоцтво від 20.05.2006 № 245. У результаті використання цієї раціоналізаторської пропозиції судноремонтний завод скоротив терміни здійснення ремонту судів та одержав значну економію. Виплатити винагороду авторам раціоналізаторської пропозиції завод відмовився. Використання раціоналізаторської пропозиції у своїй господарській діяльності судноремонтний завод здійснював без дозволу гр. Жук та гр. Захарченко.

Чи підлягає спір розгляду в суді? Яке рішення має винести суддя? Які права мають власники свідоцтва на раціоналізаторську пропозицію?

Задача 3

При проведенні наукового дослідження за грантовою програмою громадянка С. займалася набором тексту на комп'ютері. Вона подала позов до керівника програми професора кафедри біохімії У. про виплату частини винагороди, отриманої як грант на проведення наукових досліджень, та визнання її співавтором наукового відкриття.

Професор У. відмовився визнавати С. співавтором наукового відкриття. Також відмовився виплачувати частину грантових коштів, мотивуючи це тим, що громадянка С. отримувала заробітну плату за роботу відповідно до трудової угоди.

Як вирішити справу? Чи правомірні вимоги громадянки С.? Чи правомірні дії професора У.?

Задача 4

Обмежений у дієздатності громадянин Н. написав книгу «Рідкісні рослини». З метою її видання він уклав договір із видавництвом. Піклувальник громадянина Н., дізнавшись про укладання цього договору, почав наполягати на визнанні його недійсним. Він стверджував, що Н. міг здійснювати свої авторські права тільки за його (піклувальника) згодою, оскільки особа, обмежена в дієздатності, не може самостійно здійснювати авторські права. Н. із цим не погоджувався, оскільки про це в законі ніде прямо не вказано, а на його думку, все, що не заборонено, є дозволеним.

Вирішіть спір.

Література: 1,2,40-44,119,143,207, 217-220,246-254,280

МОДУЛЬ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОКРЕМИХ ІНСТИТУТІВ ПРИВАТНОГО ПРАВА

ТЕМА 10. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ПРАВА

Запитання і завдання для самоконтролю

1. У чому відмінності трудового договору від видів договорів про виконання робіт чи надання послуг?
2. Які види умов трудового договору не можуть змінюватися за домовленістю сторін і чому?
3. Проаналізуйте трудову функцію працівника як ключову умову трудового договору.
4. Розкрийте характер відповідальності у трудовому праві.
5. Охарактеризуйте відмінності загальної та спеціальної дисциплінарної відповідальності.
6. Класифікуйте види матеріальної відповідальності працівника та розкрийте їхню суть.

Тести

1. *Принцип свободи трудового договору проявляється через:*
  - а) добровільність угоди працівника з роботодавцем;
  - б) самостійне обрання змісту трудової функції;
  - в) свободу в обранні режиму роботи підприємства, установи, організації;
  - г) усі відповіді правильні.
2. *Трудовий договір породжує:*
  - а) правовий зв'язок між працівником і роботодавцем;
  - б) владу роботодавця над працівником;
  - в) відносини підпорядкування однієї сторони над іншою;
  - г) усі відповіді правильні.
3. *У науці трудового права під трудовим договором розуміють:*
  - а) трудовий договір як правове становище працівника і роботодавця;
  - б) договір як угода сторін;
  - в) коло прав та обов'язків;
  - г) угоду про виконання робіт за оплату.
4. *Законодавче визначення трудового договору закріплене у статті:*
  - а) 3 Конституції України;
  - б) 23 Кодексу законів про працю України;
  - в) 21 Кодексу законів про працю України;
  - г) 29 Конституції України.
5. *Наявність трудового договору з конкретним роботодавцем перешкоджає укладанню інших договорів:*
  - а) так;
  - б) ні.
6. *Письмова форма трудового договору є обов'язковою при:*
  - а) укладанні трудового договору з лікарем;
  - б) організаційному наборі працівників;
  - в) реорганізації підприємства;

- г) тривалості роботи понад два роки.
7. Для укладання трудового договору за сумісництвом необхідно:
- а) наявність основного місця роботи;
  - б) бажання працівника;
  - в) домовленість роботодавця та працівника про таку форму організації праці;
  - г) усі відповіді правильні.
8. Контракт є особливою формою трудового договору і сфера його застосування визначається законами України:
- а) так;
  - б) ні.
9. Укладання трудового договору зобов'язує працівника:
- а) надати роботодавцю відомості про свій стан здоров'я;
  - б) підтвердити документально усі факти, викладені в автобіографії;
  - в) надати роботодавцю документи, що підтверджують право працівника працювати за вакантною посадою;
  - г) усі відповіді правильні.
10. Заборонено, яке б то не було пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих переваг при укладанні трудового договору залежно від:
- а) статі;
  - б) рівня освіти;
  - в) сімейного стану;
  - г) усі відповіді правильні.
11. Зміст трудових правовідносин значно ширше змісту трудового договору, саме з метою встановлення трудових відносин укладаються трудові договори:
- а) так;
  - б) ні.
12. До обов'язкових умов трудового договору належать:
- а) трудова функція;
  - б) порядок загальнообов'язкового державного соціального страхування;
  - в) розмір заробітної плати;
  - г) місце роботи.
13. До факультативних умов трудового договору належать:
- а) умови та порядок преміювання;
  - б) місце роботи;
  - в) посада;
  - г) порядок направлення на підвищення кваліфікації.
14. До необхідних ознак трудової функції належать:
- а) рід трудової діяльності;
  - б) професія;
  - в) структурний підрозділ;
  - г) вид діяльності підприємства.
- 15) *Обов'язкова умова трудового договору:*
- а) трудова функція;
  - б) час приходу на роботу;
  - в) час відпустки;
  - г) усі відповіді правильні.
16. Відповідальність за порушення трудового законодавства - це один із видів юридичної відповідальності, який полягає у застосуванні до порушника міри дисциплінарного, майнового чи громадського впливу:
- а) так;
  - б) ні.
17. Відповідальність у трудовому праві настає за:
- а) порушення трудового договору;
  - б) невиконання вказівки безпосереднього керівника;
  - в) зниження продуктивності праці;
  - г) усі відповіді правильні.

18. *Відповідальність у трудовому праві за своєю природою:*
- а) договірна;
  - б) недоговірна;
  - в) централізовано визначена;
  - г) локально визначена.
19. *Правові наслідки застосування до працівника дисциплінарної чи матеріальної відповідальності:*
- а) майнові, особисті та організаційні;
  - б) дисциплінарні, громадські та майнові;
  - в) майнові та організаційні;
  - г) майнові та немайнові.
20. *Відповідальність у трудовому праві застосовуються до:*
- а) працівника і роботодавця;
  - б) працівника;
  - в) роботодавця;
  - г) представників працівника і роботодавця.
21. *Дисциплінарна відповідальність - це один з видів юридичної відповідальності. Вона полягає в обов'язку працівника відповідати перед роботодавцем або уповноваженим ним органом за скоєний ним дисциплінарний проступок і понести дисциплінарні стягнення, передбачені нормами трудового права:*
- а) так;
  - б) ні.
22. *За порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано:*
- а) догана;
  - б) сурова догана;
  - в) позбавлення премії;
  - г) усі відповіді правильні.
23. *Усі нормативні акти, які регулюють внутрішній трудовий розпорядок, поділяються на такі групи:*
- а) норми спеціального значення;
  - б) локальні норми;
  - в) норми загального значення;
  - г) індивідуальні норми.
24. *Дисциплінарна відповідальність поділяється на:*
- а) загальну та спеціальну;
  - б) індивідуальну та колективну;
  - в) централізовану та локальну;
  - г) правильної відповіді немає.
25. *Особливості дисциплінарної відповідальності окремих категорій працівників визначаються:*
- а) статутом чи положенням про дисципліну;
  - б) трудовим договором;
  - в) контрактом;
  - г) усі відповіді правильні.
26. *Матеріальна відповідальність - обов'язок працівника чи роботодавця відшкодувати майнові збитки, спричинені з їхньої вини на умовах та у порядку, передбаченому законодавством:*
- а) так;
  - б) ні.
27. *Письмові договори про повну матеріальну відповідальність з працівниками можуть укладатися:*
- а) з 16 років;
  - б) з 18 років;
  - в) з 21 року;
  - г) незалежно від віку.
28. *Матеріальна відповідальність залежно від форми організації праці:*

- а) особиста;
  - б) повна;
  - в) колективна (бригадна);
  - г) обмежена.
29. *Добровільний порядок відшкодування завданої шкоди здійснюється:*
- а) за заявою працівника;
  - б) судовий;
  - в) добровільний, за розпорядженням роботодавця;
  - г) досудовий, за рішенням контролюючого органу.
30. *Працівники несуть матеріальну відповідальність за:*
- а) фактично завдану шкоду;
  - б) за шкоду з урахуванням втраченої вигоди;
  - в) фактично завдану шкоду з обмеженням відповідно до законодавства;
  - г) усі відповіді правильні.

Задачі

Задача 1

При прийнятті на роботу завідувачим складом громадянина С. директор заводу запропонував йому надати до відділу кадрів паспорт, трудову книжку, диплом про закінчення ВНЗ, ідентифікаційний код, характеристику з останнього місця роботи, довідку про забезпечення гр. С. і його сім'ї житловою площею і довідку про стан здоров'я. Коли претендент на посаду приніс потрібні документи, то директор відмовив йому у прийнятті на роботу у зв'язку із тим, що в нього був тільки диплом про закінчення технікуму і прописаний він у передмісті та потребує поліпшення житлових умов.

Обґрунтовуючи посиланнями на норми чинного законодавства, дайте відповіді на такі запитання:

1. *Чи правомірна відмова громадянину С. у прийнятті на роботу?*
2. *Які документи необхідні для прийняття на роботу завідувачим складом?*
3. *Який загальний порядок прийняття на роботу?*

Задача 2

При укладанні трудового договору водієм автобусу директор автотранспортного підприємства П. запропонував включити умову про випробування упродовж одного місяця. Громадянин С. заперечував проти випробування на тій підставі, що в його трудовій книжці є відомості про його кваліфікацію і що він працює водієм уже 15 років. Гр. С. погоджувався на випробування строком на один тиждень. За таких обставин директор автотранспортного підприємства відмовився прийняти його на роботу.

Обґрунтовуючи посиланнями на норми чинного законодавства, дайте відповіді на такі запитання:

1. *Який порядок встановлення випробування при прийнятті на роботу?*
2. *Чи може бути встановлено громадянину С. строк випробування? Якщо так, то на який термін?*
3. *Які наслідки встановлення випробування для працівника?*

Задача 3

Енергетик Г. погодився підмінити на одну зміну свого колегу С. 17 вересня поточного року Г вийшов на зміну замість С., однак з'явився на роботу у нетверезому стані. Начальник елек- троцеку не допустив енергетика Г до роботи, про що і було складено відповідний акт.

Обґрунтовуючи посиланнями на норми чинного законодавства, дайте розгорнуту відповідь на такі запитання:

1. *Чи буде нести відповідальність С.? Якщо так, то яку відповідальність він має понести?*
2. *Чи буде нести відповідальність Г. ? Якщо так, то яку відповідальність він має понести?*
3. *Який порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності?*

Задача 4

Громадянка М., яка працювала завкладом і з якою був укладений договір про повну матеріальну відповідальність, несвоєчасно повернула зворотну тару постачальнику продукції. Підприємства за порушення строків повернення зворотної тари сплатило штраф у розмірі 5

560 грн. Директор підприємства розпорядився стягнути зазначену суму із заробітної плати гр. М. Вона не погодилася з таким рішенням та звернулася до суду.

Обґрунтовуючи посиланнями на норми чинного законодавства, дайте розгорнуту відповідь на такі запитання:

1. *За яких умов на гр. М. може бути покладена матеріальна відповідальність?*
2. *Яким повинно бути рішення суду?*

Література: 1,7,45,67,98,104,118,142,149,156-158,211,283

ТЕМА 11. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЖИТЛОВОГО ПРАВА

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які гарантії житлових прав громадян визначено Житловим кодексом України?
2. Назвіть суб'єктів житлового права та вкажіть їхні повноваження.
3. Чи однакові права в житловій сфері мають громадяни України та іноземці?
4. Які права та обов'язки мають наймачі державного житлового фонду?
5. Визначте класифікацію житлового фонду.
6. Який порядок забезпечення громадян житлом з державного житлового фонду?
7. Який порядок надання житла у відомчому житловому фонді?
8. Хто має право на позачергове отримання житла?
9. Охарактеризуйте підстави втрати особами права користування житлом.
10. Коли відбувається виселення без надання іншого помешкання?
11. Проаналізуйте порядок виселення громадян з наданням іншого житла.

Тести

1. *Житловий фонд включає:*

- а) жилі будинки і жилі приміщення в інших будівлях, що належать державі;
- б) жилі будинки і жилі приміщення в інших будівлях, що належать кооперативним організаціям, профспілковим та іншим громадським організаціям;
- в) жилі будинки, що належать житлово-будівельним кооперативам;
- г) усе вищеперераховане.

2. *До житлового фонду не входять:*

- а) квартири в багатоквартирних жилих будинках, садибні (одноквартирні) жилі будинки;
- б) нежилі приміщення в жилих будинках, призначені для торговельних, побутових та інших потреб непромислового характеру;
- в) жилі приміщення в інших будівлях усіх форм власності, що надаються громадянам, які потребують соціального захисту (житловий фонд соціального призначення);
- г) жилі будинки, що належать державно-колгоспним та іншим державно-кооперативним об'єднанням, підприємствам і організаціям.

3. *До житлових обов'язків громадян належать:*

- а) дбайливо ставитися до будинку, в якому вони проживають;
- б) використовувати жиле приміщення відповідно до його призначення;
- в) економно витрачати воду, газ, електричну і теплову енергію;
- г) усе вищеперераховане.

4. *У першу чергу, жилі приміщення надаються потребуючим поліпшення житлових умов, зокрема:*

- а) особам, які хворіють на тяжкі форми деяких хронічних захворювань;
- б) громадянам, житло яких унаслідок стихійного лиха стало непридатним для проживання;
- в) особам, направленим у порядку розподілу на роботу в іншу місцевість;
- г) сім'ям, які мають п'ятьох і більше дітей, та у разі народження в однієї жінки одночасно трьох і більше дітей.

5. *Норма житлової площі становить:*

- а) 13,65 квадратного метра на одну особу;
- б) 15,5 квадратного метра на одну особу;
- в) 20 квадратних метрів на одну особу;
- г) 25 метрів на одну особу.

6. *Обмін жилими приміщеннями не допускається:*

- а) якщо до наймача пред'явлено позов про розірвання чи зміну договору найму жилого приміщення або визнання ордеру недійсним;
- б) якщо одним з учасників обміну є член житлово-будівельного кооперативу, щодо якого розглядається питання про виключення з кооперативу;
- в) якщо обмін має корисливий або фіктивний характер;
- г) у всіх вищеперерахованих випадках.

7. Громадяни виселяються з жилих будинків державного і громадського житлового фонду з наданням іншого благоустроєного жилого приміщення, якщо:

- а) будинок, у якому є жиле приміщення, підлягає знесенню;
- б) вони систематично руйнують чи псують жиле приміщення;
- в) використовують жиле приміщення не за призначенням;
- г) систематично порушують правила співжиття.

8. До осіб, яких не може бути виселено зі службових жилих приміщень без надання іншого жилого приміщення, належать:

- а) особи, які пропрацювали на підприємстві, організації, що надали їм службове жиле приміщення, не менш ніж 10 років;
- б) недієздатні особи;
- в) особи, що звільнилися з місць відбування покарання;
- г) сімейні особи.

Задачі

Задача 1

Сім'я П. у складі трьох осіб: чоловіка, дружини, їхнього сина - проживає у трикімнатній квартирі державного житлового фонду загальною площею 120 кв. м. Син - учасник АТО. Дружина та син бажають приватизувати квартиру. Чоловік не бажає приватизувати квартиру.

Роз'ясніть порядок приватизації цієї квартири, коли один із членів сім'ї не бажає приватизації? Чи має значення для приватизації, що син є учасником АТО? Чи можлива приватизація квартири безоплатно без доплати за квадратні метри?

Задача 2

Громадянину В. на сім'ю з чотирьох осіб була надана службова квартира загальною площею 100 кв. м, в якій він прожив 15 років. У зв'язку із припиненням трудових відносин йому була запропонована для відселення двокімнатна квартира жилою площею 61,5 кв. м.

Відмовляючись від її одержання, В. зазначав, що службова квартира, яку він займає, складається з трьох кімнат жилою площею 100 кв. м, тому не менше такої кількості кімнат та жилої площі повинно бути надано для відселення у нове жиле приміщення. Крім того, він не бажає відселитися, а має намір приватизувати цю службову квартиру.

Чи мають право відселити зі службової квартири В.? Чи обґрунтовані вимоги В.?

Задача 3

Громадянин Т. пред'явила позов до громадянина М. про визнання його таким, що втратив право на користування жилим приміщенням у квартирі, і виселення. Позивачка зазначала, що в березні 2015 р. вона розірвала шлюб із відповідачем і він фактично з того часу в квартирі не проживає. Посилаючись на відсутність відповідача у спірній квартирі понад шість місяців без поважних причин, позивачка просила задовольнити її вимоги на підставі стст. 71, 116 ЖК України.

Відповідач заперечив на позов тим, що він немає змоги проживати в квартирі, бо позивачка створює йому перешкоди у користуванні житлом. Крім того, він не хоче травмувати неповнолітню дитину, бо його появи в квартирі супроводжувалися сварками з позивачкою. Іншого постійного житла у відповідача немає. На момент подання позову він проживає в орендованій квартирі.

В яких випадках допускається виселення громадян із жилого приміщення державного житлового фонду? Чи втратив право на користування жилим приміщенням державного житлового фонду відповідач? Які дані необхідно брати до уваги, що підтверджують обрання стороною іншого постійного місця проживання? Яке рішення має винести суд?

Задача 4

Громадянка А. із сім'єю із чотирьох осіб 12 років проживала в будинку державного житлового фонду, що підлягав знесенню, і займала квартиру жилою площею 37 кв. м. Для

відселення їй була надана ізольована окрема квартира загальною площею 50 кв. м. Громадянка А. із сім'єю відмовилася відселятися, мотивуючи тим, що житлова площа квартири не відповідає встановленим нормам. У зв'язку з відмовою відселятися житловий орган подав позов про примусове виселення.

Чи правомірними є доводи громадянки А.? Яким має бути рішення суду?

Задача 5

Громадянин І. із сім'єю із чотирьох осіб перебував на обліку громадян, що потребують поліпшення житлових умов під першим номером, а сім'я В., яка складається з п'яти осіб, також перебувала на обліку, але під четвертим номером. При розподілі жилої площі ордер на квартиру було видано В. як такому, що більше потребує поліпшення житлових умов і є учасником АТО.

І. подав позов про визнання виданого В. ордера недійсним і виселення, вважаючи, що виданий він з порушенням статті 43 ЖК України про черговість надання громадянам жилих приміщень.

І. обґрунтував свої позовні вимоги тим, що він із сім'єю зовсім не має житла, проживає тривалий час у орендованому житлі, а В. проживає в своїй однокімнатній квартирі, тому з урахуванням цих обставин квартира надана йому необґрунтовано.

В. апелював до того, що він хоч і має свою однокімнатну квартиру, але є учасником АТО, що дає йому право отримати житло першочергово.

Сформулюйте правові питання щодо ситуації.

Яким має бути рішення суду?

Література: 1-2,46-57,77,81-85,105-109,150-151,152,154-155,172,183,190,222-223,225,238-239,240,242

ТЕМА 12. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «права споживачів» та перелічіть їхні основні види.
2. Дайте визначення поняттю «споживач».
3. Проаналізуйте структурно-змістовну характеристику Закону України «Про захист прав споживачів» як основного джерела, що регулює права споживачів.
4. Охарактеризуйте норми, які регулюють права споживачів.
5. Наведіть кілька прикладів (4-5) міжнародно-правових актів у сфері захисту прав споживачів.
6. Визначте роль і значення рішень Європейського суду з прав людини у сфері захисту прав споживачів.
7. Які особливості обґрунтування та принципи відшкодування моральної шкоди за порушення прав споживачів?
8. Якими є обов'язки споживачів?

Тести

1. У разі виявлення упродовж встановленого гарантійного строку істотних недоліків, які виникли з вини виробника товару (продавця, виконавця), або фальсифікації товару споживач має право за своїм вибором вимагати від продавця або виробника:

- а) розірвання договору;
- б) відшкодування витрат на усунення недоліків товару;
- в) пропорційного зменшення ціни;
- г) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк.

2. При пред'явленні споживачем вимоги про безоплатне усунення недоліків товару вони повинні бути усунуті впродовж:

- а) 5 днів;
- б) 10 днів;
- в) 14 днів;
- г) 45 днів.

3. Якщо виконавець своєчасно не приступає до виконання роботи згідно з договором або виконує роботу так повільно, що закінчити її у визначений термін стає неможливим, то споживач має право:

- а) відмовитися від послуги і вимагати відшкодування збитків;

- б) передоручити цю роботу іншій особі;
  - в) дочекатися виконання роботи чи послуги;
  - г) залучити додаткових працівників.
4. Користуватися товаром згідно з його цільовим призначенням та дотримуватися умов (вимог, норм, правил), встановлених виробником товару (виконавцем) в експлуатаційній документації, — це є:
- а) правом споживача;
  - б) дотримання споживачем гарантійних зобов'язань, передбачених виробником;
  - в) правом та обов'язком, які він вільно реалізує;
  - г) обов'язок споживача.
5. Основним підтверджуючим документом відносин між споживачем і виконавцем (продавцем) є:
- а) договір;
  - б) розархунковий документ;
  - в) угода;
  - г) домовленість.
6. У який спосіб інформація про продукцію доводиться до відома споживача виробником:
- а) за допомогою етикетки;
  - б) у супровідній документації;
  - в) за допомогою маркування;
  - г) усі відповіді правильні.
7. З додержанням яких умов дозволяється вживання поняття «розпродаж»:
- а) якщо вони застосовуються до продукції, яку безпосередньо реалізує суб'єкт господарювання;
  - б) якщо здійснюється розпродаж усіх товарів у межах певного місця або чітко визначеної групи товарів;
  - в) якщо такого роду знижка або зменшення ціни застосовується упродовж визначеного та обмеженого періоду часу;
  - г) якщо ціна продукції є нижчою від її звичайної ціни.
8. Виробник (виконавець, продавець) для забезпечення реалізації права споживача на безпеку продукції зобов'язаний:
- а) попереджати споживача про встановлений строк служби (строк придатності) товару (наслідків роботи) або його частини, обов'язкові умови його використання та можливі наслідки в разі їхнього невиконання;
  - б) відшкодувати повним обсягом завдані споживачам збитки, пов'язані з відкликанням продукції;
  - в) інформувати споживача про можливий ризик і безпечно використання продукції за допомогою прийнятих загальновідомих у міжнародній практиці позначень;
  - г) усе вищеперераховане.
9. Міжнародне співробітництво України у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів здійснюється шляхом:
- а) участі в роботі відповідних міжнародних організацій;
  - б) укладання міжнародних угод, включаючи двосторонні угоди про взаємне визнання санітарних заходів;
  - в) проведення опитування населення з питань безпечності продукції;
  - г) укладання міжнародних угод, включаючи двосторонні угоди про взаємне визнання санітарних заходів, участі в роботі відповідних міжнародних організацій.
10. До форм агресивної підприємницької практики щодо споживача відносять:
- а) пропонування до вільної реалізації продукції, яка вилючена з обігу або щодо обігу якої існують обмеження;
  - б) недостовірне твердження, що існуватиме загроза особистій безпеці споживача або його сім'ї, якщо він не придбає чи не замовить продукцію;
  - в) відмову від пред'явлення споживачу товару, що пропонується, та прийняття замовлення або ненадання товару впродовж розумного строку чи демонстрування дефектного зразка товару;
  - г) здійснення постійних телефонних, факсимільних, електронних або інших

повідомлень без згоди на це споживача; вимога оплати продукції, поставленої продавцем (виконавцем), якщо споживач не давав прямої та недвозначної згоди на її придбання.

11. Чи має право споживач пред'явити виробнику вимогу про безоплатне усунення недоліків товару після закінчення гарантійного терміну:

- а) таке право не передбачене чинним законодавством;
- б) споживач може пред'явити таку вимогу, якщо це передбачено виробником товару чи його продавцем;
- в) ця вимога може бути пред'явлена упродовж установленого терміну служби, а якщо такий не встановлено - упродовж 10 років, якщо в товарі були виявлені істотні недоліки, допущені з вини виробника;
- г) ця вимога може бути пред'явлена тільки упродовж установленого терміну служби.

12. Споживач має право розірвати укладений на відстані договір шляхом повідомлення продавця (виконавця) про це:

- а) упродовж 10 днів;
- б) упродовж 14 днів;
- в) упродовж 20 днів;
- г) упродовж 30 днів.

Задачі

Задача 1

Громадянка В. купила в магазині взуття. Через 12 днів з моменту їхньої купівлі вона звернулася до магазину з проханням обміняти їх на інші через те, що взуття виявилось неякісними (підощва відклеїлася з обох боків). Працівники магазину вирішили провести експертизу взуття, в результаті якої було виявлено, що ці дефекти виникли внаслідок порушення правил експлуатації взуття.

Які подальші дії продавця? Чи будуть задоволені вимоги споживача?

Задача 2

Громадянин К. купив у магазині побутової техніки холодильник. Він не зміг його в день купівлі забрати з магазину додому, оскільки повинен був негайно їхати у відрядження в інше місто. Коли через тиждень гр. К. прийшов до магазину, щоб забрати придбаний товар, йому повідомили, що його холодильник продано і споживачу будуть повернуті гроші. Громадянин К. був обурений такою ситуацією. Крім того, ціна на аналогічні холодильники зросла на 25 %.

Проаналізуйте цю ситуацію на предмет відповідності її чинному законодавству.

Задача 3

Громадянин В. купив у магазині кухонний комбайн. Через два місяці з моменту експлуатації він перестав працювати належним чином. При проведенні експертизи було встановлено, що поломка сталася з вини виробника і товар можна відремонтувати, але будуть втрачені деякі його функції (не працюватиме «нарізка кубиками»). Споживач вимагав розірвати договір купівлі-продажу. Продавець пояснив, що він може тільки відремонтувати товар, а з вимогою про розірвання договору споживач може звернутися безпосередньо до виробника або його представника.

Проаналізуйте, відповідно до чинного законодавства, чи є правомірною позиція споживача та продавця?

Задача 4

Громадянин О. купив у магазині мобільний телефон. Через два дні з моменту купівлі товару він звернувся до магазину із заявою про повернення телефону і розірвання договору купівлі-продажу у зв'язку з тим, що останній йому не підходить за розміром. У магазині повідомили, що вимога споживача буде задоволена, але за товар повертається лише 70 % його вартості, тому що такими є правила магазину і споживач з ними був письмово ознайомлений під час купівлі товару.

Поясніть, чи є правомірною позиція магазину відповідно до чинного законодавства. Чи має юридичне значення письмове ознайомлення споживача про особливості купівлі-продажу?

Задача 5

Громадянин П. купив у магазині постільну білизну. Через день з моменту купівлі товару він звернувся до продавця магазину з вимогою обміняти йому товар на інший, мотивуючи тим, що йому цей товар не підходить за розміром. Продавець відмовилася

задовольнити вимогу споживача, пояснивши, що такий обмін товарів заборонено правилами магазину. Як додатковий аргумент, громадянин П. вказав, що не був ознайомлений з такими правилами.

Проаналізуйте, відповідно до чинного законодавства, чи є правомірною вимога громадянина П. і відмова продавця магазину.

Задача 6

Громадянин Д. купив у магазині телевізор. Через шість місяців він перестав працювати належним чином. Споживач звернувся до магазину із заявою про обмін товару неналежної якості на товар належної якості. Однак у такому обміні йому було відмовлено у зв'язку з тим, що магазин вважає, що споживач сам винний у несправності товару. Тоді громадянин Д. звернувся із заявою до директора магазину про проведення експертизи товару. Керівник магазину відмовився задовольнити прохання щодо проведення експертизи, мотивуючи тим, що, відповідно до чинного законодавства, споживач сам зобов'язаний проводити експертизу товару.

Розв'яжіть задачу відповідно до чинного законодавства.

Задача 7

Громадянин Т вирішив придбати автомобіль. Оскільки власних коштів у нього на весь автомобіль не було, він уклав договір споживчого кредиту. Через 10 днів з моменту укладання угоди громадянин Т. звернувся із заявою до автосалону про розірвання купівлі-продажу та повернення автомобіля, оскільки останній йому не підійшов за габаритами. В автосалоні відмовилися задовольнити вимогу споживача, мотивуючи тим, що товар він придбав у кредит.

Поясніть, чи є правомірною, відповідно до чинного законодавства, позиція автосалону?

Література: 1-2,54-56,114,120,134,141,160,170,184-188,214,250-254

ТЕМА 13. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ЧАСТИНІ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Кому надається статус учасників бойових дій?
2. Які права громадян, що призвані під час мобілізації та беруть участь в антитерористичній операції?
3. Назвіть пільги, які мають учасники бойових дій.
4. Охарактеризуйте нормативно-правові акти, які визначають обсяг пільг учасників АТО і членів їхніх сімей.
5. Дайте визначення поняттю «внутрішньо переміщена особа».
6. Хто визнається «біженцем»?
7. Назвіть ознаки внутрішньо переміщених осіб та біженців.
8. Вкажіть відмінності між поняттями «біженці» та «внутрішньо переміщені особи».

Тести

1. *Відповідно до якого нормативно-правового акта учасники АТО отримують статус «учасника бойових дій»:*
  - а) Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;
  - б) Закону України «Про учасника АТО»;
  - в) Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»;
  - г) Закону України «Про учасника війни на окупованій території».
2. *Який орган визначає порядок надання статусу учасника бойових дій, категорії таких осіб та терміни їхньої участі (забезпечення проведення) в антитерористичній операції:*
  - а) Збройні сили України;
  - б) Кабінет Міністрів України;
  - в) Верховна Рада України;
  - г) Міністерство оборони України.
3. *Упродовж скількох днів і до якого органу із заявою повинна звернутися особа, яка хоче бути визнаною біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні:*
  - а) п'яти робочих днів звернутися до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або

тимчасового захисту;

б) десяти робочих днів звернутися до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту;

в) трьох робочих днів до Державної прикордонної служби України;

г) чотирьох робочих днів до Департаменту консульської служби.

4. *На скільки років видається посвідчення біженця чи посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту:*

а) 4 роки;

б) 5 років;

в) 7 років;

г) 10 років.

5. *Рішення про надання статусу учасника бойових дій приймається:*

а) Міжвідомчою комісією з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій;

б) Державною службою у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції;

в) Міністерством оборони України;

г) Міжнародною комісією з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій.

6. *У випадку загибелі військовослужбовця під час проведення АТО, відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом», встановлено право членів його родини та осіб, що перебували на його утриманні, на одноразову допомогу у розмірі:*

а) 30 прожиткових мінімумів;

б) 20 прожиткових мінімумів;

в) 10 прожиткових мінімумів;

г) 7 прожиткових мінімумів.

7. *Члени родини, батьки або утриманці військовослужбовця, який загинув у ході проведення АТО, для отримання одноразової допомоги мають подати документи до:*

а) обласного військового комісаріату за місцем приписки загиблого;

б) міського військового комісаріату за місцем приписки загиблого;

в) Міністерства оборони України;

г) відомства з питань військової допомоги.

8. *Який документ підтверджує статус учасника АТО:*

а) довідка з військової частини або від підприємств, установ, організацій, закладів, у підпорядкуванні яких перебували військові частини, установи та заклади, в складі яких проходили службу чи працювали особи - учасники АТО;

б) приписне посвідчення військової частини, в складі яких проходили службу чи працювали особи - учасники АТО;

в) ідентифікаційний код учасника бойових дій;

г) паспорт.

9. *В якій строк потрібно подати документи після завершення особами виконання завдань АТО в районах її проведення:*

а) один місяць;

б) два місяці;

в) один тиждень;

г) три доби.

10. *Для надання статусу учасника бойових дій особам рядового та начальницького складу, працівникам органів і підрозділів внутрішніх справ, які брали участь в АТО, створено:*

а) єдину атестаційну комісію учасника АТО;

б) єдину комісію МВС;

в) спілку ветеранів війни;

г) службу підтримки учасників бойових дій.

11. *Факт внутрішнього переміщення осіб підтверджується:*

а) довідкою про взяття на облік такої особи;

б) паспортом;

- в) ідентифікаційним кодом;
  - г) випискою з реєстру внутрішньо переміщених осіб.
12. *Порядок збирання та оброблення даних, оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи та форма її зразка затверджуються:*
- а) Кабінетом Міністрів України;
  - б) Верховною Радою України;
  - в) Міністерством закордонних справ України;
  - г) місцевими радами.
13. *Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи засвідчує місце:*
- а) реєстрації такої особи;
  - б) проживання такої особи;
  - в) перебування такої особи;
  - г) місцезнаходження такої особи.
14. *Який орган забезпечує надання внутрішньо переміщеним особам гуманітарної допомоги:*
- а) Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції);
  - б) Кабінет Міністрів України;
  - в) Міністерство закордонних справ України;
  - г) Верховна Рада України.
15. *Підставою для взяття на облік внутрішньо переміщеної особи є:*
- а) проживання на території, де виникли обставини;
  - б) звернення до контролюючого органу щодо захисту прав та свобод внутрішньо переміщеної особи;
  - в) місце народження особи, де виникли обставини;
  - г) місце наявності проживання родичів такої особи.
16. *Підставою для скасування дії довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи та внесення відомостей про це в Єдину інформаційну базу даних про внутрішньо переміщених осіб є обставина:*
- а) виїхала на постійне місце проживання за кордон;
  - б) подала завідомо достовірні відомості;
  - в) подала заяву про визнання внутрішньо переміщеною особою;
  - г) скоїла дії для захисту конституційного ладу України.
17. *Одним із перших нормативно-правових актів, який був спрямований на вирішення проблеми захисту переміщених осіб та є вказівками для міжнародних і неурядових організацій, є:*
- а) Керівні принципи з питань внутрішньо переміщених осіб;
  - б) Женевська конвенція;
  - в) Конвенція ООН «Про захист прав та свобод людини»;
  - г) Версальський договір.
18. *Забезпечує проведення моніторингу внутрішнього переміщення осіб:*
- а) Верховна Рада України;
  - б) Кабінет Міністрів України;
  - в) Державна міграційна служба України;
  - г) Державна фіскальна служба України.
19. *Державний нагляд та контроль за дотриманням законодавства громадянськими об'єднаннями, що надають допомогу внутрішньо переміщеним особам, здійснюють:*
- а) органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування;
  - б) Національна поліція України;
  - в) Служба безпеки України;
  - г) Збройні сили України.
20. *Гарантії прав, свобод та законних інтересів осіб, які переселилися з тимчасово окупованої території України та перебувають на території України на законних підставах, визначаються:*
- а) Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;
  - б) Законом України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної

операції»;

в) Законом України «Про вимушених переселенців»;

г) Законом України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції».

Задачі

Задача 1

Спадкову справу про спадщину громадянина А. було відкрито в зоні АТО до початку конфлікту, яку вів нотаріус, який і надалі залишився працювати на непідконтрольній Україні території. Коли цей конфлікт розпочався, нотаріус відмовив у розгляді справи, пояснюючи це тим, що він не може оформити спадщину на цій території, потрібно звертатися до іншого нотаріуса, а отже, цю справу він розглянути не може.

Чи правильні дії вчинив нотаріус? Аргументуйте відповідь.

Чи потрібно звертатися до іншого нотаріуса, щоб оформити спадщину?

Які дії потрібно вчинити, щоб отримати спадщину в цій ситуації?

Задача 2

Особа 1, будучи рідним братом Особи 2, яка до кінця життя перебувала на непідконтрольній Україні території, хоче отримати в спадщину основну частину нерухомого майна Особи 2 у зв'язку з тим, що він помер у зоні проведення АТО і рідних у нього, крім брата, не залишилося.

Які дії потрібно вчинити Особі 1 для прийняття спадщини?

Задача 3

Громадянин К. є постраждалим від наслідків АТО 2 категорії, служба тривала 5 років та вік чоловіка 50 років. Чи має ця особа право на пенсію за віком на пільгових умовах.

Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4

Громадянин Н. є інвалідом війни другої групи. Він звернувся до Вас за роз'ясненням, чи має він пільги щодо отримання земельної ділянки в користування.

Задача 5

Громадянин О. 2016 року отримав каліцтво та має статус постраждалого від наслідків АТО 3 категорії. Які пільги має ця особа при виході на пенсію за віком.

Задача 6

Громадянин А., проживаючи на окупованій території України, звернувся до суду за захистом своїх порушених прав та свобод, пояснюючи це тим, що він хотів повернути своє право власності на квартиру, де почали проживати невідомі йому особи з громадянством РФ, але ці особи аргументували своє проживання тим, що квартиру вони купили у справжнього власника за оголошенням, який сам є громадянином РФ і проживає не на території України, а на території РФ і є законним власником цієї приватної власності. На це суд відмовив у задоволенні заяви громадянину А., посилаючись на те, що на цій окупованій території діють норми РФ.

Чи дійсно рішення суду є правильним? Аргументуйте цю відповідь.

Які варіанти вирішення цього спору ви б запропонували?

Задача 7

Пенсіонер В. (громадянин Російської Федерації) переїхав на постійне місце проживання до сина в Київ. Він звернувся як переселенець до пенсійного фонду із заявою про призначення пенсії.

Чи матиме він право на отримання пенсії за віком на території України? Якими актами це регулюється?

Задача 8

Громадянин А., який є ВПО з тимчасово окупованого Криму та у якого відкритий депозитний рахунок у банку, звернувся за консультацією. Проблема полягає у тому, що всупереч умовам договору банк відмовляється надавати громадянину А. доступ до його депозитного вкладу та видавати йому його гроші.

Як захистити своє право?

Задача 9

За консультацією звернувся громадянин В., який є ВПО з тимчасово окупованого Криму. У нього викрали паспорт, і він ще не встиг стати на облік як ВПО. Коли В. звернувся

до відділу ДМС у м. Хмельницький для відновлення вкраденого паспорта, працівники служби відмовили йому на тих підставах, що: 1) кримчани повинні звертатися до відділів ДМС Херсонської області; 2) ВПО можуть відновити паспорт тільки при наданні довідки про взяття на облік.

Проконсультуйте громадянина В.

Задача 10

Жінка народила дитину у м. Донецьк у листопаді 2016 року. Наразі вона бажає звернутися до суду із заявою про встановлення факту народження дитини, але не знає, до якого суду звертатися.

Проконсультуйте жінку.

Література: 1,7,58-66,153,96,272-276

ТЕМА 14. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДИЧНОГО ПРАВА

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте порядок надання платних медичних послуг.
2. Окресліть перелік медичних послуг, які можуть надаватись у державних і комунальних закладах охорони здоров'я за плату згідно із законодавством України.
3. Як співвідносяться між собою поняття «медична послуга» і «медична допомога»?
4. Розкрийте поняття гарантованого мінімуму медичної допомоги та його обсяг.
5. Назвіть види медичної допомоги за законодавством України.
6. Охарактеризуйте нормативно-правову базу, що регулює питання сурогатного материнства в Україні.
7. Окресліть нормативні умови проведення штучного запліднення.
8. Який порядок реєстрації батьківства і материнства при застосуванні штучних методів репродукції людини та сурогатного материнства?
9. Дайте визначення репродуктивних прав як особистих не- майнових прав фізичної особи.
10. У якій статті Цивільного кодексу України визначено право людини на донорство репродуктивних клітин і на такий його вид, як штучне запліднення та перенесення зародка в організм жінки?
11. За яких умов можливим є застосування такого методу лікування, як трансплантація?
12. У яких випадках лікар може проводити трансплантацію без згоди реципієнта або його законних представників?
13. У яких випадках передбачається взяття гомотрансплантата?
14. Яких умов повинні дотримуватися медичні заклади, установи і лікарні, що займаються діяльністю, пов'язаною з трансплантацією при взятті анатомічних матеріалів у живого донора?
15. У яких випадках не допускається взяття анатомічних матеріалів у померлої особи для трансплантації та/або для виготовлення біоімплантатів?

Тести

1. Медична послуга - це:

а) певний специфічний результат, що може виражатися в діях або діяльності медичних працівників, що здійснюється на законних підставах, шляхом надання професійних послуг та направлена на задоволення потреб пацієнта стосовно покращення стану здоров'я чи медико-естетичних потреб;

б) вид взаємовідносин щодо надання медичної допомоги, врегульований договором на надання медичної послуги;

в) діяльність (сукупність дій), яку можуть здійснювати не всі особи;

г) вид професійної або господарської діяльності медичних закладів (організацій), фізичних осіб-підприємців, які займаються приватною юридичною практикою, що включає застосування спеціальних заходів стосовно здоров'я (результатом яких є поліпшення загального стану, функціонування окремих органів або систем організму людини) чи спрямованих на досягнення певних естетичних змін зовнішності.

2. Необхідність укладання договорів про надання медичних послуг передбачена:

а) Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері

господарської діяльності»;

- б) Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності»;
- в) Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;
- г) Законом України «Про захист прав споживачів».

3. *Договір про надання медичних послуг - це:*

а) домовленість сторін, згідно з якою одна сторона - медичний заклад чи медичний працівник - зобов'язується надати відповідну медичну послугу, спрямовану на відновлення чи покращення здоров'я іншої особи - пацієнта, а пацієнт зобов'язується сплатити за неї встановлену в договорі суму;

б) домовленість сторін такого договору, зокрема пацієнта та медичної установи, у формі погодженої з медичною установою згоди пацієнта на надання медичної допомоги згідно із загальноцивільними умовами дійсності на набуття чинності договором;

в) договір, який регулює цивільні правовідносини між пацієнтом та закладом охорони здоров'я;

г) один із різновидів договору відшкодувального надання послуг.

4. *За сферою медичної діяльності договори про надання медичних послуг поділяють на такі види:*

а) договори про надання медичних послуг у сфері загальної хірургії; договори про надання медичних послуг у сфері естетичної хірургії; договори про надання стоматологічних послуг;

б) договори про надання послуг акушера-гінеколога; договори про участь у програмі допоміжних репродуктивних технологій; договори про надання медичної допомоги у сфері тран-спланталогії;

в) договори про надання паліативної допомоги; договори про надання медичних послуг у сфері допоміжних репродуктивних технологій; договори про надання психіатричної допомоги; договори про надання медичних послуг з проведення медичного огляду;

г) усі вищенаведені.

5. *Репродуктивні права - це:*

а) юридичні категорії, які відбивають той принцип, що жінки і чоловіки повинні самі розпоряджатися репродуктивними аспектами свого життя;

б) права громадян на охорону їхнього репродуктивного здоров'я та вільне прийняття рішень стосовно народження чи відмови від народження дитини у шлюбі чи поза ним, а також на медико-соціальну, інформаційну та консультативну допомоги у цій сфері;

в) система відокремлених особистих немайнових прав фізичних осіб, що забезпечують її природне існування та спрямовані на здійснення репродуктивної функції фізичних осіб;

г) сукупність чітких, цілісних та самостійних можливостей людини у сфері репродуктивного життя, які є взаємодіючі та взаємопов'язані між собою.

6. *До системи репродуктивних прав як особистих немайнових прав фізичної особи необхідно віднести:*

а) право на репродуктивний вибір; право на репродуктивне здоров'я; право на інформацію про репродуктивні права;

б) право на одержання послуг, орієнтованих на покращення та збереження репродуктивного здоров'я і планування сім'ї; право на таємницю реалізації репродуктивних прав; право на захист репродуктивних прав;

в) право на вільне прийняття рішень стосовно народження чи відмови від народження дитини у шлюбі чи поза ним, а також на медико-соціальну, інформаційну та консультативну допомоги у цій сфері;

г) усе вищенаведене.

7. *Стаття 123 Сімейного кодексу України закріплює визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, і включає такі положення:*

а) у разі народження дружиною дитини, зачатої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини; у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками ди-

тини є подружжя;

- б) подружжя визнається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою;
- в) усе вищенаведене;
- г) немає правильної відповіді.

8. Яким нормативно-правовим актом регулюється застосування ДРТ в Україні:

- а) Наказом МОЗ України «Про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»;
- б) Наказом МОЗ України «Про затвердження Порядку направлення жінок для проведення першого курсу лікування безплідності методами допоміжних репродуктивних технологій за абсолютними показаннями за бюджетні кошти»;
- в) Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;
- г) Сімейним кодексом України.

9. Трансплантація як метод лікування застосовується виключно:

- а) у випадках, коли усунення небезпеки для життя реципієнта іншими методами лікування неможливе;
- б) за згодою законного представника донора;
- в) за наявності згоди об'єктивно інформованого дієздатного донора;
- г) за наявності згоди об'єктивно інформованого реципієнта, що обмежений у дієздатності.

10. Який нормативно-правовий акт визначає умови і порядок застосування трансплантації як спеціального методу лікування в Україні:

- а) Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;
- б) Додатковий протокол до Конвенції про права людини та біомедицину щодо трансплантації органів і тканин людини;
- в) Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини»;
- г) Закон України «Про донорство крові та її компонентів».

11. Перелік органів та інших анатомічних матеріалів, придатних для трансплантації, затверджується:

- а) МОЗ України за погодженням з Академією медичних наук України;
- б) Академією медичних наук України за погодженням з МОЗ України;
- в) Кабінетом Міністрів України за погодженням з МОЗ України;
- г) Кабінетом Міністрів України.

12. Не можуть бути живими донорами особи, які:

- а) є недієздатними; неповнолітніми;
- б) страждають на тяжкі психічні розлади; вже надавали раніше орган або частину органа для трансплантації; мають захворювання, що можуть передатися реципієнту і таким чином зашкодити його здоров'ю;
- в) утримуються в місцях відбування покарань;
- г) усі вищенаведені.

Задачі

Задача 1

Громадяни О. і М. перебувають у шлюбі з 7 вересня 2015 року. У червні 2016 року О. звернувся до суду із позовом, у якому зазначалося, що його дружина М. у період з вересня 2015 року до червня 2016 року зробила два оперативні втручання з метою штучного переривання вагітності. На момент подання позовної заяви О. відомо, що його дружина вагітна, але має намір перервати вагітність. О. просить суд захистити життя майбутньої дитини, дати можливість реалізувати позивачеві його конституційне право на батьківство і зобов'язати М. народити дитину, якою вона вагітна. Позивач зобов'язується сумлінно виконувати свої батьківські обов'язки щодо дитини. У позові також зазначалося, що О. є віруючою людиною, про що відомо було його дружині М., їхній зареєстрований шлюб було освячено у Православному Соборі УПЦ Київського Патріархату. Дії дружини щодо переривання вагітності завдають йому сильних моральних страждань, він відчуває свою провину за проведені аборти і як людина віруюча не може реалізувати своє право на батьківство поза шлюбом, розірвання шлюбу вважає неморальним.

Як вирішити цю справу?

Задача 2

Громадянин М. звернувся у приватну клініку для проведення планової операції. Медичне втручання пройшло нормально, без жодних ускладнень у процесі операції. У післяопераційний період пацієнт почувався задовільно і на третій день за власним бажанням його було виписано з клініки. Через декілька днів самопочуття гр. М. погіршилося, проведені аналізи показали наявність в організмі інфекції і йому було проведено повторне лікування уже в іншому закладі охорони здоров'я. Громадянин М. вважає, що інфекцію йому було внесено під час операції у приватній клініці. Тому він звернувся з цивільним позовом до закладу охорони здоров'я з вимогою про відшкодування завданої йому моральної та матеріальної шкоди.

Між пацієнтом та закладом охорони здоров'я укладено договір про надання платних медичних послуг і підписано акт наданих послуг, де вказано, що послуги надані повним обсягом і претензій у пацієнта немає.

Дайте правову оцінку наведеній ситуації. Визначте вид юридичної відповідальності за вчинене медичними працівниками діяння. Охарактеризуйте роль зазначених договору й акта для розв'язання конфлікту.

Задача 3

Приватний навчальний заклад «Всезнайко» звернувся до міської комунальної лікарні за місцем територіального розташування з пропозицією укласти договір про надання медичних послуг школярам. Адміністрація закладу освіти предметом договору визначала медичне обслуговування учнів свого навчального закладу. Головний лікар закладу охорони здоров'я у процесі перемовин відмовив директору школи укласти договір.

Проаналізуйте цю ситуацію відповідно до чинного законодавства. Чи має право заклад охорони здоров'я відмовитись від укладання такого договору і за яких умов? Чи має право комунальна лікарня отримувати плату за надані медичні послуги?

Задача 4

Громадяни С. перебували в шлюбі 15 років, але дітей не мали через хворобу дружини. У лікарні їм порадили імплантувати запліднену клітину в організм іншої жінки, яка б змогла виносити дитину та народити її для гр. С. Подружжя погодилося, але після народження немовля жінка, яка його народила, стала наполягати, щоб її визнали матір'ю дитини, а Свірідова - батьком.

Як вирішити цю справу?

Задача 5

Громадянка Р. назвала себе матір'ю дівчинки, народженою її неповнолітньою сестрою, і була записана як мати в свідоцтві про народження. Через п'ять років вона звернулася до відділу РАЦС щодо виправлення актового запису в свідоцтві про народження дівчинки, оскільки уклала шлюб, має своїх дітей і не бажає вважатися матір'ю дитини, якої не народжувала.

Чи має право відділ РАЦС виправити актовий запис про народження за проханням Громадянки Р. ? Який порядок оспорювання цього акта цивільного стану?

Задача 6

Громадянин К. пройшов медичне обстеження з метою виявлення зараження ВІЛ-інфекцією, пацієнта повідомили, що результати будуть готові через кілька днів. У цей же день рідний брат громадянина К. потрапив в автомобільну катастрофу, внаслідок якої втратив багато крові. Єдиним донором міг бути громадянин К. Лікарі внаслідок браку часу, не дочекавшись результатів щодо наявності у гр. К. ВІЛ/СНІДу, дозволили останньому бути донором. Через кілька днів, коли були готові результати медичного огляду, стало відомо, що гр. К. є носієм ВІЛ-інфекції, а відтак заразив ВІЛ-інфекцією свого брата.

Дайте правову оцінку ситуації. У яких випадках можна здійснювати переливання крові без проведення її аналізу на наявність ВІЛ-інфекції? Хто нестиме юридичну відповідальність за зараження гр. К. ВІЛ-інфекцією?

Задача 7

Унаслідок автомобільної аварії постраждав 32-річний громадянин України З. Лікар швидкої медичної допомоги вважає, що отримані травми не сумісні з життям.

Чи можливо взяти органи для трансплантації? Обґрунтуйте порядок дій.

Задача 8

Громадянка В. проходила військову службу на контрактній основі. Під час проходження щорічного медичного огляду на професійну придатність в О. у прикордонному військовому шпиталі в неї було здійснено забір крові чотири рази, однак не повідомлено мету вказаного дослідження. За результатами медичного огляду гр. В. було виставлено діагноз «хронічний гепатит С» та видано виписний епікриз. Однак медичні працівники О. прикордонного військового шпиталю надіслали за місцем проходження військової служби гр. В. витяг з медичної карти стаціонарного хворого, у якому було виставлено діагноз «ВІЛ-захворювання, друга клінічна стадія». Як з'ясувалось пізніше, забір крові було здійснено для її дослідження на наявність ВІЛ-інфекції.

Дайте правову оцінку ситуації. Які вимоги чинного законодавства України, що стосуються порядку відібрання та лабораторного дослідження крові на виявлення ВІЛ-інфекції, було порушено? Чи правомірними були дії медичних працівників військового шпиталю (мотивуйте)?

Література: 2,6,68-73, 79,215,167,178-180,228-229,268

МОДУЛЬ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРИВАТНИХ ПРАВ, СВОБОД, ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ

ТЕМА 15. ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст формальної сторони принципу верховенства права.
2. Яка субстантивна сторона принципу верховенства права у цивільному судочинстві?
3. Охарактеризуйте співвідношення принципів верховенства права та законності у цивільному судочинстві.
4. Оцініть роль практики ЄСПЛ стосовно визначення змісту принципу верховенства права у цивільному судочинстві.
5. Розкрийте правову визначеність як елемент принципу законності в цивільному судочинстві.
6. Поясніть можливість та межі застосування процесуальної аналогії.
7. Яке співвідношення принципу верховенства права у цивільному судочинстві із принципом законної істини?
8. Поясніть, що таке законність та судові рішення (гл. 9 р. 3 ЦПК України).
9. Що таке спрощене провадження та реалізація права на справедливий суд?
10. Яка роль засад принципу законності у визначенні змісту принципів диспозитивності, змагальності, процесуальної рівноправності сторін?

Тести

1. *При здійсненні правосуддя суд керується принципом верховенства права:*
  - а) при вирішенні матеріальних питань;
  - б) при вирішенні процесуальних питань;
  - в) при вирішенні як матеріальних, так і процесуальних питань;
  - г) керується виключно принципом законності.
2. *Назвіть сторони принципу верховенства права у цивільному судочинстві:*
  - а) формальна;
  - б) матеріальна;
  - в) обидва варіанти правильні;
  - г) немає вказаного поділу щодо принципу верховенства права.
3. *Які вимоги не входять до формальної сторони принципу верховенства права у цивільному судочинстві:*
  - а) існування системи права у конкретному суспільстві, норм права;
  - б) чіткість, ясність норм права;
  - в) несуперечливість норм права;
  - г) відповідність цивільного процесуального законодавства стандартам природного права.
4. *Матеріальна сторона принципу верховенства права у цивільному процесуальному праві*

пов'язується з такими вимогами, як відповідність права:

- а) загальнолюдським цінностям;
- б) стандартам основоположних прав і свобод людини і громадянина;
- в) вимогам моралі;
- г) вимогам звичаїв ділового обороту.

5. Вимога належної якості законодавства є складовою принципу:

- а) законності;
- б) верховенства права;
- в) обох вказаних принципів;
- г) не входить до жодного із вказаних принципів.

6. Вимога належної реалізації норм цивільного процесуального права належить до принципу:

- а) законності;
- б) верховенства права;
- в) обох вказаних принципів;
- г) не входить до жодного із вказаних принципів.

7. Які з вказаних положень не належать до специфічних рис принципу законності в цивільному судочинстві:

- а) різні засади належної реалізації норм права залежно від статусу учасника процесу;
- б) добросовісність як визначальна вимога здійснення своїх процесуальних прав особами, які беруть участь у справі;
- в) застосування заходів процесуального примусу у зв'язку із невиконанням учасниками цивільного процесу своїх процесуальних обов'язків;
- г) відповідність цивільного процесуального законодавства стандартам природного права.

8. Принцип законності та принцип верховенства права у цивільному судочинстві:

- а) доповнюють один одного;
- б) це абсолютно різні принципи, які мають різні за змістом вимоги;
- в) принцип законності є складовою принципу верховенства права;
- г) принцип верховенства права є складовою принципу законності.

Задачі

Задача 1

У результаті розгляду справи про розірвання шлюбу суд виніс рішення про передачу п'ятирічної М. батькові, а молодшу

О. залишив з матір'ю. При цьому майбутні умови проживання М. судом не було враховано. Батько не мав власного житла, жив у гуртожитку, але, за його словами, стояв на черзі щодо отримання упродовж найближчого року квартири. Судом також не була врахована допустимість роздільного проживання сестер з психологічних міркувань. Суд мав залучити представників органів опіки та піклування для вирішення цих питань, але вони залучені не були.

Чи не суперечить рішення суду принципу верховенства права? Якщо так, то в якій частині?

Задача 2

У місцевому суді розглядалася справа про розірвання договору купівлі-продажу. Судочинство здійснювалось державною мовою. Позивачем було заявлено клопотання про виклик перекладача з мотивів неволодіння українською мовою, оскільки він виховувався у російськомовній родині. Суд відмовив у задоволенні клопотання, але вказав на можливість користування російською мовою, яку розуміє він та усі інші учасники процесу.

Чи відповідають дії судді вимогам принципу верховенства права?

Задача 3

Які засади принципу верховенства права реалізовано у резолютивній частині рішення суду: «Зобов'язати Бобринецьку казначейську службу України списати з рахунку територіального відділення Державної фіскальної служби України на користь ОСОБА_1 грошові кошти в розмірі 31 457,56 грн, з яких за рахунок погашення матеріальної шкоди 30 457,56 грн та 1 000 грн моральної. Стягнути з Бобринецької казначейської служби України судовий збір у сумі 314,58 грн. Заочне рішення може бути переглянуте судом, що його ухвалив, за письмовою заявою відповідача упродовж 10 днів з дня отримання його копії. На

рішення може бути подана апеляційна скарга упродовж 10 днів з дня проголошення рішення. Особи, які брали участь у справі, але не були присутні у судовому засіданні під час проголошення судового рішення, можуть подати апеляційну скаргу впродовж десяти днів з дня отримання копії цього рішення»?

Задача 4

Місцевим судом ухвалою було відмовлено позивачеві у відкритті провадження за справою з причини пред'явлення позову до структурного підрозділу юридичної особи. Суд в ухвалі посилався на те, що сторонами у цивільному процесі можуть бути тільки фізичні та юридичні особи. В апеляційній скарзі позивач просив ухвалу суду про відмову у відкритті провадження за справою скасувати та позитивно вирішити питання про прийняття заяви до розгляду.

Чи підлягає задоволенню апеляційна скарга? Чи мало місце порушення принципу законності або верховенства права?

Задача 5

При вирішенні справи суд не врахував рішення Європейського суду з прав людини у порушенні ч. 4 ст. 10 Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 № 1618-IУ

Розмежуйте щодо цього випадку порушення принципу верховенства права та принципу законності.

Задача 6

Здійсніть аналіз рішень ЄСПЛ за справами: Світлана Науменко проти України; Ромашов проти України; Олександр Шевченко проти України. Визначте основні вимоги принципів юридичної визначеності та остаточності щодо судових рішень у розумінні ЄСПЛ.

Охарактеризуйте принцип юридичної визначеності як основоположний принцип права стосовно справи Світлани Науменко проти України.

Чи може бути поставлене під сумнів остаточне рішення суду? Чи передбачає ЄСПЛ винятки з цього принципу, якщо так, то які саме?

Література: 1,3-4, 88,99, 11-113,116,132,148,212-213,236,237,245,257-258,259

ТЕМА 16. ПРАВОВА ДОПОМОГА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Якими документами можуть посвідчуватись повноваження представника?
2. В яких категоріях цивільних справ передбачається можливість здійснення представництва особами, які не мають статусу адвоката?
3. Які вимоги до процесуального представника в контексті впровадження засад «електронного правосуддя»?
4. Назвіть особливості допуску представника до участі у справі у випадку процесуальної співучасті.
5. Охарактеризуйте форми участі у процесі сторони третьої особи.
6. Вкажіть напрями реалізації електронного суду у Цивільному процесуальному кодексі України.
7. Поясніть функції представництва в цивільному судочинстві та охарактеризуйте їх.
8. Які елементи електронного суду відповідно до Концепції електронного суду України?
9. Які основні чинники підлягають врахуванню при подальшому законодавчому закріпленні засад електронного правосуддя?
10. Вкажіть актуальні проблеми застосування електронних засобів при здійсненні правосуддя на сьогодні.

Тести

1. *Чи набуває статусу процесуального представника керівник органу державної влади, який від імені цього органу бере участь у справі?:*

- а) так;
- б) ні;
- в) у випадках, передбачених законом;
- г) у виключних випадках, передбачених законом.

2. *Хто з вказаних осіб не наділений правом брати участь у справі через представника:*

- а) позивач;
- б) відповідач;

- в) експерт;
г) третя особа.
3. *Визначте документ, яким можуть посвідчуватись повноваження законного представника:*
- а) довіреність;
б) свідоцтво про народження;
в) ордер;
г) договір.
4. *Які з перерахованих вимог пред'являються законодавством до представника:*
- а) наявність вищої юридичної освіти;
б) належно посвідчені повноваження на здійснення представництва в суді;
в) родинні зв'язки із довірительцем;
г) наявність статусу адвоката.
5. *Особа має право брати участь у справі:*
- а) тільки особисто;
б) тільки через представника;
в) як особисто, так і через представника;
г) особисто, але це не виключає можливості участі через представника.
6. *До функцій Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи не належить:*
- а) трансляція судових засідань з метою забезпечення громадського контролю;
б) забезпечення документообігу в електронній формі між учасниками процесу;
в) забезпечення документообігу в електронній формі між судом та учасниками процесу;
г) забезпечення проведення судового засідання в режимі відеоконференції.
7. *Суд направляє повістку учаснику процесу:*
- а) на його електронний кабінет;
б) на його приватну електронну адресу;
в) на його офіційну зареєстровану електронну адресу;
г) публікує повістку на веб-сторінці суду.
8. *Із впровадженням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи учасники процесу мають подавати документи:*
- а) виключно в електронній формі;
б) допускається подання у паперовій формі із наступним переведенням в електронну форму;
в) виключно у паперовій формі;
г) загального правила немає, форма подання документів у конкретному випадку визначається законом.
9. *При поданні до суду документів в електронній формі представник має використовувати електронний цифровий підпис:*
- а) завжди;
б) лише у випадках, передбачених законом;
в) крім випадків, передбачених законом;
г) вимоги щодо використання електронного цифрового підпису законом не передбачено.

Задачі

Задача 1

Суд розглядав справу за позовом громадянина П. до громадянина М. про визначення порядку користування будинком. У справі брав участь представник позивача адвокат С. Позивач у судовому засіданні був відсутній. Адвокат С. від імені свого довірителя уклав мирову угоду з відповідачем, яку суд визнав.

Дізнавшись про це після розгляду справи, громадянин П. оскаржив ухвалу суду, вимагаючи її скасування на підставі того, що адвокат не порадився з ним щодо укладання угоди, а він цього не бажав.

Чи законні дії суду? Чи підлягає задоволенню скарга позивача?

Задача 2

Під час судового засідання позивач заявив в усній формі клопотання щодо допуску до

участі у справі як представника громадянина І., який був присутній у залі судового засідання.

Чи вправі суд задовольнити клопотання?

Задача 3

Суд відмовив допустити до участі у справі як представників сторін: співпозивача за дорученням інших співучасників; суддю суду у справі за позовом секретаря цього ж суду; громадянина І., що вступив на захист майнових інтересів своїх дітей, на підставі визнання його судом обмежено дієздатним; юрисконсульта заводу, який мав статус адвоката.

Визначте правильність відмови суду.

Задача 4

Суд здійснив виклик відповідача судовою повісткою про виклик, яка була направлена як електронний документ з електронним цифровим підписом. Цей документ було направлено на електронну пошту, яку відповідач у ході розгляду справи усно повідомив судді.

Чи можна вважати повідомлення таким, що здійснене належним чином?

Задача 5

При розгляді справи провадилася судове засідання у режимі відеоконференції. У справі брали участь представники сторін. Представник позивача заявив клопотання про відкладення судового засідання на підставі сумнівів щодо відповідності особи представника протилежної сторони. У судді таких сумнівів не виникло.

Як повинен діяти суд?

Задача 6

Суд відмовив громадянину І. у допуску до участі у справі як представника на підставі відсутності у нього документів, які б стверджували його компетентність щодо використання засобів електронного правосуддя, зокрема стосовно: електронного цифрового підпису, засобів зв'язку для проведення судових засідань у режимі відеоконференції, роботи з автоматизованою системою розподілу справ у суді.

Чи законні дії суду? Чи повинен суддя при вирішенні такого питання враховувати наявність в особи навичок роботи з комп'ютером?

Література: 1,3,88,132,161,194,201,216,226-227,233-235,241,257,258

ТЕМА 17. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття та значення судової юрисдикції. Як співвідносяться юрисдикція та компетенція?
2. Охарактеризуйте докази, які можуть використовуватися у цивільному процесі для захисту житлових прав громадян.
3. Як співвідносяться терміни «доказування», «засіб доказування» та «докази»?
4. Розкрийте поняття «належність доказів» та «допустимість доказів» для захисту цивільних прав.
5. Назвіть і проаналізуйте підстави звільнення від доказування.
6. Чи пов'язаний суд висновком експерта при ухваленні судового рішення у справах, де проведення експертизи є обов'язковим? Якщо так, то чи не суперечить це положенням ЦПК України, що жоден доказ не має для суду наперед встановленого значення?
7. Чи є висновок органу опіки та піклування доказом у справі?
8. Що треба розуміти під реченням «Суд розглядає справи упродовж розумного строку»?
9. Чи існують категорії цивільних справ, в яких особа має брати участь самостійно, а участь представника непередбачена чи обмежена?

Тести

1. Якими є критерії відмежування справ цивільної юрисдикції:

- а) наявність у них спору про право цивільне та суб'єктний склад такого спору, однією зі сторін спору є, як правило, фізична особа;
- б) наявність у них спору про право цивільне, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства, однією зі сторін якого є, як правило, фізична особа;
- в) будь-які спори за участі хоча б однієї фізичної особи розглядаються в порядку

цивільного судочинства;

г) усі справи, що впливають з цивільних правовідносин, розглядаються в порядку цивільного судочинства.

2. *Які форми захисту цивільних прав передбачені законодавством:*

а) цивільні права захищаються тільки в судовому порядку, в порядку цивільного судочинства;

б) цивільні права захищаються тільки в судовому порядку або нотаріусом;

в) цивільні права захищаються тільки в судовому порядку, в порядку цивільного судочинства, комісіями з трудових спорів, нотаріусом і посадовими особами, третейськими судами;

г) у порядку цивільного судочинства або третейського.

3. *Конституційне право на судовий захист закріплене в:*

а) ст.174;

б) ст. 55;

в) ст. 45;

г) ст. 136.

4. *У якому випадку можливий захист прав особи в порядку цивільного судочинства:*

а) порушення прав споживача у роздрібній купівлі-продажу;

б) порушення прав виборця під час голосування;

в) порушення прав акціонера щодо продажу компанії;

г) порушення прав особи під час затримання поліцією.

5. *В якому порядку розглядаються справи про захист честі, гідності та ділової репутації:*

а) в порядку цивільного судочинства, навіть у тому випадку, коли стороною є органи державної влади та/або органи місцевого самоврядування;

б) в порядку господарського судочинства;

в) в порядку адміністративного судочинства;

г) судами загальної юрисдикції, а також господарськими, залежно від суб'єктного складу спору.

6. *Які процесуальні можливості потрібно застосовувати для доказування факту пошкодження нерухомого майна, приміщення:*

а) надати суду відповідні фото приміщення;

б) клопотати про виїзд суду на місце;

в) клопотати про проведення експертизи;

г) показами свідків.

7. *Чи можна надати суду як доказ у справі про неналежне виконання договору про надання послуг пояснення спеціаліста:*

а) ні, такого засобу доказування не передбачено чинним ЦПК України;

б) так, ЦПК України передбачено можливість залучення спеціаліста у справі;

в) ці докази можна віднести до письмових доказів і використати у процесі;

г) до суду можна подавати будь-які докази, оцінку яким суд надасть у своєму рішенні.

8. *Для подання позовів про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, чи шкоди, завданої внаслідок скоєння злочину, встановлена підсудність:*

а) загальна;

б) альтернативна;

в) виключна;

г) у зв'язку справ.

9. *Які з перелічених доказів не можна вважати належними у справі про розлучення подружжя:*

а) свідectво про шлюб;

б) трудовий договір одного з подружжя;

в) медичну картку одного з подружжя;

г) квитанції про оплату судового збору.

10. *Для подання позовів про стягнення аліментів встановлена підсудність:*

а) загальна;

б) альтернативна;

- в) виключна;
  - г) за ухвалою суду.
11. До якого виду провадження належить розгляд справ про стягнення аліментів на дитину в мінімальному розмірі:
- а) позовне;
  - б) наказне;
  - в) окреме;
  - г) може бути як наказне, так і позовне.
12. Яке значення має думка дитини при вирішенні сімейних спорів?
- а) неврахування думки судом тягне обов'язкове скасування рішення суду;
  - б) є обов'язковою для суду тільки думка дитини, яка досягла 10 років;
  - в) дитина має бути вислухана при вирішенні спору щодо неї, проте суд має право постановити рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси;
  - г) думка дитини не враховується.
13. Беручи участь у справі, де стороною є юридична особа, ким виступає в процесі її керівник:
- а) договірним представником цієї юридичної особи;
  - б) органом юридичної особи;
  - в) законним представником цієї юридичної особи;
  - г) субпредставником.
14. У якому порядку розглядаються колективні трудові спори:
- а) це спори непозовного провадження між найманими працівниками, трудовим колективом (профспілкою) і власником чи уповноваженим ним органом, до яких застосовується примирно-третейський порядок вирішення;
  - б) оскільки ці вимоги спрямовані на захист трудових прав працівників, виникають із трудових правовідносин, то вони підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства;
  - в) ці спори розглядаються в порядку господарського судочинства, оскільки виникають у процесі господарської діяльності;
  - г) ці спори розглядаються в порядку адміністративного судочинства.
15. Чи може прокурор подати заяву про перегляд рішення суду першої інстанції про захист трудових прав працівника в порядку цивільного судочинства:
- а) так, якщо працівник не може самостійно звернутися з апеляційною скаргою про захист своїх прав;
  - б) так, якщо вважає, що в ухваленні вказаного рішення було порушено суспільні інтереси;
  - в) так, якщо вважає, що в ухваленні вказаного рішення було порушено державні інтереси;
  - г) ні, не має такого права.
16. За подання позовів про стягнення заробітної плати, поновлення на роботі та за іншими вимогами, що впливають із трудових правовідносин, судовий збір:
- а) сплачується;
  - б) не сплачується;
  - в) за рахунок держави;
  - г) передбачено пільгові ставки.
17. Як визначити підсудність у справі про право власності на кілька житлових приміщень (квартир), розташованих у різних районах міста чи в різних містах:
- а) за місцезнаходженням основної частини нерухомого майна, яка за вартістю перевищує ті, що містяться в інших районах чи місцевостях;
  - б) за місцезнаходженням відповідача;
  - в) за місцезнаходженням того житлового приміщення (квартири), що зазначено першим у позовній вимозі;
  - г) за вибором позивача.
18. Як визначити ціну позову в справі про розірвання договору оренди житла, стягнення грошових коштів і відшкодування моральної шкоди:
- а) сукупністю всіх заявлених вимог;
  - б) сукупністю платежів за користування майном або житлом упродовж строку, що

залишається до кінця дії договору, але не більше ніж за три роки;

в) сумою грошових коштів, яка стягується;

г) вартістю орендованого майна.

19. Чи допускається звернення стягнення на житло боржника як захід примусового виконання судових рішень:

а) допускається;

б) забороняється;

в) тільки у разі якщо особі, яка підлягає виселенню, буде надано інше житлове приміщення;

г) у разі якщо сума стягнення не перевищує десяти розмірів мінімальної заробітної плати, звернення стягнення на єдине житло боржника не здійснюється.

20. Одним із способів захисту житлових прав громадян у суді може бути:

а) визнання права;

б) самозахист;

в) медіація;

г) заперечення.

Задачі

Задача 1

Громадянка П. звернулася з позовом до Роменського районного суду Сумської області до громадянина Ф. про відшкодування завданих збитків. Позивачка зазначила, що 23 січня 2018 р. відповідач вчинив на неї наїзд власним автотранспортним засобом, унаслідок чого вона тривалий час перебувала на лікуванні і її визнано інвалідом першої групи. Також вона зазнала значних збитків у зв'язку з витратами на санаторно-курортне лікування (3 500 грн) і оплату послуг медсестри зі стороннього догляду (2 000 грн). Крім того, вона витратила чимало грошових коштів на лікувальні препарати та процедури (15 000 грн), а також проїзд до столичних лікувальних закладів (2 300 грн).

Складіть відповідну позовну заяву. Які способи захисту може застосовувати позивачка? Якими засобами доказування потрібно обґрунтовувати позовні вимоги?

Задача 2

Громадянин В. звернувся до суду з позовом до громадянки Л. про поділ майна подружжя, посилаючись на те, що у період перебування у шлюбі ним з дружиною було придбано у власність квартиру, яка зареєстрована на дружину. Громадянин В. просив визнати за ним право власності на 1/2 частки квартири. Дружина звернулася до суду із зустрічним позовом до чоловіка про поділ майна подружжя, посилаючись на те, що за час спільного проживання у шлюбі сторонами було набуто у власність автомобіль та земельну ділянку, зареєстровані на чоловіка. Добровільно провести розподіл спільного майна гр. В. не бажає, що і стало підставою для звернення до суду з цим зустрічним позовом. Громадянка Л. просила суд визнати квартиру своєю особистою власністю. У процесі судового розгляду виявилось, що громадянин К. позичав своїй доньці громадянці Л. та її чоловіку грошові кошти у розмірі 25 тис. грн з метою придбання ними земельної ділянки. На підтвердження отримання коштів гр. Л. склала боргову розписку. Оскільки кошти громадянину К. не було повернуто, а позичалися вони у період перебування подружжя у зареєстрованому шлюбі та для потреб сім'ї, гр. К. вимагає стягнення коштів з подружжя солідарно в примусовому порядку.

Чи має бути громадянин К. залучений до участі у справі про поділ майна подружжя В. і Л.? В якому процесуальному статусі? Визначте підсудність. Вирішіть справу по суті.

Задача 3

Громадянин С. подав позов про виселення громадянина Б. із житлового будинку, що належав позивачеві, посилаючись на потребу в житловому приміщенні у зв'язку з одруженням сина і народженням онука. При розгляді справи у суді гр. С помер. Сини померлого звернулися до суду з клопотанням допустити їх до участі у справі як співпозивачів.

Чи підлягає задоволенню клопотання синів? Обґрунтуйте. Який механізм виконання рішень про виселення з житлового будинку передбачений законодавчо?

Задача 4

Вкажіть, чи правильно викладено резолютивні частини таких рішень:

а) стягнути з громадянина К. 800 грн аліментів на утримання малолітньої доньки;

б) просити директора підприємства поновити громадянку С. на роботі і стягнути на її

користь 1 250 грн за вимушений прогул;

в) поділити майно, яке є сумісною власністю подружжя, загальною вартістю 67 000 грн між подружжям А. і О. у рівних частках;

г) відмовити у задоволенні позовних вимог громадянина Р., оскільки він систематично порушував порядок у залі судових засідань;

г) помирити подружжя С. для виховання їхніх неповнолітніх дітей.

Література: 1-3,6-7,97,110

6.4. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота передбачає проведення індивідуальних та групових консультацій із студентами, які недостатньо засвоїли навчальний матеріал з курсу «Актуальні питання цивільного права» (для студентів денної та заочної форми навчання), а також відпрацювання студентами пропущених занять та незадовільних оцінок (для студентів денної форми навчання).

VII. Форми поточного та підсумкового контролю

Питання на іспит

1. Генезис поняття приватного та публічного в праві. Співвідношення приватного та публічного вправі.
2. Загальні поняття формування теорії приватного права.
3. Особливість встановлення приватного в праві як спеціальної філософської, соціологічної, правової категорії.
4. Предмет, об'єкт, структура приватного права як навчального предмета, як наукової категорії.
5. Місце приватного права в загальній системі права.
6. Джерела приватного права.
7. Приватні правовідносини: основні ознаки та риси.
8. Право власності як інститут приватного права.
9. Договір. Договірні відносини.
10. Зобов'язання. Забезпечення виконання зобов'язань у приватному праві.
11. Охорона прав суб'єктів приватноправових відносин.
12. Теорія права власності.
13. Сучасні наукові дослідження щодо категоріального апарату приватного права. Співвідношення охорони та захисту прав.
14. Звичай як джерело приватного права. (Звичай у цивільному праві. Звичай у шлюбно-сімейних відносинах. Звичай у трудових відносинах. Звичай у міжнародному приватному праві).
15. Аналогія права у приватноправових відносинах.
16. Судова практика в приватному праві.
17. Зловживання суб'єктивним цивільним правом.
18. Сучасні наукові погляди щодо застосування звичаїв, аналогії права в судовій практиці.
19. Система суб'єктів приватного права.
20. Фізичні особи як суб'єкти приватного права.
21. Правоздатність та дієздатність фізичних осіб.
22. Правовий статус фізичних осіб (громадяни, апатриди, біпатриди, біженці, вимушені переселенці, внутрішньо переміщені особи, особи без громадянства та ін.).
23. Поняття та правове значення індивідуалізації фізичної особи. Ім'я фізичної особи та її значення. Місце проживання фізичної особи. Інші ознаки індивідуалізації фізичної особи.
24. Визнання особи безвісти відсутньою, померлою.
25. Правовий статус фізичної особи-підприємця.
26. Юридичні особи як суб'єкти приватного права. Теорія походження юридичних осіб.
27. Поняття та ознаки юридичної особи.
28. Юридичні особи публічного права як учасники приватноправових відносин.
29. Право та дієздатність юридичних осіб.

30. Поняття індивідуалізації юридичних осіб та її правове значення.
31. Індивідуальні ознаки комерційних юридичних осіб.
32. Створення юридичної особи. Життєвий цикл юридичної особи.
33. Права та обов'язки юридичних осіб приватного права.
34. Поняття юридичної особи публічного права.
35. Держава як особливий суб'єкт приватного права.
36. Історичні аспекти виникнення правочинів в електронній формі.
37. Забезпечувальні засоби здійснення правочинів в електронній формі (електронний цифровий підпис, електронний документообіг).
38. Поняття сутності правочинів в електронній формі.
39. Права та обов'язки учасників приватних правовідносин в Інтернеті.
40. Правове регулювання електронної комерції.
41. Особливості правочинів цифровими товарами.
42. Інтернет як торгова площа каталогів здійснення правочинів.
43. Ризик та перспективиздійснення правочинів в електронній формі.
44. Зворотне відсилання.
45. Відсилання до права третіх країн.
46. Обхід закону.
47. Імунітет держави у приватноправових відносинах, ускладнених іноземним елементом.
48. Договірні відносини, ускладнені іноземним елементом.
49. Виконання рішень іноземних судів.
50. Проблеми вибору юрисдикції. Колізійна норма.
51. Поняття охорони і захисту прав та інтересів фізичних осіб.
52. Способи захисту приватних прав та інтересів фізичних осіб.
53. Порядок захисту приватних прав та інтересів фізичних осіб.
54. Зловживання правом у приватноправових відносинах.
55. Поняття обмеження прав.
56. Генезис поняття забезпечення виконання зобов'язань.
57. Історичні передумови виникнення, поняття, предмет та стягнення неустойки.
58. Поняття способів забезпечення виконання зобов'язань.
59. Окремі способи забезпечення виконання зобов'язань.
60. Поняття та види зобов'язань.
61. Судова практика застосування видів забезпечення виконання зобов'язань.
62. Поняття неустойки. Види неустойки. Предмет неустойки.
63. Збиток та його визначення. Упущена вигода та її визначення.
64. Поняття притримання. Ознаки притримання.
65. Поняття поруки. Ознаки поруки. Правове становище поручителя.
- Припинення поруки.
66. Поняття та ознаки гарантії. Правове становище гаранта. Припинення гарантії.
67. Поняття та функції завдатку.
68. Право людини на життя та усунення небезпеки, яка загрожуватиме життю та здоров'ю. Здійснення репродуктивних прав людини. Здійснення права на участь у наукових, медичних та інших дослідженнях.
69. Право людини на здоров'я, медичну допомогу та пов'язані з ними права.
70. Поняття та зміст права на здоров'я.
71. Здійснення права на донорство та трансплантацію.
72. Договірне регулювання зберігання анатомічних матеріалів.
73. Право на особисту безпеку у системі особистих немайнових прав людини.
74. Здійснення права на безпечність об'єктів споживання.
75. Здійснення права на безпечність умов соціального буття.
76. Право на особисту недоторканність та свободу у системі особистих немайнових прав людини.
77. Поняття та зміст права на особисту недоторканність. Здійснення права на особисту недоторканність при використанні гіпнозу та поліграфа.
78. Здійснення права на особисту недоторканність шляхом вирішення питання про цілісність організму при житті та після смерті.

79. Поняття та зміст права на особисту свободу. Проблеми здійснення права на свободу від обмеження власної волі.
80. Правове регулювання здійснення права на свободу поведінки тавчників.
81. Право на володіння та використання зброї.
82. Право на сім'ю та особисте влаштування у системі особистих немайнових прав.
83. Поняття та здійснення права на сім'ю.
84. Поняття та здійснення права на особисте влаштування.
85. Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Право на свободу літературної і художньої творчості.
86. Право на свободу наукової і технічної творчості. Штучний інтелект. Сприяння здійсненню прав інтелектуальної власності на результати наукової діяльності.
87. Право на вибір роду занять. Збройне волонтерство (легальне найманство). Державна служба.
88. Право на свободу пересування.
89. Право на мирні зібрання та об'єднання.
90. Право на гідність.
91. Співвідношення публічного та приватного права в сімейних відносинах.
92. Сім'я, родинність (кровна спорідненість), свояцтво: поняття та юридичне значення.
93. Шлюбний договір.
94. Окремі аспекти сімейних відносин, ускладнені іноземним елементом.
95. Матеріальні гарантії членів сім'ї (в сім'ї / після розірвання шлюбу).
96. Спадкове право на житловий будинок, квартиру, інше нерухоме майно.
97. Успадкування майна, належного фермерському господарству.
98. Спадкове право на транспортні засоби.
99. Право на банківський вклад і отримання грошових виплат.
100. Найбільш поширені способи порушення авторського права і суміжних прав боротьбою з ними. Піратство. Контрафакція. Плагіат.
101. Презумпція авторства. Суб'єкти авторського права.
102. Особисті немайнові права автора. Вільне використання твору без згоди автора.
103. Право автора на плату за використання його твору.
104. Охорона та захист авторських і суміжних прав.
105. Колективне управління виключними правами.
106. Особливості митного контролю об'єктів інтелектуальної власності.
107. Правове регулювання відносин у сфері спорту та фізкультури.
108. Особливості правового регулювання фізкультури в Україні.
109. Договори на надання послуг у сфері фізкультури. Трасфер спортсменів.
110. Правові гарантії. Захист прав та свобод спортсменів.
111. Правовий статус агентів та спортивних клубів.
112. Правове регулювання освітньої сфери. Джерела педагогічного права.
113. Структура освітньої сфери.
114. Особливості правового регулювання надання освітніх послуг в Україні.
115. Договори на надання послуг у сфері освіти.
116. Правові гарантії учасників освітнього процесу.
117. Захист прав та свобод учнів, студентів, курсантів.
118. Навчальний заклад як учасник приватноправових відносин.
119. Трудові правові відносини в системі приватноправових.
120. Правові особливості встановлення гарантій соціальної справедливості.
121. Правовий статус учасників АТО. Соціальний захист учасників АТО та членів їхніх сімей.
122. Актуальні проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.
123. Актуальні проблеми соціального захисту вимушених переселенців.

ІХ. Рекомендовані джерела інформації

Нормативно-правові акти

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (із змінами і доповненнями).

2. Цивільний кодекс України : від 16 січня 2003 року // *Голос України*. – 2003. – № 47–48 (із змінами і доповненнями).
3. Цивільний процесуальний кодекс України : від 18.03.2004 № 1618-IV : за станом на 15 грудня 2017 р. // *Офіційний вісник України*. – 2004. – № 16 (07.05.2004). – Ст. 1088 (із змінами).
4. Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005 № 2747-IV (ред. з 15.12.2017) // *Офіційний вісник України*. – 2005. – № 32 (26.08.2005). – Ст. 1918.3.
5. Господарський кодекс України : від 16 січня 2003 року // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – № 18. – Ст. 144 (із змінами і доповненнями).
6. Сімейний кодекс України : Кодекс : від 10.02.2002 № 2947-III // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135 (з останніми змінами). 4. Про дію міжнародних договорів на території України : Закон України : від 10 грудня 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1992. – № 10. – Ст. 137 (із змінами і доповненнями).
7. Кодекс законів про працю України // *Відомості Верховної Ради УРСР*. – 1971. – № 50. – Ст. 375.
8. Про міжнародне приватне право : Закон України : від 23.06.2005 № 2709-IV (остання редакція від 09.06.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/page>.
9. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерства та інших органів виконавчої влади : Указ Президента України : від 3 жовтня 1992 р. // *Збірник Указів Президента України*. – 1992. – № 4.
10. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України : від 10 червня 1997 р. // *Офіційний вісник України*. – 1997. – № 24. – Ст. 11.
11. Про судову практику в спорах про встановлення фактів, що мають юридичне значення : Постанова Пленуму Верховного Суду України : від 31.03.1995 р. // *Збірник Постанов Пленуму Верховного Суду України*. – Сімферополь, 1998. – С. 646–657.
12. Про нотаріат : Закон України : від 2 вересня 1993 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – № 39. – Ст. 383 (із змінами і доповненнями).
13. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджена наказом Міністерства юстиції України : від 3 березня 2004 р. // *Офіційний вісник України*. – 2004. – № 15 (із змінами і доповненнями)
14. Про судову практику в справах про визнання угод недійсними : Постанова Пленуму Верховного Суду України : від 28 квітня 1978 р. // *Збірник Постанов Пленуму Верховного Суду України (1963–1995)*. – К., 1996. – № 3.
15. Про господарські товариства : Закон України : від 19 вересня 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
16. Про Державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України : від 15 травня 2003 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263 (із змінами і доповненнями).
17. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України : від 21 травня 1997 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1997. – № 24. – Ст. 70 (із змінами і доповненнями).
18. Про електронний цифровий підпис : [Текст] : Закон України : офіц. текст : станом на 22 травня 2003 року // *Відомості Верховної Ради України*. – К., 2003. – № 36. – Ст. 276; 2001. – № 10. – Ст. 44.
19. Про електронну комерцію : [Текст] : Закон України : офіц. текст : станом на 3 вересня 2015 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2015. – № 78. – Ст. 2590; *Офіційний вісник України*. – К., 2003. – № 36. – Ст. 276.
20. Про електронні документи та електронний документообіг [Текст] : Закон України : офіц. текст : станом на 3 вересня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85>
21. Типовой закон об электронной торговле Комиссии Организации Объединенных Наций по праву международной торговли [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_321
22. Про виконавче провадження : Закон України : від 02.06.2016 № 1404-VIII // *Офіційний вісник України*. – 2016. – № 53. – С. 36. – Ст. 1852 (з останніми змінами).

23. Про житлово-комунальні послуги : Закон України : від 24.06.2004 № 1875-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 47. – Ст. 514 (з останніми змінами). 67

24. Про затвердження Типового договору про надання послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій : Постанова Кабінету Міністрів України : від 20.05.2009 № 529 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 40–42. – С. 134 (ДІ); С. 45. – Стаття 1353 (з останніми змінами).

25. Тимчасовий порядок реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів : наказ Міністерства юстиції України «Про реалізацію арештованого майна шляхом проведення електронних торгів» : від 02.10.2015 № 1885/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/z1200-15> (з останніми змінами).

26. Порядок реалізації арештованого майна : наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна» : від 29.09.2016 № 2831/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1301-16> (з останніми змінами).

27. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції : Постанова № 2 Пленуму Верховного Суду України : від 12 червня 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua>

28. Постанова Верховного Суду України : від 10 жовтня 2012 р. у справі № 6-110цс12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua>

29. Постанова Верховного суду України : від 24 жовтня 2012 р. у справі № 6-116цс12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua>

30. Постанова Верховного Суду України : від 13 лютого 2013 року № 6-174цс12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua>

31. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України : інформаційний лист Господарського суду України : від 07.04.2008 № 01-8/211 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08

32. Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання : від 23 листопада 2007 р. // Офіційний вісник України. – 2013. – № 12. – Ст. 453.

33. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном : від 20 червня 1956 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 45. – Ст. 1496.

34. Про затвердження Плану дій для реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України : від 23.11.2015 № 1393 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/>

35. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій : наказ Міністерства охорони здоров'я України : від 09.09.2013 № 787 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>.

36. Про затвердження Інструкції про порядок використання допоміжних репродуктивних технологій : наказ Міністерства охорони здоров'я України : від 23.12.2008 № 771 // ОВУ. – 2009. – № 24. – Ст. 817.

37. Протокол ООН про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uncjin.org / Documents/ Conventions / dcatoc / final_documents_2 / convention_%20traff_

38. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гарнага проти України» : від 16 травня 2013 р. (заява № 20390/07) // Офіційний вісник України. – 2014. – № 1. – Ст. 30.

39. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів : постанова Пленуму Верховного Суду України : від 15 травня 2006 р. № 3 // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 7. – С. 16–20.

40. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України : від 1 червня 2000 р. № 1771-III із змінами і доповненнями, внесеними Законом України : від 21 грудня 2000 р. № 2188-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 8. – Ст. 37.

41. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України : від 15 грудня 1993 р. № 3699-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 8. – Ст. 37; 2001. – № 8. – Ст. 37.

42. Про науково-технічну інформацію : Закон України : від 25 червня 1993 р. № 3322-ХП // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – Ст. 345.

43. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України : від 15 грудня 1993 р. № 3688-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 36; 2001. – № 8. – Ст. 37.

44. Про авторське право і суміжні права : Закон України : від 11 липня 2001 р. № 2627-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.

45. Про колективні договори і угоди : Закон України : від 01.07.1993 № 3356-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 36. – Ст. 361.

46. Про житловий фонд соціального призначення : Закон України : від 12.01.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

47. Про житлово-комунальні послуги : Закон України : від 24.06.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

48. Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків : Закон України : від 04.09.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

49. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України : від 29.11.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

50. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : Закон України : від 14.05.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/417-19>

51. Про приватизацію державного житлового фонду : Закон України : від 19.06.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

52. Про заходи щодо забезпечення житлових прав мешканців гуртожитків : Указ Президента України : від 24.11.2008 № 1073/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

53. Про реалізацію Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» : затв. Постановою Кабінету Міністрів України : від 11.10.2002 № 1521 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

54. Про захист прав споживачів : Закон України : в редакції від 1 грудня 2005 р. // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 9. – 18 січня.

55. Правила побутового обслуговування населення : затв. Постановою Кабінету Міністрів України : від 16 травня 1994 р. № 313 // Урядовий кур'єр. – 1994. – № 86.

56. Положення про порядок накладення та стягнення штрафів за порушення законодавства про захист прав споживачів : затв. Постановою Кабінету Міністрів України : від 17 серпня 2002 р. № 1177 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 34. – Ст. 1587.

57. Порядок формування фондів житла для тимчасового проживання та Порядку надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання : затв. Постановою Кабінету Міністрів України : від 31 березня 2004 р. № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

58. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України : від 25.03.1992 № 2232-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 27. – Ст. 385 (зі змінами та доповненнями : від 10.11.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>

59. Про соціальний і правовий статус військовослужбовців і членів їх сімей : Закон України : від 20.12.1991 № 2011-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 15. – Ст. 190 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>

60. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України : від 09.04.1992 № 2262-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 29. – Ст. 399 (зі змінами та доповненнями : від 06.05.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>

61. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України : від 22.10.1993 № 3551-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 45. – Ст. 425. – 2016 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>

62. Про поховання та похоронну справу : Закон України : від 10.07.2003 № 1102-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 7. – Ст. 47 (зі змінами та доповненнями : від 09.12.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1102-15>

63. Про грошове забезпечення військовослужбовців : Постанова Кабінету Міністрів України : від 22.05.2000 № 829 (зі змінами 139 та доповненнями : від 22.04.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/583-92-%D0%BF>

64. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України : від 20.10.2014 № 1706-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1.

65. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України : від 08.07.2011 № 3671-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 16. – Ст. 146.

66. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України : від 15.04.2014 № 1207-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 26. – Ст. 892.

67. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010 // Вид. офіційне. – К. : Соцінформ, 2010. – 746 с.

68. Декларація стосовно трансплантації людських органів : Декларація Всесвітньої медичної асоціації ООН : від 30.10.1987 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_330

69. Положення про торгівлю живими органами: Всесвітня медична асоціація; Положення, Міжнародний документ : від 01.10.1985 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990_024

70. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України : від 19.11.1992 № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.

71. Про заборону репродуктивного клонування людини : Закон України : від 14.12.2004 № 2231-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 5. – Ст. 111. 151

72. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині : Закон України : від 16.07.1999 № 1007-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – Ст. 377.

73. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти : Постанова Кабінету Міністрів України : від 17.09.1996 № 1138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF>.

Основна

74. Аблятіпова Н. А. Проблеми сурогатного материнства в Україні / Н. А. Аблятіпова // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – С. 167–172.

75. Азимов Ч. Поняття і зміст приватного права / Ч. Азимов // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – № 3. – С. 50–58.

76. Агафонов С. А. Римське право : навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / С. А. Агафонов. – К. : КНЕУ, 2005. – 143 с.

77. Авдєєва М. С. Особливості формування житлових будинків в умовах відродження національних традицій в архітектурі модерну Києва на початку ХХ століття / М. С. Авдєєва // Проблеми розвитку міського середовища : науково-технічний збірник / М-во освіти і науки України ; Нац. авіац. ун-т. – Київ, 2015. – Вип. № 2 (14). – С. 3–9.

78. Аномалії в цивільному праві України : навч.-практ. посібник / відп. ред. Р. А. Майданик. – К. : Юстиніан, 2007. – 912 с.

79. Антонов С. В. Правове регулювання застосування допоміжних репродуктивних технологій і захист прав їх учасників в Україні та за кордоном // Управління закладом охорони здоров'я. – 2009. – № 6. – С. 11–19.

80. Акціонерне право : навчальний посібник / за заг. ред. В. В. Луця, О. Д. Крупчана. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004.

81. Бакірова Ю. Договори соціального і комерційного найму як юридичні факти, що породжують житлові правовідносини / Ю. Бакірова // Сімейне та житлове право. – 2008. – № 3. – С. 26–30.

82. Балюк Ю. Закріплення права спільної власності подружжя на житло / Ю. Балюк // Підприємництво, господарство і право : щомісячний науково-практичний юридичний журнал / Н.-д. ін-т приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України ; ТОВ «Гарантія». – Київ, 2015. – № 2 (230). – С. 23–26.
83. Балюк Ю. Способи набуття права спільної власності фізичних осіб на житло / Ю. Балюк // Підприємництво, господарство і право. – 2014. – № 11. – С. 8–12.
84. Бернацький М. В. Поняття житлового фонду та проблема його класифікації / М. В. Бернацький // Приватне право і підприємництво. – 2013. – Вип. 12. – С. 129–132.
85. Бобровська О. М. Визначення порядку користування житловим приміщенням за договором соціального найму / О. М. Бобровська // Сімейне і житлове право. – 2008. – № 6. – С. 10–13.
86. Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми : монографія / І. А. Безклубий. – К., 2005. – 378 с.
87. Бичківський О. О. Порівняльно-правовий аналіз законодавчого врегулювання питань щодо можливості вчинення заповіту неповнолітнім особам / О. О. Бичківський // Запорізькі правові читання : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 14–15 трав. 2010 р. : тез. допов. – Запоріжжя : ЗНУ, 2010. – Т. 2. – С. 227–230.
88. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : моногр. / С. С. Бичкова. – К. : Атіка, 2011. – 420 с.
89. Боднар Т. В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві / Т. В. Боднар. – К. : Юрінком Інтер, 2005.
90. Борисова В. І. До чинників, що характеризують цивільне право України як галузь приватного права / В. І. Борисова // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 2 (41). – С. 105–116.
91. Борисова В. І. Установа – одна з організаційно-правових форм юридичної особи / В. І. Борисова // Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 2002. – Вип. 57. – С. 27–34.
92. Борисова В. І. Про залежність юридичних осіб / В. І. Борисова // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 3. – С. 102–109.
93. Борисова В. І. До проблеми правосуб'єктності юридичної особи [Текст] / В. І. Борисова // Пробл. законності : республ. міжвід. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків : НЮАУ, 2000. – Вип. 43. – С. 35–38.
94. Борисова В. І. Юридична особа – універсальна правова форма участі організацій у цивільному обороті / В. І. Борисова // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2003. – № 2. – С. 3–13.
95. Буркацький Л. К. Зразки цивільно-правових документів на захист прав та інтересів громадян : наук.-практ. посіб. / Л. К. Буркацький. – К. : Юрінком Інтер. – 2017. – 416 с.
96. Буткевич В. П. Міжнародне право: Основні галузі / В. П. Буткевич. – К. : Либідь, 2004. – 299 с.
97. Васильєв С. В. Особливості розгляду окремих категорій цивільних справ : навчальний посібник / С. В. Васильєв. – Харків : Еспада, 2012. – 370 с.
98. Венедиктов В. С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве / В. С. Венедиктов. – Харьков : Консум, 1996. – 136 с.
99. Верховенство права (доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 року) 160 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт «Council of Europe». – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr).
100. Винник О. Имущественная самостоятельность как необходимое условие для осуществления предпринимательской деятельности (проблема правового режима имущества субъекта предпринимательства) / О. Винник // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1997. – № 3. – С. 3–6.
101. Винар Л. В. Правовий статус юридичних осіб, заснованих державою : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л. В. Винар. – Львів, 2006. – 21 с.

102. Волинець Т. В. Правове регулювання вчинення електронних правочинів / Т. В. Волинець // Європейські перспективи. – 2016. – № 1. – С. 152–156.
103. Гаро Г. 11 новел законодавства щодо належного утримання дитини: простими словами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://protokol.com.ua/ru/11_novel_zakonodavstva_shchodo_nalegnogo_utrimannya_ditini_prostimi_slovami/.
104. Гармонізація трудового законодавства України із законодавством Європейського Союзу : монографія / Хуторян Н. М., Баранюк Ю. В., Дріжчана С. В., Гаращенко Л. П., Лаврінчук І. П., Макогон О. В., Стадник М. П., Чанишева Г. І.; від. ред. Н. М. Хуторян. – К. : ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2008. – 304 с.
105. Галянтич М. К. Здійснення та судовий захист суб'єктивних житлових прав : монографія [Текст] / М. Галянтич, А. Дрішлюк, Л. Лічман. – Київ-Тернопіль : НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, Підручники і посібники, 2009. – 496 с.
106. Галянтич М. К. Проблеми правового регулювання відносин у житловій сфері: Правові проблеми реалізації житлових прав громадян / М. К. Галянтич // Юридична Україна. – 2006. – № 8. – С. 81.
107. Галянтич М. К. Захист житлових інтересів фізичних осіб / М. К. Галянтич // Актуальні проблеми приватного права : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 92-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова, 28 лют. 2014 р. / Нац. юрид. акад. імені Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, 2014. – С. 18–22.
108. Галянтич М. К. Житлове право України : навчальний посібник / М. К. Галянтич. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 528 с.
109. Галянтич М. К. Правове значення поняття «норма жилої площі» за законодавством України / М. К. Галянтич // Актуальні проблеми науки і практики цивільного, житлового та сімейного права : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 91-річчю з дня народж. доктора юрид. наук, проф. В. П. Маслова (Харків, 15 лют. 2013 р.) / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», Нац. акад. прав. наук України. – Х. : Право, 2013. – С. 16–20.
110. Галянтич М. К. Матеріальний та процесуальний зміст захисту житлових прав фізичних осіб / М. К. Галянтич // Приватне право і підприємництво. – 2016. – Вип. 16. – С. 124–127.
111. Гетманцев М. О. Категорія «інтерес» у цивільному процесуальному праві / М. О. Гетманцев // Приватне право і підприємництво. – 2016. – Вип. 15. – С. 38–42.
112. Гетманцев О. В. Формування та розвиток цивільного процесуального законодавства в Україні: питання історичної періодизації / О. В. Гетманцев // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – Випуск 644. Правознавство. – С. 82–87.
113. Грабовий А. Новації цивільного процесу [Електронний ресурс] / А. Грабовий // «Новости ЮРЛИГА». – Режим доступу : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2017/5/26/160298.htm>. – Назва з екрану.
114. Грабовська Г. М. Форми захисту прав споживачів у випадку придбання ними товарів неналежної якості / Г. М. Грабовська // Право і суспільство. – 2014. – № 4. – С. 62–66
115. Дерій О. О. Поняття аліментного зобов'язання / О. О. Дерій // Держава і право. – 2013. – Вип. 59. – С. 282–287.
116. Демьянова Е. В. Верховенство права в гражданском судопроизводстве: функциональные аспекты содержания / Е. В. Демьянова. – 2014. – № 12/2. – С. 32–35.
117. Довгерт А. С. Методологічне значення ідеї наднаціонального цивільного права / А. С. Довгерт // Право України. – 2009. – № 8. – С. 15–19.
118. Договір як універсальна правова конструкція : монографія / А. П. Гетьман, В. І. Борисова, О. П. Євсєєв та ін.; за ред. А. П. Гетьмана та В. І. Борисової. – Х. : Право, 2012. – 432 с.
119. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
120. Дудла І. О. Захист прав споживачів : навчальний посібник / І. О. Дудла. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 448 с
121. Енциклопедія цивільного права України / відп. ред. Я. М. Шевченко ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К. : Ін Юре, 2009. – 952 с.

122. Електронна торгівля (правовий аспект регулювання) : монографія / В. В. Костицький, А. М. Новицький, В. С. Гаркуша, Н. Б. Новицька ; за заг. ред д.ю.н., професора В. В. Костицького. – К. : МП Леся, 2007. – 212 с.
123. Електронна комерція: правові засади та заходи удосконалення : монографія / В. Брижко, А. Новицький, В. Цимбалюк, М. Швець ; за редакцією : члена-кореспондента АПРН України М. Швеця (заг. ред.), А. Москаленко, к.ф.-м.н. О. Гладківської. – К. : НДЦП АПРН України, 2008. – 149 с.
124. Електронний банкінг (організаційно-правове забезпечення) : монографія / Новицький А. М., Новицька Н. Б., Позняков С. П., Цимбалюк В. С., Усатий Г. О., Брижко В. М. ; за заг. ред. А. М. Новицького. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2008. – 274 с.
125. Енциклопедія цивільного права України / відп. ред. Я. М. Шевченко; ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К. : Ін Юре, 2009. – 952 с.
126. Єфімов О. Електронний договір в е-комерції: стислий юридичний аналіз / О. Єфімов // Бухгалтерія. – 2016. – № 50 (1245). – С. 40–43.
127. Жеков В. І. Правочини, які порушують публічний порядок за цивільним законодавством України : автореферат. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / В. І. Жеков. – Одеса, 2006. – 20 с.
128. Жеков В. І. Правочини, що порушують публічний порядок: до характеристики складу / В. І. Жеков // Науковий часопис «Університетські наукові записки». – 2005. – № 3. – С. 129–132.
129. Жилінкова І. В. Проблеми правового режиму майна членів сім'ї : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Жилінкова Ірина Володимирівна; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 39 с.
130. Задорожний Ю. А. Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім'ї та України : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ю. А. Задорожний. – Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2008. – 21 с.
131. Заїка Ю. О. Спадкове право в Україні: становлення і розвиток : монографія / Ю. О. Заїка. – 2-ге вид. – К. : КНТ, 2007. – 288 с
132. Захарова О. Система процесуальних гарантій в цивільному процесі / О. Захарова // Національний юридический журнал: теорія и практика. – 2015. – № 3, том 1. – С. 47–49.
133. Змієвець С. До проблеми легалізації одностатевих шлюбів / С. Змієвець // Юридичний журнал. – 2009. – № 7–8. – С. 58–64.
134. Захист прав споживачів: соціально-правовий аспект / Мазаракі А. А., Язвінська О. М., Ніколаєва Л. В., Притульська Н. В., Іваненко Л. М. ; Л. В. Ніколаєва (заг. ред.) ; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К. : КНТЕУ, 2002. – 311 с.
135. Іванов С. О. До питання поділу юридичних осіб на юридичні особи приватного права та публічного права / С. О. Іванов // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2005. – № 3 (15). – С. 100–106.
136. Іванов С. О. Особливості правового статусу публічних (державних) юридичних осіб: досвід Польщі [Електронний ресурс] / С. О. Іванов // Сучасні проблеми порівняльного правознавства : зб. наук. праць / за ред. Ю. С. Шемшученка, Я. В. Лазура; упор. : О. В. Кресін, М. В. Савчин. – Ужгород – Київ : Вид-во «Говерла», 2015. – 218 [141–143] с. – Режим доступу : <http://dspace.uzhnu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/lib>
137. Іванов С. О. Особливості розгляду судових справ щодо державних бюджетних установ – відповідачів [Електронний ресурс] / С. О. Іванов // Наукове фахове видання «Часопис Національного університету «Острозька академія». – 2013. – № 2(8). – Серія «Право». – Режим доступу : <http://www.lj.oa.edu.ua/archives/n2-2013>.
138. Іванов С. О. Сутність правосуб'єктності юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах: досвід зарубіжних країн / С. О. Іванов // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2010. – № 4 (36). – С. 41–47.
139. Іванов С. О. До питання про обсяг цивільної правоздатності (підприємницьких) юридичних осіб приватного права: 40 порівняльний досвід законодавства іноземних держав [Електронний ресурс] / С. О. Іванов // Порівняльно-аналітичне право : електронне науково-

практичне фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – 2016. – № 6. – С. 88–92. – Режим доступу : <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/81>

140. Іванов С. О. Доктрина *Ultra vires* в діяльності юридичних осіб публічного права [Електронний ресурс] / С. О. Іванов // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 303–310. – Режим доступу : <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11icoopp.pdf>

141. Іваненко Л. М. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів (покупців) / Л. М. Іваненко. – К. : Юмана, 2009. – 224 с.

142. Іншин М. І. Ідеологічні основи сучасного трудового права України : монографія / М. І. Іншин, В. І. Щербина. – Х. : Діса плюс, 2016. – 328 с.

143. Интеллектуальная собственность в Украине : правовые основы и практика : науч.-практ. изд. в 4-х т. / под общ. ред. А. Д. Святоцкого. – Т. 1 : Право интеллектуальной собственности / С. А. Довгий, В. С. Дробязко, В. А. Жаров и др.; под ред. В. М. Литвина, С. А. Довгого. – К. : Ін Юре, 1999. – 492 с.

144. Калюжний Р. А. Римське приватне право : підруч. для вищ. навч. закл. / Р. А. Калюжний, В. М. Вовк. – К. : Атіка, 2014. – 408 с.

145. Кравчук В. М. Соціально-правова природа юридичної особи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / В. М. Кравчук. – Львів, 2000. – 245 с.

146. Ковальчук Я. В. Право на складання заповіту / Я. В. Ковальчук // Юридичний журнал. – 2006. – № 10 (52). – С. 32–33.

147. Коренга Ю. В. Аналіз основних понять сурогатного материнства / Ю. В. Коренга // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 15 (2). – С. 1–5.

148. Короєд С. О. Процесуальне забезпечення ефективності цивільного судочинства : моногр. / С. О. Короєд. – К. : МП Леся, 2013. – 509 с.

149. Кодифікація трудового законодавства України : монографія / Хуторян Н. М., Лавров О. Я., Вишновецька С. В. та ін.; за ред. Хуторян Н. М., Іншина М. І., Прилипка С. М., Ярошенка О. М. – Харків : Вид-во «ФІНН», 2009. – 432 с.

150. Кармаза О. О. Проблеми реалізації громадянами права на житло в Україні / О. О. Кармаза // Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави. – Черкаси, 2014. – С. 261–265.

151. Кармаза О. Теоретичні основи визначення джерел житлового права / О. О. Кармаза // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2012. – Вип. 93. – С. 64–66. – (Юридичні науки).

152. Ковтун М. В. Ринок житла в сучасних економічних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.01 / М. В. Ковтун ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Київ, 2015. – 20 с.

153. Козинець І. Г. Генезис статусу осіб, переміщених усередині країни, за міжнародним правом / І. Г. Козинець // Вісник Чернігівського державного інституту права соціальних технологій та праці: щокв. наук. зб. – 2010. – № 4. – С. 26–29. – (Серія: Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки).

154. Колесник Г. Права й обов'язки наймача житлового приміщення та членів його сім'ї / Г. Колесник // Студентський юридичний журнал : додаток до журналу «Право України» / Редакція журналу «Право України». – Київ, 2013. – № 1. – С. 66–72.

155. Кугот Д. В. Загальна характеристика житлових правовідносин, які виникають в результаті користування житловими приміщеннями у гуртожитках / Д. В. Кугот // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 396–399.

156. Колеснік Т. В. Забезпечення дисципліни праці в умовах ринкової економіки: теорія та практика : монографія / Т. В. Колеснік. – Харків : У справі, 2017. – 428 с.

157. Костюченко О. Є. Державне і договірне регулювання відносин у сфері праці : монографія / О. Є. Костюченко. – К. : УБС НБУ, 2011. – 187 с.

158. Костюченко О. Є. Правове регулювання матеріальної відповідальності роботодавця: сучасний стан та перспективи розвитку / О. Є. Костюченко // Право та інновації. – 2016. – Випуск № 1 (13). – С. 81–88.

159. Костюченко О. Є. Трудовий договір чи найм: проблеми, право, розуміння / О. Є. Костюченко // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого /

ред. кол. : А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2010. – № 2. – С. 174–184. – (Серія : Економічна теорія та право).

160. Колісникова Г. Особливості цивільно-правового захисту прав споживачів / Г. Колісникова // Право України. – 2008. – № 3. – С. 100–102.

161. Кокин А. В. Проблемы процессуального представительства в электронном правосудии / А. В. Кокин // Вопросы экономики и права. – 2016. – № 1. – С. 21–25.

162. Кузнецова Н. С. Институт юридического лица в Гражданском кодексе Украины / Н. С. Кузнецова, І. М. Кучеренко // Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : монограф. / І. М. Кучеренко; НАН України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького. – К., 2004. – 388 с.

163. Кузнецова Н. С. Поняття та принципи цивільного права / Н. С. Кузнецова // Практика застосування окремих норм Цивільного кодексу України : практич. посібн. / кол. авт. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – С. 5–10.

164. Кучер В. Особливості визначення правочину таким, що порушує публічний порядок / В. Кучер // Право України. – 2003. – № 12. – С. 106–110.

165. Кізлова О. Поняття застави у проєкті Цивільного кодексу України / О. Кізлова // Українське право. – 1997. – № 3. – С. 150–151.

166. Коваленко О. В. Особливості застосування електронної форми договору / О. В. Коваленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – № 3. – С. 71–75.

167. Ковальчук Т. Становлення та розвиток законодавства України про особисті немайнові права батьків / Т. Ковальчук // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 12. – С. 72–75.

168. Лаговська Н. В. Прийняття спадщини / Н. В. Лаговська, Р. Б. Шишка // Цивільне право України : підручник. Особлива частина / ред. Р. Б. Шишка. – К. : Вид. Ліра-К, 2015. – 1024 с.

169. Лаговська Н. В. Загальні положення про спадкування в Україні / Н. В. Лаговська // Спадкове право в Україні : навч. посібник / ред. Р. Б. Шишка. – К. : Вид. Ліра-К, 2014. – 216 с.

170. Лащак В. В. Система захисту прав споживачів у провідних країнах світу / В. В. Лащак, Т. В. Лащак // Наукові записки 129 Національного університету «Острозька академія» : збірник наукових праць / ред. кол. : І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 25. – С. 15–18. – (Серія «Економіка»).

171. Левківський Б. Юридична природа договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно / Б. Левківський, Є. Виговська // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 6. – С. 61–64.

172. Лещенко Л. В. Право на житлову нерухомість у складі спадщини / Л. В. Лещенко // Проблеми законності : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2015. – Вип. 129. – С. 115–122.

173. Лакей І. А. Аліментне зобов'язання на утримання дитини як вид сімейного правовідношення / І. А. Лакей, І. В. Чеховська // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 4. – С. 88–91.

174. Луць А. В. Свобода договору в цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / А. В. Луць. – К., 2001.

175. Луць В. Кодифікація договірної права / В. Луць // Українське право. – 1997. – № 3. – С. 142–143.

176. Майданик Р. А. Розвиток приватного права України : монографія / Р. А. Майданик. – К. : Алерта, 2016. – С. 59–60.

177. Майданик Р. Договір про сурогатне материнство за українським правом: питання теорії та практики / Р. Майданик // Право України. – 2012. – № 9. – С. 215–225.

178. Майданик Р. А. Договір про надання медичних послуг / Р. А. Майданик // Медичне право. – 2010. – № 5(І). – С. 52–66.

179. Майданик Р. А. Питання цивільно-правової відповідальності за договором про надання медичних послуг // Право України. – 2011. – № 11–12. – С. 82–91.

180. Медичне право України : практикум / уклад. : Сенюта І. Я., Богомазова І. О., Кашинцева О. Ю., Клапятий Д. Й., Майданик Р. А., Січкоріз О. Є., Терещенко Х. Я., Хребтань У. Я., Шубак Х. М.; заг. ред. І. Я. Сенюта. – Львів : Світ, 2014. – 296 с.
181. Макарчук В. С. Основи римського приватного права : навч. посібник / В. С. Макарчук. – вид. 2-ге, доповн. – К. : Атіка; Х. : Право, 2015. – 256 с.
182. Мельник Я. Сімейна політика в Україні та межі втручання держави в інститут сім'ї: аналіз когнітивного дисонансу у світлі забезпечення європейських стандартів / Я. Мельник, О. Усаченко // *Vtsegrad Journal on Human Rights*. – 2015. – № 3. – С. 154–165.
183. Мезенцев К. Просторові трансформації житлових функцій у приміській зоні Києва / К. Мезенцев, Т. Ключко // *Часопис соціально-економічної географії : міжрегіональний збірник наукових праць / М-во освіти і науки України ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2015. – Вип. 18 (1). – С. 87–93.*
184. Менів Л. Д. Соціально-правова характеристика споживача та його прав / Л. Д. Менів // *Соціологія права : науково-практичний журнал*. – 2014. – № 3–4. – С. 73–79.
185. Менів Л. Д. Неустойка як форма відповідальності за порушення прав споживачів / Л. Д. Менів // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – 2015. – № 6-2. – С. 82–94. – (Серія «Юридичні науки»).
186. Менів Л. Д. До питання про відшкодування моральної шкоди за порушення прав споживачів / Л. Д. Менів // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. – 2015. – № 31. – С. 55–62. – (Серія «Право»).
187. Менів Л. Д. Деякі питання удосконалення поняття споживача / Л. Д. Менів // *Вісник Запорізького національного університету*. – 2014. – № 4. – С. 69–78. – («Юридичні науки»).
188. Менів Л. Д. Окремі питання захисту прав споживачів при придбанні товарів належної якості / Л. Д. Менів // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. – 2016. – № 40. – С. 55–62. – (Серія «Право»).
189. Мічурін Є. О. Правочини з житлом. Науково-практичне видання / Є. О. Мічурін. – Х. : СТРАЙД, 2003.
190. Мовчан О. В. Цивільно-правові способи захисту права власності дитини на житло / О. В. Мовчан // *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ : збірник наукових праць / Харківський національний університет внутрішніх справ*. – Харків, 2015. – № 1 (68). – С. 144–153.
191. Музика Л. А. Проблеми права комунальної власності в Україні : монографія / Л. А. Музика. – К. : Атіка, 2006. – 228 с.
192. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2-х т. – Т. I. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 830 с.
193. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2-х т. – Т. II. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1087 с.
194. Науково-практичний коментар «Цивільного процесуального кодексу України» / В. В. Забарський та ін.; ред. В. В. Богатир. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2015. – 688 с.
195. Никитченко Н. В. Визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом [Електронний ресурс] / Н. В. Никитченко // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. – 2012. – Вип. 19, т. 2. – (Серія : Право). – Режим доступу : https://scholar.google.com.ua/citations?user=UdK8f_cAAAAJ&hl=uk.
196. Никитченко Н. В. Визнання права як спосіб захисту прав суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / Н. В. Никитченко // *Проблеми законності : акад. зб. наук. пр.* – Х. : Нац. ун-т «ЮАУ ім. Я. Мудрого», 2011. – Вип. 117. – Режим доступу : https://scholar.google.com.ua/citations?user=UdK8f_cAAAAJ&hl=uk. 59
197. Никитченко Н. В. До питання попередження порушення прав та інтересів суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / Н. В. Никитченко // *Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. пр.* – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 53. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63648/60-Nykytchenko.pdf?sequence=1>.

198. Никитченко Н. В. Захист інтересів суб'єктів господарювання як платників податків / Н. В. Никитченко // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2011. – № 3 (54). – С. 182–187.
199. Никитченко Н. В. Право на самозахист: проблеми правового забезпечення / Н. В. Никитченко // Наукові читання, присвячені пам'яті В. М. Корецького : зб. наук. пр. / НАН України, Київський ун-т права. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2012. – С. 247–249.
200. Никитченко Н. В. Системоорганізуюча функція хозяйственного права в современном мире [Електронний ресурс] / Н. В. Никитченко, С. М. Грудницька // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 3. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Chkup_2014_3_31.pdf.
201. Негодченко В. О. Адміністративно-правові засоби забезпечення обігу інформації підрозділами інформаційно-аналітичного забезпечення органів внутрішніх справ / В. О. Негодченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – № 18, том 1. – С. 149–153. – (Серія : Юриспруденція).
202. Онгензихт В. Л. Воля и волеизъявление / В. Л. Онгензихт. – Душанбе, 1983.
203. Отрадна О. О. Поняття і функції неустойки: історія та сучасність / О. О. Отрадна // Право України. – 2001. – № 8. – С. 110–113.
204. Онопенко В. В. Актуальні проблеми кодифікації цивільного законодавства суверенної України : авторефер. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / В. В. Онопенко. – К., 1994.
205. Охорона і захист прав і інтересів фізичних та юридичних осіб у цивільних правовідносинах / за загальною редакцією Я. М. Шевченко. – Х. : Харків юридичний, 2011. – 528 с.
206. Підпригора О. А. Римське право : підруч. / О. А. Підпригора, Є. О. Харитонов; МОН України. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 528 с.
207. Підпригора О. А. Право інтелектуальної власності : підручник для студентів вищих навч. закладів / О. А. Підпригора, О. О. Підпригора. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 624 с.
208. Первомайський О. О. Окремі питання участі територіальних громад у цивільних правовідносинах // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 2. – С. 69–71.
209. Первомайський О. О. Окремі питання участі територіальних громад у цивільних правовідносинах / О. О. Первомайський // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 2. – С. 69–71.
210. Погрібний Д. І. Корпоративні права держави: поняття, підстави виникнення, механізм реалізації / Д. І. Погрібний. – Х. : Видавництво «ФІНН», 2009. – 168 с.
211. Подорожній Є. Ю. Особливості юридичної відповідальності у трудовому праві України : дис. ... доктор. юрид. наук : 12.00.05 / Подорожній Є. Ю. ; Київський університет імені Тараса Шевченка. – К., 2016. – 426 с.
212. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) / С. П. Погребняк. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
213. Позовне провадження : моногр. / В. В. Комаров та ін.; ред. : В. В. Комаров. – Х. : Право, 2011. – 551 с.
214. Плахтій Ю. Нормативно-правове забезпечення у сфері захисту прав споживачів / Ю. Плахтій, Р. Байцар // Вимірвальна техніка та технологія. – 2013. – № 74. – С. 84–88.
215. Права людини в сфері охорони здоров'я : практичний посібник / Берн І., Езер Т., Коен Дж., Оверал Дж., Сенюта І.; за наук.ред. І. Сенюти. – Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2012. – 552 с.
216. Правова природа представництва в цивільному судочинстві [Електронний ресурс] / А. Л. Ткаченко, Д. О. Волошина, О. Л. Ліманська, В. С. Яровий // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2014. – № 3Sm // Веб-сайт «Междисциплинарные исследования в науке и образовании: электронный научный журнал». – Режим доступу : <http://mino.esrae.ru/167-1390>. – Назва з екрану

217. Право інтелектуальної власності : академ. курс : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К. : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2002. – 672 с.
218. Право інтелектуальної власності : академ. курс : підручник для студентів вищих навч. закладів / за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К. : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2004. – 672 с.
219. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / за ред. В. А. Кройтора. – Харків : Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 268 с.
220. Право інтелектуальної власності : посібник / за ред. Р. Б. Шишки (кер. авт. кол.) та ін. – К. : МП Леся, 2014. – 344 с.
221. Ромовська З. Сімейний кодекс: погляд в майбутнє / З. Ромовська // Право України. – 2001. – № 2. – С. 58–66.
222. Рибачук В. Л. Соціальні і комерційні чинники реформи житлово-комунального господарства у сфері надання послуг споживачам / В. Л. Рибачук // Економіка та держава : міжнародний 120 науково-практичний журнал / Ін-т підготовки кадрів держ. служби зайнятості України ; ТОВ «Ред. журн. «Економіка та держава». – Київ, 2013. – № 1. – С. 94–97.
223. Рябова К. Особливості правовідносин, що виникають при використанні житлово-будівельних кооперативів як способу інвестування будівництва / К. Рябова // Підприємництво, господарство і право : щомісячний науково-практичний юридичний журнал / Н.-д. ін-т приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України ; ТОВ «Гарантія». – Київ, 2015. – № 4 (232). – С. 40–44.
224. Самілик Л. О. Проблеми забезпечення належного виконання зобов'язань зі сплати аліментів / Л. О. Самілик // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 6. – С. 85–88.
225. Сальникова Т. В. Оцінка зарубіжного досвіду фінансування житлового будівництва та реконструкції житлового фонду / Т. В. Сальникова // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії : науково-теоретичний журнал / Дніпропетровська державна фінансова академія. – Дніпропетровськ, 2017. – № 1 (33). – С. 84–96.
226. Світлична Г. О. Адвокат у цивільному судочинстві: процесуальне становище, підстави та форми надання правової допомоги / Г. О. Світлична // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Випуск 2, том 1. – С. 99–103. – (Серія : Юридичні науки).
227. Світлична Г. О. Представництво як форма надання правової допомоги в цивільному судочинстві / Г. О. Світлична // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 10-1, том 1. – С. 212–215. – (Серія : Юриспруденція).
228. Сенюта І. Я. Законодавче забезпечення донорства в Україні [Електронний ресурс] / Сенюта І. Я. // Вісник Львівського університету. – 2008. – Вип. 46. – С. 26–32. – (Серія юридична). – Режим доступу : http://law.lnu.edu.ua/fileadmin/user_upload/visnyk/46/vsn46_04.pdf.
229. Сенюта І. Медичне право: право людини на охорону здоров'я : монографія / І. Сенюта. – Львів : Астролябія, 2007. – 224 с. 10. Сучасне українське медичне право : монографія / за заг. ред. С. Г. Стеценка. – К. : Атіка, 2010. – 496 с.
230. Сібільов М. Загальна характеристика сфери приватного права / М. Сібільов // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 2 (25). – С. 123–134.
231. Сліпченко С. О. Римське приватне право в таблицях : навч. посібник / С. О. Сліпченко, Р. Б. Шишка. – Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2001. – С. 252.
232. Спадкування в Україні : мат-ли міжкаф. кругл. столу, м. Київ, 10 квіт. 2014 р. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – 107 с.
233. Спірні питання представництва юридичних осіб : постанова Вищого господарського суду : від 02.08.2001 № 2/487 // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 2.
234. Супрун Л. Окремі аспекти представництва у цивільному процесі за законодавством України та Іспанії: порівняльно-правовий аналіз [Електронний ресурс] / Л. Супрун // Юридичний журнал. – 2012. – № 6. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3791>

235. Татулич І. Ю. Засоби та гарантії ефективного цивільного судочинства [Електронний ресурс] / І.Ю. Татулич // Журнал східноєвропейського права. – 2016. – № 29. – С. 69–82. – Режим доступу : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2016/07/tatulych_29.pdf
236. Теорія держави і права : підруч. / О. В. Петришин та ін.; ред. О. В. Петришин. – Х. : Право, 2015. – 368 с.
237. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади в цивільному судочинстві : моногр. / О. С. Ткачук. – Х. : Право, 2016. – 600 с.
238. Тилик Т. Проблемні питання законодавчого регулювання реалізації житлових прав громадян / Т. Тилик // Юридична Україна : щомісячний науковий журнал / Київ. регіонал. центр Нац. акад. правових наук України ; ТОВ «Юрінком Інтер». – Київ, 2017. – № 1. – С. 48–53.
239. Тилик Т. Проблемні питання законодавчого регулювання реалізації житлових прав громадян / Т. Тилик // Юридична Україна. – 2015. – № 1. – С. 48–53.
240. Федик Є. І. Житлове право : навчальний посібник / Є. І. Федик. – К. : ТОВ «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. – 150 с.
241. Фещик Н. Адвокатська монополія на представництво в судах України – якісно позитивні зміни чи спосіб затягування клієнтів? [Електронний ресурс] / Н. Фещик // Офіційний сайт «Національна асоціація адвокатів України». – Режим доступу : <http://unba.org.ua/publications/1070-advokats-ka-monopoliya-napredstavnictvo-v-sudah-ukraini-yakisno-pozitivni-zmini-chi-sposibzatyaguvannya-klientiv.html>.
242. Фігурка М. В. Формування тарифів на житлово-комунальні послуги для населення України / М. В. Фігурка // Сталий розвиток економіки : міжнародний науково-виробничий журнал / Білоцерківський нац. аграрн. ун-т; ПВНЗ «Ун-т економіки і підприємництва»; ПП «Ін-т економіки, технологій і підприємництва». – Хмельницький, 2015. – № 1 (26). – С. 21–26.
243. Фролов В. Д. Цивільний кодекс України: Правові наслідки укладення юридичною особою правочину, якого вона не мала права вчиняти / В. Д. Фролов // Вісник господарського судочинства. – 2003. – № 4. – С. 168–188.
244. Фурса С. Я. Спадкове право: теорія та практика / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса. – К., 2002. – 496 с.
245. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві : науково-методичний посібник для суддів / Т. І. Фулей. – К., 2015. – 128 с.
246. Цивільне право України: Академічний курс : підруч. : у двох томах / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – Т. 1, 2. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.
247. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – 3-те вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер. 2010. – 1178 с.
248. Цивільне право України : підручник : у 2-х т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Т. 1. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 480 с.
249. Цивільне право. Практикум : навчальний посібник / відп. ред. Р. А. Майданик, Н. С. Кузнецова, О. В. Дзера. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 624 с.
250. Цивільне право України. Загальна частина [Текст] : підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Р. Б. Шишки. – К. : Вид. Ліра, 2015. – 1052 с.
251. Цивільне право України [Текст] : підручник / Є. О. Харитонов, Н. О. Саніахметова. – К. : Істина, 2003. – 776 с.
252. Цивільне право України [Текст] : підручник : у 2-х т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – Т. 1. – 319 с.
253. Цивільне право України. Загальна частина : підручник : у 2-х т. – Т. 1. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – К. : Юрінком Інтер, 2017. – 976 с.
254. Цивільне право: підручник : у 2-х т. – Т. 1 / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Бегова Т. І. та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011. – 656 с.

255. Цивільний процес : навчальний посібник / А. В. Андрушко, Ю. В. Білоусов, Р. О. Стефанчук, О. І. Угриновська та ін.; за ред. Ю. В. Білоусова. – К. : Прецедент, 2005. – 172 с.
256. Цивільний процес України : підруч. / С. В. Ківалов та ін.; ред. Р. М. Мінченко, І. В. Андронов. – Х. : Одісей, 2012. – 496 с.
257. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути : моногр. / В. В. Комаров та ін.; ред. В. В. Комаров. – Х. : Право, 2016. – 848 с.
258. Цивільний процес : навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти / К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін. – Х. : Право, 2017. – 234 с.
259. Цувіна Т. А. Право на суд у цивільному судочинстві : моногр. / Т. А. Цувіна. – Х. : Слово, 2015. – 281 с.
260. Цивільне право України: Академічний курс : підруч. : у двох томах / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – Т. 1, Т. 2. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.
261. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер. 2010. – 1178 с.
262. Хатнюк Н. Умови дійсності угод / Н. Хатнюк // Держава і право. – К., 2001. – Вип. 11. – С. 283–289.
263. Хатнюк Н. Юридична природа фіктивних та удаваних правочинів / Н. Хатнюк // Право України. – 2004. – № 4. – С. 37–41.
264. Харитонов Є. Деякі зауваження щодо системи договірного права у проекті Цивільного кодексу України / Є. Харитонов, О. Харитонova // Українське право. – 1997. – № 3. – С. 144–145.
265. Харитонов Є. О. Рецепції приватного права: парадигма прогресу / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova. – К-д. : Центрально-Українське видавництво, 2012. – С. 144.
266. Харитонов Є. О. Цивільне право України : підручник / Є. О. Харитонов, О. В. Старцев. – вид. 2-е, перероб. і доп. – К. : Істина, 2007. – 816 с.
267. Харитонов Є. О. Нариси теорії цивілістики (поняття та концепції) : моногр. / Є. О. Харитонов. – О. : Фенікс, 2008. – 464 с.
268. Чеховська І. В. Сурогатне материнство: теоретико-правові підходи до розуміння сутності / І. В. Чеховська // Міжнародний юридичний вісник Університету ДФС України. – 2017. – № 2 (6). – С. 56–62.
269. Чеховська І. В. Державна сімейна політика в Україні: теорія та практика реалізації : монографія / І. В. Чеховська. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2013. – 736 с.
270. Чеховська І. В. Співвідношення соціальної і сімейної політик: деякі теоретичні і практичні аспекти [Електронний ресурс] / І. В. Чеховська // Право та управління. – 2011. – № 1. – С. 416–474. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/prtup/2011_1/pdf/11hivipa.pdf.
271. Чеховська І. В. Формування культури здорового способу життя як засіб збереження репродуктивного здоров'я населення України / І. В. Чеховська // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2012. – № 3 (56). – С. 115–122.
272. Чеховська І. В. Соціальний захист одиноких матерів: аналіз основних положень законодавства / І. В. Чеховська // Актуальні проблеми сучасності (теорія та практика) : міжнародний юридичний вісник. – 2017. – № 1 (5). – С. 191–201. 140
273. Чеховская И. В. Проблемы организационно-правового и финансового обеспечения системы социальной защиты семей в Украине / И. В. Чеховская // Труд. Профсоюзы. Общество. – 2012. – № 4. – С. 84–87.
274. Чеховская И. В. Правовые аспекты социальной деятельности украинского государства по защите семьи / И. В. Чеховская // Вестник КазНУ. – 2013. – № 1 (65). – С. 107–113. – (Серия юридическая).
275. Чеховская И. В. Основные направления оптимизации системы предоставления социальных услуг семьям в Украине / И. В. Чеховская // Закон и жизнь. – 2013. – № 9/3 (261). – С. 266–269.

276. Чеховская И. В. Приоритетные направления оптимизации системы социальной защиты семей в Украине / И. В. Чеховская // Вестник КазНУ. – 2012. – № 3 (63). – С. 186–191. – (Серия юридическая).

277. Черняк О. Ю. Право споживача на захист в контексті адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу / О. Ю. Черняк // Університетські наукові записки. – 2010. – № 4 (32). – С. 70–75.

278. Шевчук Л. В. Заповіт як підстава виникнення правонаступництва в цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 / Шевчук Людмила Володимирівна; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2001. – 17 с.

279. Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України : дис. ... докт. юрид. наук / Шишка Р. Б. – Харків, 2004.

280. Шишка Р. Б. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні : монографія / Р. Б. Шишка. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 362 с

281. Шимон С. І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн : навч. посіб. / С. І. Шимон. – К. : КНЕУ, 2004. – 220 с.

282. Щербина В. С. Проблеми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання (матеріально-правовий та процесуальний аспекти) / В. С. Щербина // Українське комерційне право. – 2007. – № 8. – С. 12–20.

283. Юридична відповідальність та інші примусові заходи у трудовому праві : навч. посіб. / М. І. Іншин, В. І. Щербина, І. М. Ваганова. – Х. : Золота миля, 2012. – 495 с.

284. Guide to the GATS. An Overview of issues for Further Liberalization of Trade in Services. – WTO, 2001. – 704 p.

285. Perspectives on property law / Ed. by Robert C. Ellickson, Carl M. Rose, Bruce A. Ackerman. – New-York, 2002. – 572 p.

286. V. Zarosylo, O. FatkhutdinovaT., MorozovskaT., Artifhodzhayeva, H. Stroganova (Правое регулирование охраны труда и здоровья в Украине и Европейском Союзе) LegalregulationofoccupationalafetyandhealthintheEuropeanUnionandUkraine: acomparativeapproach. Naukovyi Visnyk Natsionalnogo hirnychoho universytetu #6 2019.

287. Horbachova K., Dudaryov V., Zarosylo V., Baranenko D., Us O (Право эвтаназии опыт развитых стран мира и возможность внедрения в Украине) The right to euthanasia: the experience of the world's developed countries and the prospect of its implementation in Ukraine Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues Volume 23, Issue 1 2020, Pages 1-6.

Інформаційні ресурси в ІНТЕРНЕТі:

1. <https://prometheus.org.ua/> - платформа масових відкритих онлайн-курсів

2. <https://www.ed-era.com/> - студія онлайн-освіти

Х. Зміни до робочої програми навчальної дисципліни

